

✓ 2832
21

OS

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

12832

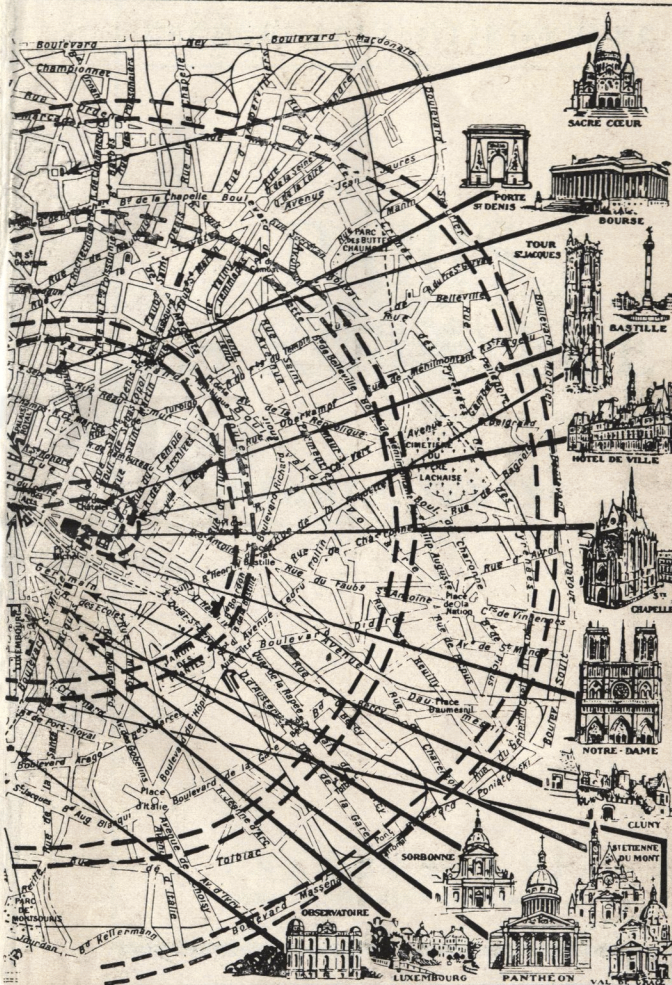
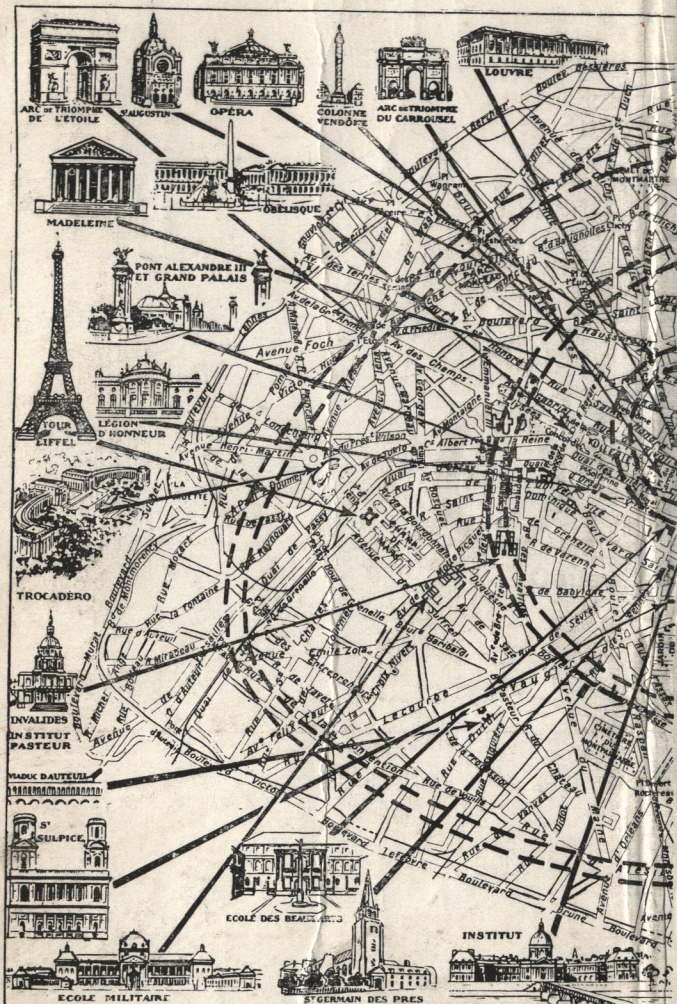
PARIS

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

CSERÉPFALVI
utikönyvek

PÁRIS ÉS MŰEMLÉKEI

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

CSERÉPFALVI ÚTIKÖNYVEK

PÁRIS ÉS KÖRNYÉKE

VÁGHIDI FERENC

CSERÉPFALVI

BUDAPEST, IV., MÁRIA VALÉRIA-U. 5,

OROSZ KÖNYVTÁR

PÁRIS
ÉS KÖRNYÉKE
OSZK

12.832/2

ORSZ. SZÉCHENYI-KÖNYVTÁR
Növedéknapió
193 9 év 7191 sz.

BEVEZETÉS

A bevezetést elsősorban azoknak írtam, akik kevés pénzzel indulnak Párisba. Tapasztalni nagyon szép, mondhatnám a legszebb és legizgalmasabb dolog. De a tapasztalatok árát meg kell fizetni, Párisban borsosabban és magasabban, mint bárhol mássutt a világon. Aki teheti, tévedjen be a piszkos kiskocsmába, ahol többet fizet az ebédjéért, mint a luxusszállodában, bízza magát a taxisofőrre, aki úgy viszi a szomszédos mulatóba, hogy előbb megkerüli vele a várost, ami tekintetbe véve Páris terjedelmét és a dupla éjszakai tarifát, nem olcsó mulatság, hagyja csak magát vezettetni kétes felhajtóktól, akiknek a tulajdonosok a számlából harmincszázalékos jutalékot adnak s természetes, hogy ezt a költségtöbbletet kénytelenek a vendégeiken behajtani — mondom, akinek pénze van hozzá, szűrjön le bölcs és kiábrándult tapasztalatokat. De aki mondjuk a Nemzeti Banktól kiutalt ezer frankkal vág neki az útnak, az jól teszi, ha megfogadja tanácsaimat. Voltam már Párisban szegény és gazdag, gyakrabban szegény mint gazdag, busásan megfizettem tapasztalataimért s a tanulást szeretettel tovább adom önöknek.

ELŐKÉSZÜLETEK. Utazásra készülni mindig nagyon szép és nyugtalanító, még akkor is, ha a terv nem valósul meg. Lehet hirtelen elhatározással felszállni a párisi vonatra, de nagyobb és bensőségesebb az öröme annak, többet él és lát, aki készül rá... még akkor is, ha ez nem az első párisi útja. Olvasának el újra valami francia történelmet, ne restel-jék kezükbe venni Hugo, Balzac, Zola, Maupassant, France, Romain, Duhamel és Aragon könyveit. Az uccák és házak régi ismerősnek tünnek fel, ha először is látják, eszükbe jut multjuk és pályafutásuk,

megelevenedik az a kor, amelyben fejlődtek, épültek, léteztek s már szerepet játszottak. Különösen történelmi ismeretek hiányában halmozódhatnak a csalódások. Ne kérdezősködjének, hogy hol áll a Bastille s mikor lehet megtekinteni. Minden iskolásgyermek megtanulta, hogy a francia forradalom a Bastille ostromával és felgyújtásával kezdődött s a forradalom megkövetelte, hogy a régi rend börtönét a következő évben teljesen lebontsák; a gimnazisták is tudják, de mire felnőnek és orvos, ügyvéd, kereskedő és hivatalnok lesz belőlük, el szokták felejtetni. Ne keressék a Tuileriés kertjében Napoleon palotáját, az leégett már a kommun alatt és a romokat később eltakarították. A Temple-t, XVI. Lajos és Mária Antónia börtönét már csak néhány régi fal és egy kis tér jelzi. A földalatti Temple állomásánál nem kell okvetlenül kiszállni, mert a felirat csak a régi rendházról elnevezett uccát jelzi, ahol ma takarékos és szegény emberek laknak.

MIKOR UTAZZUNK? Ha idejük megengedi és a főszezonban akarják látni Párist, utazzanak október és május között. Igaz, hogy az őszi és téli esős időszak néha akadályozza a kószálást, borult időben a múzeumok sötétek és talányos homály borul a képekre, mégis ebben a nyolc hónapban a legteljesebb a város lüktetése, torlódnak és halmozódnak az irodalmi és társadalmi események; színdarabbemutatók és vitaesték, kormányválság és szenvedélyes esküdtszéki tárgyalás, politikai meetingek és bálók. Júniusra már elfárad a város és kimerül: az úgynevezett tavaszi szezon, amelyet a londoni mintájára próbáltak bevezetni, mesterkélt maradt és valójában soha sem honosodott meg. Július 14-én, a forradalom vidám népünnepélyén zárnak az iskolák, kezdődik a parlamenti és a törvénykezési szünet s két és fél hónapig viszonylagos csönd támadja meg a várost. A franciák elutaznak, idegenek lepik el a kávéházakat és a szállodákat. Páris ekkor is szép, izgalmas és vonzó marad, csak éppen nem az igazi Páris. Akit a város holt kincsei, a múzeumok és műemlékek érdekelnek, annak mindegy. De aki Páris ritmusát és lelkét szeretné megismerni, az nem kap igazi képet.

RUHÁK. A francia férfi, akárcsak az angol, a városban, rendszerint még nyáron is, sötét ruhát visel. Színházban gyakrabban hordanak szmokingot, mint nálunk. Az állami színházak bérleti estjein a földszinten és a páholyokban kötelező. Frakkra csak annak van szüksége, aki arra számíthat, hogy meghívják valamelyik diplomáciai vagy hivatalos fogadóestélyre. Bálba szmokingban is lehet menni. Télen ritkán száll a hőmérő fagypont alá. Férfiak számára a bunda felesleges, elég egy jó átmeneti és egy esőkabát. A francia nő az uccára egyszerűen öltözködik. Hölgyeim, vegyenek példát róla. Ne vigyék magukkal egész gardrobjukat. Párisban senkinek sem fog feltűnni, ha minden este ugyanabban a ruhában jelennek meg. Ha pedig tízszer naponta váltanak ruhát, akkor sem fog álmélkodástól megakadni a forgalom az Opera előtt. Általában hölgyeim, ne számítsanak arra, hogy megjelenésükkel elkápráztatják és meghódítják Párist. Nálunk elterjedt az a legenda, hogyha jól öltözött nőt láni Párisban, az egészen bizonyosan pesti. Ebből annyi igaz, hogy a mi hölgyeink olyan alkalmakra szoktak „kiöltözni“, amikor a vérbeli párisi nő egyszerű és szerény. Szeretnék tudni, hol mutatkoznak jól öltözött párisi nők? Valóban ritkábban az uccán, mint máshol. Masánházak előkelő fogadóestéire bajosan kerülnek. Menjenek el néhány színházi premierre (ne a revükbe, mert ott főleg külföldiek láthatók). Látogassanak el a társaságbeli hölgyek jótekonycélú bazárjaiba. Ha vásárolnak, szívesen fogadják önöket.

MEGÉRKEZÉS. Ha még nem voltak Párisban, igyekezzenek a találkozást minél szebbé fokozni. Először látni Párist, olyan, mint egy-egy remekművet legelőször elolvasni, maradandó és feledhetetlen élvezet. Behatolás egy új világba. Ha az ember elhibázta, kesernyés íz marad vissza és nagyon sokáig nem lehet kiheverni. Legszebb a megérkezés a Gare d'Orsay-n, a földalatti pályaudvaron. Minden előkészület nélkül a város szívében lépünk ki. Sajnos, Budapestről indulva bajosan lehet a Gare d'Orsay-ra megérkezni. Ezt az örömet főképpen spanyol arisztokratáknak tartják fenn. Számunkra

a Gare de l'Est marad, egy csúnya kereskedő- és munkásnegyedbe szorított pályaudvar. Talán nem is olyan nagy baj, hogy Párisból előbb az árnyékot veszik észre. Az utóbbi időben, amióta az olaszok nagy vasúti kedvezményt nyújtanak, a Gare de Lyon-on is lehet befutni Magyarországról. A vonat egy órával Páris előtt érinti a fontainebleau-i erdő szélét, amely nem szebb mint más erdő, csak Corot és Rousseau művészete varázsolta széppé. Mindenesetre kisebb csalódás megérkezni a Gare de Lyon-on. A hordárok díjszabása nincs pontosan meghatározva, általában 2 frank a kézi podgyász darabjáért. Az Est pályaudvaron a hordárok kellemetlenek és követelődzőek. A Lyon-on a Rivieráról jövő gazdag angolok és franciák hozzászoktatták őket a szerénységre, hogy ne adjanak egy sous-val sem többet a szokott összegnél, — míg az Est-en vannak elkényeztetve, ahová a szegény balkániak, osztrákok és magyarok érkeznek, akik minden olcsó módot megragadnak, hogy elkápráztassák a várost.

FRANCAIS, TEL QU'ON LE PARLE. Ha nem foglaltak szobát a szállodában, célszerű, ha a podgyászokat a ruhatárban hagyják és üres kézzel vágnak neki az útnak. Az első pillanatban egy francia vizsgát kell letenniök. Tudom, hogy kitűnően beszélnek franciául. Budapesten Madame Dupont megtanította a francia nyelv valamennyi finomságára, az iskolából pedig emlékeznek, hogy a tizenharmadik századbeli lovagvár legfelsőbb bástyafokának jobboldali kiszögelését hogy hívják. Mégis vigyázzanak, hogy az első pillanatban meg ne bukjanak franciából. Ne kívánják a hordártól, hogy a garde-robe-ba szállítsa a koffereket, a pályaudvaron ezt a helyet consigne-nek hívják, a színházban a kabátjukat pedig a vestiaire-ben őrzik meg. Ha éjjel a lábuk fázik, ne plumeau-t kérjenek a szobalánytól, mert az tollazót jelent s önöknek édredon-ra vagy couvre-pied-re van szükségük. Ha vasárnap kirándulnak valahová, a pénztárnál ne tour-retour, hanem aller-retour jegyet kérjenek. Ha éjjel mulatni akarnak, ne lokált keressenek, hanem boîte-ot. Az énekesnőt nem „disease“-nek hívják, hanem „chansonnière“-

nek, a konferansziét „s p e e k e r“-nek, mert a „conférencier“ elnevezés csak a tudományos előadókat illeti meg. A cigarettát pedig nem a trafic-ban, hanem a café-tabaç-ban veszik.

Ne felejtsék el, hogy szanatoriumon rendesen tüdőbeteg-gyógyintézetet értenek, egyéb bajjal maison de santé-ba vagy clinique privé-re kell menni. Diákkorukban lycée-ben tanultak, nem gymnase-ban, mert az utóbbi tornaiskola. Hôtel igen gyakran palotát is jelent. Vezérigazgató uraim pedig ne directeur général-nak fordítsák címüket, mert azok Franciaországban magasrangú minisztertitisztsviselők, míg magánvállalatoknál csak „administrateur“-öket ismernek. A szállodában ne portier-nek címezzék a portást, hanem concierge-nek. A színházban a rendező metteur en scène, mert regisseur az csak ügyelő. A gobelineket tapisserie-nek nevezik. Azután vigyázzanak az utazásnál! Hiába törnek örömujjongásba, hogy az expresszvonat díjszabása nem magasabb, mint a többié. Train express az csak egy jobbfajta személyvonat. Amit mi ezen az egyszerű polgárokat már izgalombahozó kifejezésen értünk, azt a franciák train de luxe-nek keresztelték... Ahhoz sajnos hozzá kell szokniok, hogy Párisban másképpen beszélnek franciául, mint Budapesten.

FRANCIA UDVARIASSÁG. A politika nem érdeklí önöket; Párisra mint építészeti műemrekre, vagy mint az élvezetek városára kíváncsiak, mégis ne felejtsék el, hogy Franciaországban demokrácia van. Mindig gondoljanak erre, egész tartózkodásuk alatt, különben rosszul fogják érezni magukat. Ne várják a hordártól, a taxisoffértől, a pincértől, a kereskedőtől, hogy hálatelt görnyedéssel viszonzozzák a fizetést; azok szabad emberek, akik a munkájukat vagy árujukat frankra cserélték, nem adtak kevesebbet, mint amennyit kaptak, korrekt ügyletet bonnyolítottak le, ezért tőlük semmiféle hála nem jár. Franciaországban kapitalizmus is van és demokrácia is, az emberek gazdagok vagy szegények, jól élnek vagy nyomorognak, de jogilag egyenlőek. Ha Magyarországon címet viselnek, ne próbálják franciára fordítani, kár a fáradságért. Franciaországban

mindenkj Monsieur vagy Madame marad. Ha Madame Curie a budapesti egyetemen tanít fizikát, legalább is méltóságos asszonynak nevezik; Párisban még a takarítónője is Madame-nak szólította s a rádium felfedezője ugyanezzel a címmel illette a takarítónőjét. Nem a cím fejezi ki az érdemeket, hanem a név. Ha bárkit megszólítanak, kezdjék a mondatot Monsieur vagy Madame-mal. A megszólítás üzletben, hivatalban még mint rövidített köszönés is megfelel. A nehezen megszerzett doktori címüket is hagyják pihenni, Franciaországban csak orvosok használgák. Nem szokás Monsieur-nek szólítani: ügyvédet (*maître*), orvost (*docteur*), pincért vagy inast (*garçon*), törzs- és főtiszteket (*commandant*, *colonel*, *général*) — megemlítem, noha alig hiszem, hogy szükségük lenne rá, — kivétel a tábornagy, aki „Monsieur le Maréchal”. Arisztokratának a herceg és hercegnő kivételével, megadni a címét olyan kisebbségi érzésre vall, amellyel nevetségessé tehetik magukat a társaságban. Egyszerűen Monsieur-t vagy Madame-ot kell mondani. A „Monsieur le Comte”-ot csak a pártfogoltak és az alkalmazottak használgák. Intim viszonyban Monsieur helyett „mon cher comte” is lehetséges. A lány csak az uralkodócsaladoknál örökölhet címet, egyébként nem; tehát az arisztokratalányokat mindig és mindenkitől a *Mademoiselle* megszólítás illeti. „*Excellence*” — csak a nagykövet, de az is inkább írásban, mint személyes érintkezésben. A köztársaság elnöke, miniszterelnök, miniszter a hivatalának a megszűnte után is „Monsieur le Président” vagy „Monsieur le Ministre” marad. Ezek már olyan finomságok, amelyeket nem érdemes megtanulni. Elégedjünk meg azzal, hogy minden franciát nyugodtan lehet Monsieur, Madame vagy Mademoiselle megszólítással illetni, még akkor is, ha jogosan használná az egyik címet. A franciák büszkéek a demokráciára és nem szeretik, ha az idegenek megfélemeznek róla.

SZÁLLODÁK. A ruhatári cédulával a zsebükben kilépnek a párisi uccára. Természetesen a legcélszerűbb taxiba szállni. Első benyomásnak nem rossz az Opera előtt, vagy a Champs-Élysées-n letele-

pedni egy kávéház terraszára. Aki takarékoskodni akar, az helyesen teszi, ha azonnal megismerkedik a két közlekedési eszközzel, az autobusszal és a földalattival. (Chemin de fer metropolitain.) Ami az első pillanatra meglepi az idegent, hogy mindkét közlekedési eszközön két osztály van. „Ez hát az a híres francia demokrácia!” — vélem már hallani gúnyos megjegyzésüket. Ez is az. Nem mondtam, hogy kommunizmus van Franciaországban, csak annyit, hogy demokrácia. Ha Budapesten végigmennek a belvárosi sörözőkön, azt tapasztalják, hogy csupa „úr” ül, sehol egy iparos, mesterember, levélhordó, pláne munkás, nem merészel helyet foglalni, noha a sörnek kartell-ára van, a bor pedig csak fillérekkel drágább, mint a kis-kocsmában. Miért? Mert az alsóbb néposztályokba évszázadokon át annyira belenevelődött, hogy bizonyos küszöbököt átlépni még akkor sem szabad, ha azokat senki sem őrzi, hogy az exkluzivitáshoz elég a légkör, bizonyos mesterségesen fenntartott tradíció. Nyugaton a polgárok előtt csak az a küszöb maradhat elzárva, amely áthágására erszénye nem elég duzzadt. Ezért mérhetetlenül drágák Franciaországban a luxus helyek. A forradalom kivívta az emberi egyenlőséget, az ucca népe előtt már semmi sincs eltöltve, aki előkelő akar maradni, annak ezt drágán kell visszavásárolnia. Ha valakinek több pénze van s kényelmesebben akar utazni a metron, elsőosztályú jegyet vált, akárcsak a vonaton; emiatt pedig nem szenvedhet kárt a demokrácia elve.

Először is el kell határozniok, hogy hol akarnak lakni. Aki csak néhány napra vetődik Párisba, az a leghelyesebben teszi, ha az Opera környékén keres-szobát. Aki hosszabb időt szándékozik eltölteni, annak már nem olyan lényeges, hogy hol s merre száll meg. Aki az internacionális diákéletet, a könyvtárakat s az egyetemek közelségét szereti, az menjen a Quartier Latinba vagy a Montparnasse-ra, akit a mulatók érdekelnek, az a Montmartre-ra, aki lehetőleg francia környezetben kívánja eltölteni idejét, annak az Invalides és az École Militaire környékét ajánlom, aki a történeti Páris levegőjét szereti, keressen lakást a Saint-Louis szigeten vagy a Marais-

negyedben, akit a modern Páris érdekel határtalan luxusával, annak a Champs-Elysées való, aki nem bírja a zajt s a vidéki élet nyugalmaát kívánja, az Auteuil és Passy néhány uccájában úgy érezheti magát, mintha egy csendes kis városba menekült volna. Mindenki megtalálja Párisban azt amit keres.

Ha három hétnél hosszabb ideig maradnak, akkor már érdemes havi szobát bérelni. Ezeknek a szobáknak az ára 200 franknál kezdődik. 500 frankért már mosdó-fülkét és hálózati-telefont, 6—700-ért pedig fürdőszobát is adnak. A havi szoba árát mindig előre kell fizetni. Mielőtt megállapodnának, ajánlatos a kisebb és öregebb szállodákban, ha egy pillantást vetnek toilettéba, nehogy aztán érje kínos meglepetés önöket. Mert akadhatnak olyan jellegzetességek, amelyeket a mi középeurópai elkényeztetettségünk és ízlésünk nem bír el. Elterjedt közhely, hogy Párisban a kis szállodákban rosszul takarítanak. Ez olyan közhely, amely megfelel a valóságnak. Aki finnyás, adjon előre a szobalánynak vagy az inasnak külön borravalót, ezért akár nagytakarítást is kap. Az ágyak általában tiszták, poszta sehol sincs. A szoba árában való megállapodás előtt tisztázni kell, hogy a kiszolgálási díj és a fűtés bentfoglaltatik-e az összegben. Írást nem kell kérni, legfeljebb, ha nem értenek franciául. Nem emlékszem, hogy valaha e téren bármilyen vitám támadt volna.

METRO ÉS AUTOBUSZ. Kiléptek a pályaudvarból és most eltűnnek azon a lépcsőn, amely a föld alá vezet. Egy új világba kerülnek, Páris földalatti villamoshálózatába, amelynek a hossza ma megközelíti a kétszáz kilométert. A földalatti használata szükséges rossz; aki nem rendelkezik autóval, vagy nem használhat mindig taxit, annak nélkülözhetetlen. Az első pillanatban érdeklődő rabjai lesznek ennek a titokzatos földalatti útvesztőnek, amely egyszerre technikai csoda és a modern kultúránk legkellemetlenebb vívmánya. A nagy metropolisokban nélkülözhetetlen. A londoni földalattinak kitűnő a levegője, de a huzattól fogfájást és fülzúgást kap az ember, a párisiban nincs huzat, de van rossz levegő. Kiki kedve szerint választhat magának várost és föld-

alattit... A bejáratnál mingyárt megpillantják Páris térképét, a hálózat különböző színű vonalakkal van berajzolva, az átszállóhelyeket karikák jelzik. Nagyobb megállóhelyeken gombnyomásra kivilágosodó görbék villanása mutatja a térképen a legrövidebb utat, amely az utast a céljához vezeti s azt, hogy hol kell átszállania. Az alkalmazottaktól ne kérjenek tanácsot. Mogorván válaszolnak s bármilyen furcsa is, teljes joggal, mert az utasok utbaigazítása nem az ő feladatuk. A térképek mindenre a legpontosabban megfelelnek. Ajánlatos jegyfüzetet (carnet) vásárolni. Így ugyan nem olcsóbbak a jegyek, de megkímélnék a pénztárak előtti ácsorgástól s vannak kevésbé forgalmas lejáratok, ahol nincs pénztár és már csak előreváltott jeggyel lehet belépni. A jegyet a bejáratnál lyukasztják, az első osztályút még menet közben is ellenőrzik. Aki második osztályú jeggyel utazik első osztályon, az a pótdíjon kívül néhány centimes büntetést is fizet. Kilenc óra előtt mérsékelt áru menettérti jegyet adnak, amely ugyanaz nap bármilyen időben, bárhol érvényes a visszautazásra, csak a kibocsájtási állomáson nem szabad vele újra beszállni. Minden jegy bármilyen távolságra, akárhányszori átszállással érvényes, de érvényét veszti, ha az utas elhagyja a metro hálózatát. Az átszállás helyét narancssárga, Correspondance felírás jelzi.

Villamos Párisban és a Seine megyében már sehol sincs. A föld fölött az autobus a közlekedési eszköz. Az idegen, aki látni akar, helyesen teszi, ha autobuszt használ, noha ennek sok hibája van. Az autóbusz sokkal drágább a metrónál s nehezen kiismerhető. Autobusszal kezdő párisi nem tud mit kezdeni. A metro világos és rendszeres, akárcsak a francia szellem, az autóbusz zavaros és homályos, mintha nem is párisi lenne. Az autóbustérképen annyi a vonal, mint a mágneses görbén. Homályosan és érthetetlenül találkoznak és ágaznak el. Hogyan a leghelyesebb Párisban közlekedni, miképpen lehet megnézni a várost, ha a metroból semmit se lát az ember, az autóbusz pedig nehezen kiismerhető? Ha valóban meg akarják ismerni Párist, menjenek gyalog. A város terjedelme aránylag nem is

nagy, zsufolva van látnivalókkal, minden lépés más és más titkait és szépségeit tárja fel, — igen, menjenek Párisban gyalog. Csak, ha egy bizonyos előre meghatározott céljuk van, este színház, mulatóhely, vagy vendéglő — használjanak közlekedési eszközt.

A FRANCIA KONYHA. Elhelyezkedtek a szállodában és megéheztek. Itt az ideje, hogy megkóstolják a francia konyhát. Féltekenyen őrzik az ezer frankot, amit olyan nagylelkűen bocsájtott a rendelkezésükre a Magyar Nemzeti Bank. Vigvázzanak rá. Páris az a város, ahol egy este könnyen elkölthető az az összeg, amelyből egy-két hétig ha nem is kitűnően, de tűrhetően meg lehet élni. Ne felejtsek el soha, hogy a párisi vendéglők külső képe igen gyakran semmi összefüggésben sincs az ebéd árával. Látnak díszes és fényes portálokat, amelyeken neon fények csillognak és nevetségesen olcsók, máskor pedig színtelen, piszkosan szürke kocsmák mérge-drága ingyenc-helyeket rejtenek. Mielőtt belépnek egy vendéglőbe, vessenek egy pillantást a kifüggesztett étlapra és hasonlítsák össze annak tartalmát a pénztárcájukéval, — ha pedig nincs a vendéglő előtt kiakasztva az étlap, meneküljenek, mert az mindig gyanus és nyugtalanító.

Kétféle módon lehet étkezni: *prix-fix* és *à la carte*. A *prix-fix* a mi menü-rendszerünknek felel meg, borral és tetszésszerinti mennyiségű kenyérrel együtt. Vannak vendéglők, ahol csak *prix-fix* lehet enni. Ha kevés a pénzük, ezeket ajánlom. Itt az ember előre tudja, hogy mennyit költ és semmiféle meglepetés nem érheti... Az olcsóbb *à la carte* vendéglőkben külön számítják a kenyér és a szalvéta árát, a drágábbakban pedig teríték (*couvert*) van s kenyér tetszés szerinti mennyiségben díjtalan. Természetesen a *prix-fix* és az *à la carte* az csak egy rendszert határoz meg s mindakettő létezik minden árban. Ha nagyon kevés a pénzük és éhesek, a kínai vendéglő nem rossz megoldás. Ezekben díjtalan a tea és a rizs. Az igen kitűnő friss rizst leveses tálakban hozzák és valamennyi fogással össze lehet keverni. Nagyon hosszú a kínai étlap, néha több száz ételt sorol fel, ezeket igen célszerűen számozzák s a pincérnek elég csak a számot bemondani. A kínai

éttermekben egy fogásból több személy is ehet, akárcsak nálunk. Ez a francia vendéglőkben tilos; ha egy fogásból ketten kóstolnak, duplán kell megfizetni. A kínai konyha egyszer-másszor igen ízletes, de állandóan nem ajánlom. Ha kevés a pénzük, elmehetnek még valamelyik olcsóbb orosz vendéglőbe. Az ebéd rendszerint tejfeles káposzta-levesssel kezdődik (Bortsch), a húsok kitünők és lakatóbbak, mint a francia fogások, tésztának palacsintát is lehet kapni (crépe), desszertnek pedig joghurtot cukorral és dzsemmel.

A kis vendéglőkben kiszámított adagokat adnak, a drágábbakban bőségesen, a legfinomabbakban pedig határtalan mennyiségben. Egy adagból ketten nem ehetnek, viszont jobb helyen, ha a vendég még éhes, minden ráfizetés nélkül fogyaszthat a rendelt ételből, amennyit akar. Néha helyesebb két gyenge étkezés helyett egyszer napjában jobb vendéglőbe menni. Első fogásként egyenek *hors d'oeuvre varié-t*. Ha bírják az olajos ételeket, már az első fogást azzal az elégtétellel fejezhetik be, hogy a vendéglős ráfizet arra, hogy önöknek ebédet adott. Ha nem bírják, természetesen jobb óvatosan viselkedni, különben éjszaka százszorososan meg fogják bánni, hogy anyagi veszteségekbe akartak sodorni egy derék franciát. Ha a *hors d'oeuvre-t* nem követi más fogás, ezért pótdíjat számítanak. Ha olcsó és lakható desszertet akarnak fogyasztani, a *fromage assorti-t* tanácsolom. Eléjük tesznek egy tálát, amelyen néha nyolc-tíz féle sajt sorakozik s akár-mennyit lehet belőle venni. Mondom, a vegyes ízeltő és a „sajt-tál“ az a két fogás, amelyre a vendéglős ráfizet, ha jóéltvágyú magyar téved be hozzá. Ha finoman akarnak viselkedni, ne mutassák, hogy ezt a két fogást szívük mélyéből utálják s csak az erszényük vékonysága kényszerítette rá. Ha elhite-tik a vendéglőssel, hogy éppen ezt szeretik, akkor a konyhájára és ingyencségeire büszke francia nem fog megharagudni azért, hogy az önök frankjaiból nem vásárolhat majd magának sarokházat. Fizetésnél a számlát kérjék (*l'addition, s'il vous plait*), a borra való azonfelül legalább tíz százalék. Ha takarékoskodni akarnak, ne menjenek vendéglőbe, hanem

vásároljanak vacsorát valamelyik csemege-üzletben. Ámbár Párisban az élelmiszerárak magasabbak mint nálunk, összeválogathatnak olcsó fogásokat is. Ilyenek: tengeri halak, konzervek, sajtok és így tovább. Ha kevés is a pénzük, próbáljanak életművészek maradni. Eddig óvatosságra intettem önöket, mégis egyenek inkább ötször-hatszor, a szállodai szobában papírból, hogy azután egyetlen-egyszer megkóstolhassanak valami igazán ingyenc és finom konyhát. A szerényjövedelmű ember életét csak az ilyen könnyelmű kiruccanások tehetik széppé. Ha már erre elhatározták magukat, ne próbálják utána ceruzával a kezükben a kiadott összeget pengőre átszámítani. Kár a fáradságért. Csak lehangolja az embert és megzavarja az emésztést.

DOHÁNYZÁS. Párisban bizonyos kávéházakban (c a f é - t a b a c) árulnak dohányneműeket, ugyanott, ahol bélyeget. A rengeteg cigarettafajta ugyanúgy megzavarja az idegent, mint a sokféle autóbusz. Nem igaz az, hogy rossz Franciaországban a cigaretta, egyszerűen más mint nálunk, mint ahogyan minden más. Ha megszokják, utána hetekig nem tudnak mást élvezni. Aki olcsó magyar cigarettákat szív, annak a Celtic-et ajánlom. (Ez az újabb cigarettafajta erősen visszaszorította a Maryland jaune-t és a Caporal bleu-t.) Könnyűek, ízük és áruk az Extrára emlékeztet: az Amír-é (s a többi szíriai cigarettáé), a Naja-é és a Sultan-é. Cigarettát darabonként nem árulnak, hanem csak huszas és néha tizes csomagokban. Szivar is rengetegfajta van és celofánba burkolva, darabonként is kapható.

KÁVÉHÁZAK. Páris a kávéházak városa, még sokkal inkább, mint Budapest vagy Bécs. A párisi kávéház nem olvasóterem, nem ügynökök és üzletemberek hivatalos találkozóhelye, nem kezdő ügyvédek irodája s nem nyújtja a kevésbé tehetős osztályok részére a társadalmi élet varázsát, — hanem egyszerűen csak kávéház, tehát fogyasztás és legfeljebb rövidebb találkozás céljaira szolgál. Ebből az is következik, hogy a párisi kávéházban nem lehet sokáig ülni, kivéve a Montparnasse-on, ahol a kávéházak jellegét kissé megváltoztatta a sok közép-

európai. A legolcsóbb fogyasztás a kávé, amely mindenhol kitünő. Vizet a pincér csak hosszabb kérés után és rábeszélésre hoz — nem is mindenhol! — s ilyenkor magasabb borravalót illik adni. Csapolt sört is felszolgálnak mindenütt, a pikoló-pohár (bock) ugyanannyi, mint a kávé, a pohár (demi) valamivel drágább. Inni akkor is kell, ha a vendég csak süteményt vagy szendvicset fogyaszt. A pálinkák, likőrök, fagylaltok és a tea a kávé duplájába, vagy háromszorosába kerülnek. Díjtalan a szódavíz és a levélpapír. Ha a pincér nem hoz vizet, ne szégyeljük magukat és mossák ki a kávéspoharat szódavízzel s utána igranak belőle. Borravaló nagyobb fogyasztásnál tizenöt százalék, de személyenként legalább ötven centimes. A legtöbb kávéházban délben és este meleg ételeket is felszolgálnak. A vendéglőkben a három-négy fogás, ha nem is kötelező, mindenesetre szokásos: kávéházban egy fogást is lehet rendelni. A francia pincér híres volt a barátságtalanságáról és udvariatlanságáról. Ez az állapot az utóbbi évben kissé megenyhült. Ha nagyon modortalan és kellemtelen pincérrel találkozunk, az okvetlenül közép-európai: így akar belemosódni a környezetébe. A legkedvesebb párisi pincérek az olaszok. Nagyon sok kávéházban a bárpultnál is lehet fogyasztani, olcsóbb áron. Aki korán kel, az különben is csak a pultnál reggelizhet, mert a kávéház többi részét még takarítják.

MULATÓHELYEK. Valamennyi párisi utikönyv hangsúlyozza, hogy az idegen a viláért se mulassza el megnézni Páris valamelyik nagy revüszínházát. Nem értek velük egyet. A Folies Bergère és a Casino de Paris mutatványai egyre ötlettelenebbek. Főképpen sokat kell szenvedniök az egészen kicsi lokáloktól, ahol a parketten lebonyolódó programot a közönség tánca egészíti ki. Mi az oka a nagy revüszínházak alkonyának? A kiállításban már semmi újat nem tudnak kitalálni, a strucc tollakat és a lépcsőket fokozni már nem lehetett s a jelenetek egyre bárgyubbak, laposabbak és ízléstelenebbek. Mint a francia szellem és a kultúra híveinek: tiltakoznunk kell, ha a nagy revüszínházak produkcióit azonosítják a francia szellemmel. Dehogy is azonos!

Azután, mi tagadás, revüszínházakba férfiak a meztelen nőkért, az asszonyok pedig az erotikus jelene-tekért mennek. Ezt a kislokálokban ugyanúgy megkapják, — nem azon a távoli színpadon, amelyet az első sortól is a széles zenekar választ el, — hanem az asztalok között, intim közelségben, a szó szoros értelmében kézzelfoghatóan. Ha lokálba mennek, ne szégyeljék magukat és kérdezzék meg előre a portástól, hogy mennyibe kerül a pezsgő és kötelező-e a fogyasztása, vagy pedig elég egy másfajta ital (*consummation*.) Ezt az óvatosságot nem győzöm eléggé ismételni és a lelkükre kötni, különben egy éjszaka alatt elolvad a nehezen megszerzett ezer frank. Ha az urak éjjel megismerkednek autós hölgyekkel és beszállnak hozzájuk, sose arra a helyre menjenek, amit a hölgy ajánl. Ne szimatoljanak álomszerű párisi kalandot, ezek nem kiéhezett ur-asszonyok és nem hivatásos kokottok, hanem esetleg tisztos, több gyermekes családanyák, akik abból élnek, hogy mint gyanus lokálok felhajtói, kifosztják az idegeneket. Ismétlem: ha egy lokál úgy fest kívülről, mint a legutolsóbb kurtakocsmá, azért lehet még drágább a Ritz-szállónál. Éjjeli kirándulások alkalmával semmiképpen ne bízzák magukat a taxisoffőrré. Ilyenkor a tulajdonos kénytelen az önök számlájához csapni azt a harminc-negyven százalékot, amit a soffőrnek jutalékképpen kifizet. Ha olyan lokálba akarnak ellátogatni, amely mégis valamely izelítőt nyújt a francia kultúrából, menjenek afféle helyekre, ahol énekesek és énekesnők lépnek fel. Itt nincs tánc, nem akad meztelenség, hanem néhány szépen gördülő francia rím s zengően lejtő mondat s hamisítatlan párisi levegő.

SZINHÁZAK. Ne hagyják magukat lebeszélni és okvetlenül menjenek el a *Comédie Française*-be. Menjenek el akkor is, ha rosszul vagy egyáltalán nem beszélnek franciául, legfeljebb egy olyan darabot nézzenek meg, amit már ismernek. Nehány óra alatt izelítőt kapnak abból, hogy mi a francia kultúra s meghallják, hogy milyen az a francia nyelv, amit már nem mindenhol beszélnek, de amelyet beszélni kellene. Sokan azt állítják, hogy Párisban rossz a színjátszás. Ez nem igaz, Párisban egy-

szerűen másképen: — franciául játszanak. Ne huzzák gúnyosra arcukat, ha a díszletek kopottak s a kulisszák néhány erőteljesebb lépéstől megduzzadnak, mint a vitorlák és mindenki az első pillanatban észreveszi, hogy a hercegi palota márványterme rosszul festett vászonból készült. Ne állapítsák meg felsőbbrendűséggel, hogy ilyesmi a mi színházainkban nem fordulhat elő. Igazuk van, persze hogy nem fordulhat elő. De a francia színházban mindez mellékes. A szöveg a fontos, a nyelv, a hangsúly és a színészek játéka. A kulissza annyira mellékes, mint ahogyan a könyv értékét nem az dönti el, hogy milyen papírra nyomták. Nézzék meg Molière valamelyik vígjátékát, siessenek jegyet váltani, ha Victor Hugot játszanak, — romantikus jellemeken és meszterkelt bonyodalmon túl nem mosolyog többé a néző, mert magával ragadja az alexandrinusok zengése s a nyelv szárnyaló zeneisége. Nézzenek meg egy társadalmi színjátékot, akár mult századbelt, akár modernt s rajta keresztül a francia élet egy újabb darabját fogják megérteni. Ha akad szabad szombat-délutánjuk, hallgassanak meg egy „Matinée poétique“-et. A Comédie művészei valamilyen szempont szerint összeválogatott versciklust adnak, a közönség egyformán lelkes gyerekekből és öregekből áll; ugyanolyan érdekes és jellemzően párisi, mint maga az előadás. Mióta Bourdet a Comédie igazgatója, játékrendje felfrissült, új rendezői elgondolásokat valósítottak meg, a színház megfiatalodott, anélkül, hogy eltemette volna hagyományait. A Comédie után az úgynevezett irodalmi „kartell“-színházakat ajánlhatom, amely négy avant-garde színigazgató szövetségének az eredménye. Ezek Baty (Montparnasse), Dullin (Atelier), Jouvet (Athénée), Pitoeff (Mathurins). A háború után a párisi színházakat is megszállták a darabgyárosok, ők négyen tiszta irodalmat akartak adni s színházaik vitték sikerre Giraudoux, Romain, Achard, Martin du Gard, Lenormand, Passeur, Piradello, Shaw, Zweig színdarabjait. Nagy érdemük ezeknek a színigazgatóknak, hogy hatásukra a többi párisi színház színvonala is emelkedett. Általában prózai darabot kitűnően játszanak Párisban. A szí-

nészek lendületes svádájú, hadaró játékstílusa, amelyet a magyar színpadon csak Odry Árpád tudott utánozni, az első pillanatban meghökkentí a külföldit, de idővel megszokja és beletörődik. Érdekes játékstílust és különös párisi jelleget képvisel a Madeleine, (az itt előadásra kerülő darabok szerzője és főszereplője Sacha Guitry,) a Gymnase, (Henri Bernstein színháza), a Michodière. Az itt játszott, rendszerint Bourdet-vígjátékok főszerepét Victor Boucher, a nagy francia kómikus alakítja. A többi színház igazgatója, szerzői és színészei változnak; minden évben akad egy-egy jó darab és átütő siker. Az operett-színészek messze elmaradnak a prózaiak mögött. Gyakran énekelnek hamisan. Túlságosan gyakran... Nem fogom önöket lelkesen rábeszélni arra, hogy operetteket is nézzenek meg Párisban. Nehány kisebb színház mindig mutat be politikai és társadalmi revüt. Ezeket valóban csak azok nézzék meg, akik nemcsak franciául tudnak jól, hanem bizonyosak abban, hogy megértik a politikai célzásokkal teletűzdelt dialógusokat is. A kabarék (a legtöbb a Montmartre-on van) műsora két részből áll. Az elsőben konferansziék és énekesek lépnek fel, a másodikban pedig revüt adnak. Még helyenként megtalálni a háború előtti Café Concert-et is, humoros és szentimentális dalokat bemutató énekeivel és énekesnőivel. Gyakran találkozik az ember egy-egy ismeretlen nevű tehetséggel, magával ragadó egyéniségű művésszel, akiből egyszer talán világhírű „nagy szám” lesz. Ne felejtsek el, hogy Yvette Guilbert, Damia és Lucienne Boyer is hasonló helyeken kezdték. Az Opera és az Opera Comique, noha az előadások átlaga közepes, néha nagyon élvezetes estét szerez a hallgatóknak. Természetesen, elsősorban a francia dalműveket érdemes megnézni és a balletteket: koreografusaik és főszereplőik gyakran Párisba szakadt orosz táncosok. Szombaton és vasárnap délután öt-hat szimfonikus zenekar működik változatos programmal. A franciák nagy érdemeiket szerezték a modern muzsikában is. Semmiesetre se felejtsek el, hogy az állami színházakban, a bérleti napokon, a földszinten és a páholyokban nőknek kötelező az estélyi ruha, a férfiaknak

szmoking. (Az Operában hétfőn, szerdán, pénteken, Opera Comiqueban kedden, csütörtökön, szombaton, a Comédie Françaiseban kedden és csütörtökön!) Az elővételi pénztár délelőtt tizenegyedtől délután hatig vagy hétig van nyitva, egyfolytában. Kerüljék a szállodai portás és a jegyirodák közbenjárását, mert husz-negyven százalékkal drágábban kapják a jegyet. A jegyszedőnek személyenként, színházban egy-két frankot, moziban ötven centimest—egy frankot kell adni. Ez a kötelező borraavaló csak abban az esetben nem jár a jegyszedőnek, ha a színházban erre külön hirdetmény figyelmezteti a nézőt. Tudom, hogy ez a megalázó borraavaló balkáni ízű s nem méltó Párishoz. Nehány forradalmár színigazgató próbálta megváltoztatni, de sikertelenül. Minden városnak vannak ilyen ellenszenves hagyományai. Szolgáljon Páris mentségére, hogy kapupénz nincs, a magánházakban pedig a lift még az idege-
neknek is díjtalan.

MOZIK. Az elsőhetes mozik előadásai folytatólagosak s egy jegy ára tíz és huszonöt frank között ingadozik. A legtöbb helyen délelőtt olcsóbbak az előadások, aki nem éhes és látni akar valamit, az menjen ebéd helyett moziba. Az utánjátszó színházakban négy-nyolc frankba kerül a jegy. Hétköznapon rendszerint csak egy előadást tartanak, kilenc órai kezdettel s három óra alatt két nagy filmet pergetnek. Dohányozni mindenhol szabad.

BÁLOK. Aki a telet Párisban tölti, az látogasson el néhány bálba. Itt még arra is alkalom kínálkozik, hogy olyan franciákkal ismerkedjék meg, akik más nyilvános helyre nem járnak, vagy más nyilvános helyen megközelíthetetlenek. A franciák nagyon zárkózottak, az elit-bálok mégis jórészt nyilvánosak. (Kivétel a BAL DE L'X, az École Polytechnique, a műszaki tiszteket és állami mérnököket kiképző előkelő főiskola bálja, de kisebb utánjárással ide is szerezhető meghívó.) A többi főiskola bálja kivétel nélkül nyilvános. A napot és órát a Quartier-Latin valamennyi kávéházában jelzik a plakátok. Csak estélyi ruhába kell öltözni és a pénztárnál megváltani a belépőjegyet. A francia bálon mindenki kedve szerint mulathat és unatkozhat; ne várják azt, hogy

önökkel valaki törődik, de önök se törődjenek senkivel. Nincsenek nyitó-párok, jelenlévők, akik előkelőbbek a többiekénél s pódiumon pöffeszkednek, nincsenek nyegle bálrendezők és kopaszodó tagokból álló bálközi blokk s végül nincs lekérés. A párok addig táncolnak egymással, ameddig jól esik, azután akár a férfi, akár a nő, fáradságra vagy elfoglaltságra való hivatkozással, elhagyhatja partnerét. Lovagias ügynek még nem voltam tanuja bálon. A franciák ilyen érzékeny vitákat néhány gúnyos szóval elintéznek s a fegyverrel való elégtételadást arra az időre halasztják, amikor erre a lövészárkokban lesz újra szükség. A bál tánczenéjét egyszerre, néhány pillanatra, megszakítják a Marseillaise lüktető ütemei. Egy frakkos urat vezetnek be, aki helyet foglal az egyik fotelben, a bálterem valamelyik sarkában. Nem kell vele törődni, észre sem kell venni. A Köztársaság Elnöke, akinek hivatalos kötelessége megjelenni a bálon, de semmi kedve nincs ahhoz, hogy jelenlétével feszélyezze a fiatalságot. A főiskolai bálakat vagy a Sorbonne szalonjaiban rendezik, vagy pedig egyik előkelő szállodában. A legismertebbek: A Bal de l'École Normale Supérieure, a Bal des Lettres, a Bal du Droit, a Bal de la Médecine, a Bal de l'École Centrale, a Bal de la Chimie stb. A főiskolai bálokon a belépődíj 30—40 frank, diákok igazolványuk felmutatására kedvezményes jegyet válthatnak. Páris társadalmi eseménye a Bal des petites lits blancs, mindenki megjelenik, aki Párisban valamilyen szerepet játszik, vagy szeretne érvényesülni. De ez a kirakat csak azt érdekli, aki legalább is látásból ismeri Páris társadalmi életének a szereplőit. A bál különösen kínosan feszes, hűvös és tartózkodó s már az éjszakai órákban, fanyar hangulatban fejeződik be. Aki szeret előkelő környezetben, sok pénzért, kiadósan unatkozni, az semmi esetre se mulassza el! Azért operabálba el kell menni, már a látvány miatt is. A Bal de la Couture és a Bal des Étudiants (az utóbbit Mi-Carêmekor, hamvazószerdát követő negyedik csütörtökön tartják) — kedélyesebb, fesztelenebb, mulatságosabb és olcsóbb. A hushagyókeddi párisi karnevál

szegényes és érdektelen. Aki kezdetlegesebb környezetben kívánja eltölteni az estét, annak ajánlhatom a Bal des dactylo-t s hasonló mulatságokat. A nyilvános művészbálok néha előkelősködő sznobokkal vannak tele s feszélyezettek, drágák és unalmasak — néha pedig az ellentétes végletbe csapnak át s ordenárék, de nem művésziések. Két hirhedt bálja van Párisnak, az egyiket a „Bal de l'Internat“ a közkórházi orvosok rendezik, a „Bal des Quat's Arts“ pedig a képzőművészeti akadémia. Ezeken a bálokon férfiaknak és nőknek egyaránt minden dekoltázs meg van engedve, sőt kötelező! — olyan meztelenség nem képzelhető el, amely a bál rendezőit s a felügyelő rendőröket megbotránkoztatná. Ezek a bálok érdekesek, színesek, egyedülállók a maguk nemében — noha reggelfelé már ellenszenvesen gusztustalanná lesznek. Idegen csak akkor léphet be, ha valamelyik rendezőbizottsághoz tartozó orvos vagy művész személyesen bevezeti. Óvakodjanak drága pénzért jegyet váltani. A jegy felmutatása nem elég s ilyenkor az ucca közönségének az öröme a betolakodót kirugják. (Nem szimbólikusan, hanem durva valóságban!) Hölgyek csak ismerős urak kíséretében merjék ezeket a mulatságokat látogatni. A kosztümökre való tekintettel ezt a két bált kora nyáron tartják...

PÁRIS TUDOMÁNYOS ÉLETE. Franciaországban minden decentralizálási kísérlet csődöt mondott: nemcsak a francia, hanem a francia nyelvű intellektuális élet középpontja Páris volt s Páris is marad. A könyvkiadás középpontja Páris. Vidéken alig jelenik meg könyv. Sok író él vidéken s munkáiban Franciaország valamelyik részének életét ábrázolja, de bármilyen tehetséges is, nem tud az ismeretlenség homályából felemelkedni, ha nem talál párisi kiadót. Ez vonatkozik a svájci és belga francia-nyelvű írókra is. Páris tudományos életének a középpontja az Egyetem, amely teológiai fakultásának az alapítójáról Robert de Sorbon-ról nyerte elnevezését. A párisi Egyetem előadásai szemeszterközi szünet nélkül novembertől júniusig tartanak. Az előadásokról tájékoztatást nyújtanak az egyes fakultásokon kifüggesztett plakátok s a hivatalos „Livret de l'Etu-

diant“, amely minden év októberében jelenik meg s Páris valamennyi felsőbb iskolájára vonatkozó tanulmánytervet s az előadások jegyzékét részletesen közli. Aki rendes hallgatóként óhajt az Egyetemre beiratkozni, annak hitelesített francia fordításban be kell nyújtania az érettségi bizonyítványát és a születési anyakönyvi kivonatát, a rendkívüli hallgatónak elég rendszerint az útlevele. Az egyetemen kétféle előadás van: a Conférences — csak beiratkozott hallgatók részére és a Cours Publiques, amelyekre mindenki bemehet. Ez a megkülönböztetés tulajdonképpen csak elméleti, mert semmiféle előadáson nem kérnek igazolványt. Páris másik tudományos intézete a Collège de France. I. Ferenc alapította Guillaume Budé kezdeményezésére. A király egy modern tudományos főiskolát akart szervezni, amelyen nem gyámkodhatnak a Sorbonne teológusai. A Collège azóta is a Sorbonne-tól független, szabad-egyetem maradt. Diplomát nem ad s előadásai ingyenesek. Volt és jelenlegi professzorai között megtaláljuk Renan, Berthelot, Bédier, Rolland, Bergson, Janet és Vialéry nevét. A többi főiskola csak azokat érdekli, akik valamilyen diplomát óhajtanak szerezni. Felvilágosításokat nyújt a „Bureau des renseignements scientifiques de l'Université de Paris“ a Sorbonneon és a Livret de L'Étudiant. A főiskolákon kívül egyesületek, politikai pártok, szakszervezetek rengeteg előadást és vitaestét tartanak. Mindenki érdeklődési körének megfelelően válogathat. A vitaesték látogatását a legmelegebben ajánlom. A közönség magatartása néha érdekesebb a vita tárgyánál s megismertet a sajátos francia szellemmel. Még a politikai tekintélyrendszerre támaszkodó szélsőséges pártok gyűlésein is csak egy tekintélyt ismernek, a logikáét s a szellemi felsőbbrendűségét. Aki állít valamit, annak érvelnie kell és bizonyítania. A legkezdetlegesebb és a legelfogultabb franciában is található egy szemernyi Descartes szelleméből. Az idegenek is felszólalhatnak. Megbocsájtják a nyelvbeli fogyatékossgot, ha megérzik szavából a komoly kritikai szellemet s az elfogultságnélküli őszinteséget. Tanuja voltam annak, amikor egy idősebb francia úr idejéből több órát

pazarolt arra, hogy igazáról egy fiatal, franciául dadogó magyar lányt meggyőzzön. Az urat André Gidenek hívták. A háború utáni években híresek voltak a Club des Faubourg vitaestéi. Az utóbbi időben ezeknek a vitáknak a színvonala erősen csökkent; a komoly előadókat és politikusokat szerepelni vágyó dilettánsok váltották fel. El lehet menni a Faubourgba, de inkább valami komolyabb vitaestét ajánlok. Érdekesekek még a Société des Conférences (boulevard Saint-Germain 186) és az Université des Annales (salle Gaveau) előadássorozatai. Itt beszél Páris tudományos elitjének az a része, amelynek nincs egyetemi katedrája: írók, zeneszerzők, diplomaták, politikusok. Ezeket az előadásokat Páris mondén előkelősége látogatja, nem diákok s nem szakemberek, tehát kevesebb tudományos és nyelvelői előkészületet igényelnek, mint a Sorbonne. Művészettörténeti előadások hallgathatók az École de Louvre-on.

KÉPZŐMŰVÉSZET. A párisi szezont novemberben a Grand Palais-ban a Salon d'automne nyitja meg. Követi a Salon des Indépendants, amelynek nincs zsürije és nem osztogat díjakat. Valaha ez a merész és a szalonban visszautasított művészek szövetsége volt, ma már egy közepes és elég érdektelen klikké merevedett. Tavasszal nyílik meg ugyancsak a Grand Palaisban a francia akadémikus képzőművészeti élet leghatalmasabb kiállítása, a „Salon de la Société Nationale des Beaux-Arts et des Artistes français” — amelyet röviden „a szalon”-nak neveznek. A szobroknak és a képeknek akkora tömege sorakozik egymás mellett, hogy a köztársasági elnök kivételével, akinek ez kétségen kívül leg súlyosabb hivatali kötelessége, senki sem nézi végig. Aki újszerűt, merészet és bátrtat akar látni, kerülje a látogatását. Érdekesebb a „Salon des Tuileries” — amelyet 1923-ban a „Salon”-ból kivonult művészek alapítottak. Mulatságos a „Salon des Humoristes” — a karikatura-kiállítás. Mindig látványos és feltétlenül érdemes megnézni a Salon des Artistes décorateurs-t, remek butoraival és szobaberendezéseivel. Az iparművészetek konzervatív és haladó irányai, ellentétben a képzőművészetekkel, nagyon jól

megférnek egy kiállításban. Minden év nyarán rendeznek néhány gyűjteményes tárlatot a Petit Palais-ban, a Jeu de Paume-ban és az Orangerie-ban. Szakítsanak néhány órát a műkereskedések meglátogatására. Ott állítanak ki a nagy, beérkezett művészek, akik nem akarnak elvegyülni a szalonok tömegtermelésében s az újítók, a fiatalok, akiket a szalonok még nem fogadnak be. A műkereskedőknél a kiállítások két-három hetenként váltakoznak és a belépés mindenhol díjtalan. A jobb-partiakban a Faubourg Saint-Honoré, rue La Boétie környékén főképpen a beérkezettek szerepelnek, míg a bal-parton a fiatalok. (Boulevard Raspail, rue de la Seine, rue Jaques-Callot.) A „La semaine de Paris“ című igen kitűnően szerkesztett hetilap, amely a színházak, mozik és mulatóhelyek programját közli és felsorolja a nyitva lévő tárlatokat és kiállításokat, majdnem nélkülözhetetlen.

A TÖRVÉNYSZÉK. Egyik legellenszenvesebb emberfajtának tartom a törvényszéki kibicek hadát. Kíméletlen mohósággal megszállják a tárgyalótérmekek padsorait, kárörömmel figyelik a vádlott megkinzott arcát és tapintatlanul megbámulnak közelről olyan egyéni és családi tragédiákat, amelyekhez nincsen közük. Mégis tanácsolom, hogy Párisban látogassanak el egy tárgyalásra, lehetőleg az esküdtszékre. A tárgyalások délután egy órakor kezdődnek. Még a legviharosabb bűnügyek meghallgatására is lehet bejutni jegy nélkül, csak éppen sorba kell állni. A francia igazságszolgáltatás úgy őrzi meg nyilvánosságát, úgy bízza magát valamennyi polgárának ellenőrzésére, hogy lehetővé teszi, hogy a tárgyaláson még az is részt vehessen, akinek nincs protekciója a jegyelosztással megbízott közegeknél. A bírák, ügyészek és ügyvédek talárt hordanak. A vádlott egy kalitkában ül védője mögött. A francia perrendtartás értelmében fokozott szerep jut az állózat védőjének: a magánvádnak, (parti civile). A törvényszék bevonulását a frakkos ajtónálló kopogása hirdeti. Ez ünnepélyes, anélkül, hogy nevetségesse lenne. A tárgyalások viharosak és szenvedélyesek. Az ügyész és védők párharcába az elnök lehetőleg nem avatkozik be. Ha már semmiképpen sem tudja

elcsendesíteni őket, néhány kedélyes vagy gúnyos szóval nyugtatja meg az ellenfeleket. Sohasem érezni, hogy az ügyész ugyanahhoz a testülethez tartozik, mint a bíróság tagjai. (Franciául őt is ügyvédnek hívják, „avocat général“-nak.) A perbeszédnek gyakran remekei a latin szónoklatnak. Hallhatják néha a nagy védőket: Moro-Giafferit, Torrést, Ch. L. Legranget. Campinchit, amikor e sorokat írom, a miniszteri fotel láncolja magához. A tárgyalóteremben is sokat lehet ellesni a francia szellemből. Az ügyvédek érvelésének gondolatmenete hibátlan, ámbar úgy szavalnak, mint ahogy a Nemzeti Színházunkban kellene, ha jól játszanák a klaszszikus tragédiákat. Ha nem jutnának be az egyik tárgyalóterembe, délután félhárom és félnégy között töltsenek néhány percet a folyosókon. Itt látják felvonulni, talárba öltözve Páris valamennyi ügyvédjét, aki éppen aznap délután véd, vagy nem véd. (A legtöbb nem véd, mert Párisban is az ügyvédek legnagyobb része munkanélküli.) Ezek minden vágyukat abban élik ki, hogy legalább a folyosón viselhessék büszkén hivatásuk talárát. Megélni ebből még nem lehet. Az egész csak arra jó, hogy a be nem avatott ne nézhesse az ügyvédet vádlottnak és a vádlottat ügyvédnek...

HITÉLET PÁRISBAN. Páris nem csak szellemi középpontja Franciaországnak, hanem középpontja a francia hitéletnek is. Nem szabadgondolkodó lakosainak túlnyomórésze katolikus. A legjellemzőbben katolikus negyed a Saint-Sulpice templom környéke, — itt található a kegyeskereskedések — s a Faubourg-Saint-Germain, a régi arisztokrácia otthona. Páris 1622 óta érsekség. Jelenlegi érseke Verdier bíboros. (Az érsekség hivatala rue Barbet-de-Jouy 32.)

Páris híresebb templomait a város leírásánál ismertetni fogjuk. Annyi a katolikus templom, hogy a turista minden percben ugys talál. Ezért kerülök minden felsorolást. A miséken az ülőhelyekért 50 centimes—1 frank körüli összegeket kell személyenként fizetni. Akit a gregoriánus ének érdekel, menjen el a Bénédictines-ek templomába. (rue Monsieur.) A nagybőjt alatt híresek a Notre-Dame-ban

tartott prédikációk. (Vasárnap délután öt órakor kezdődnek. Ajánlatos jegyeket előre váltani a Székesegyházban és korán menni!) A leghíresebb karácsonyi éjféli misét a Saint-Eustache-ban celebrálják. Ide is előre kell megvenni a jegyet. A zenés misékről és egyházi hangversenyekről jól tájékoztat a „Guide du Concert” című hetilap. Magyar nyelvű gyóntató található a l’Église diocésaine des étrangers-ben, rue de Sèvres 33.

Francia evangélikus egyház: rue de Grenelle 147. Templomai: Rédemption, rue Chauchat 16. Ascension, rue Dulong 47. Saint-Jean, rue de Grenelle 147. Bon Secours, rue Titon 20. stb.

Református Egyház: rue Roquépine 5. Templomai: Oratoire, rue Saint-Honoré 147. Foyer de l’Ame, rue du Pasteur-Wagner 7 bis. Saint-Esprit, rue Roquépine 5. Pentemont, rue de Grénelle 106. Saint-Marie, rue Saint-Antoine 17. stb.

Görögkeleti templom: rue Georges-Bizet 5—7.

Orosz templom: rue Daru 12.

Üdvhadsereg: rue de Rome 76.

Franciaország és Algír izr. hitközsége: rue de la Victoire 44. (Franciaország jelenlegi főrabbiája Israel Lévi.) Páris izr. hitközsége: rue Saint-Georges 17. (Páris jelenlegi főrabbiája J. H. Dreyfus.) Templomok: rue de la Victoire 47. Rue Notre-Dame de Nazareth 15. Rue des Tournelles 21 bis. stb.

POSTA ÉS TELEFON. Magyarok párisi tartózkodásuk idején nem találják meg Párisban a levélszekrényt. Az a két lábon álló pléhdoboz, ami a mi levélszekrényeinkre emlékeztet: tűzjelzőkészülék s nem tanácsos hozzányulni. A levélszekrények el vannak rejtve a falban, a dohányt áruló kávéházaknál s egyéb helyeken. Nem túlságosan bizalomgerjesztők, de ne ijedjenek meg tőlük. A párisi posta lekiismeretes, kitűnő és nagyon gyors. A városban a közönséges levelet öt órán belül kézbesíti. Akinek ez nem elég, használjon csőpostát (télégrammes pneumatiques). Ezeket a küldeményeket külön levélszekrénybe kell dobni. Telefonálni lehet nyilvános automatákból (metroállomásokon és a pályaudvarokon van néhány fülke, amely a forgalmat nem tudja kellően lebonyolítani) s lehet telefonálni a postáról

is. A postahivatalokban az automatákon kívül első-sorban olyan fülkék vannak, amelyhez a telefonosnő kapcsolja a kívánt számot. Ezeknél jól vigyázzanak: a városi beszélgetést is három percenként kell fizetni. Zsetonra működő telefonautomata található minden kávéházban és szállodában. A zseton ára a duplája, mint a postahivatalból vagy más nyilvános fülkéből folytatott telefonbeszélgetése. (1 fr. 25 centimes.) A postahivatalok általában reggel nyolctól este hé-tig egyfolytában maradnak nyitva, vásár- és ünnepnapokon zárva vannak. Akad azért valamennyi kerületben egy vagy két postahivatal, amely vasárnap és ünnepnapon is szolgálatot teljesít. Távirat s expresszlevél éjjel-nappal feladható a Tőzsdepalota (Place de la Bourse) és a Postaügyiminisztérium (rue Grenelle 103) postahivatalaiban. A főposta, (rue du Louvre 48—52), ahol a poste-restante levelek vehetők át, a szokott hivatalos órákon kívül, vasárnap délelőtt 7-től 12-ig van nyitva. Postai tarifák: Levél külföldre 1.75 fr. Belföldre 0.65 fr. Levelező-lap külföldre 1 fr. Belföldre 0.55 fr.

PÁRISI ISMERŐSEINK. A párisi házaspárral együtt síeltek Tirolban, vagy megismerkedtek a forró tengeri fürdőhelyen. Bucsuzáskor névjegyet cseréltek s elhatározták, hogy meglátogatják egymást Budapesten vagy Párisban. Szabad-e komolyan venni ilyen nyári ismeretséget és jogosult-e a folytatása? Ez mindig a körülményektől függ. Ha hosszabb idő óta nem találkoztak, kérdéses, hogy küldtek-e egymásnak időnként egy-egy képeslapot, kívántak-e kölcsönösen boldog új esztendőt. Az emberek, persze, nem azért kívánnak egymásnak Franciaországban boldog új esztendőt, mintha bármelyik fél a kívánságokat túlságosan komolyan venné. Az újévi levél és üdvözlő-lap arra való, hogy olyanok, akik távoli városokban laknak és nem barátkoztak annyira össze, hogy levelezhessenek, egyszer egy évben hírt adjanak egymásnak. Tudassák a címváltozásukat, házasságot, születést, halálozást, jelt adjanak arról, hogy még élnek és a másikat nem felejtették el teljesen. Ha párisi ismerősüktől újév-re csak egy öt szóból álló nyitott borítékba helyezett névjegyet kaptak s ezt természetesen viszonzták,

már jogot formálhatnak arra, hogy felhívják telefonon. Ha ez az újévi üdvözlésváltás elmaradt, nincsen semmi célja annak, hogy a barátságot újra felpróbálják melegíteni. Ha francia ismerősüket felhívják, ne azt mondják, hogy meg szeretnék látni. Ez nem udvariasság, hanem tolakodás, meghívás provokálása. Jelentsék, hogy megérkeztek és szeretnék látni. Most a teljesen valószínűtlen, elfoglaltságra hivatkozó visszautasításon kívül — három eset lehetséges. A leghűvösebb, ha találkát adnak valamelyik kávéházban, meghívják aperitívra s további együttlétről nem tesznek említést. Már barátságosabb, ha meghívják önöket valamelyik vendéglőbe. De a játszmát csak abban az esetben nyerték meg, ha vendégül látják önöket saját lakásukban. A külföldi az árnyalatokat nem veszi észre, nem figyel a félhangokra s nem tudja, hogy a legszerényebb tea-meghívás az otthonban: többet jelent, mintha a legdrágább vendéglőben fizetnék ki a vacsorájukat. „Az idegen Franciaországban legfeljebb a szalonba kerülhet be — de utána kinyitják az ablakot — elég könnyű bejutni a hálószobába — de az ebédlő küszöbét átlépni: az majdnem lehetetlen“ — írta ötletesen Márai. Ezek a sorok tíz év előtt jelentek meg, azóta a helyzet enyhült. Azok a franciák, akik külföldön utaztak és hozzászoktak a kevésbé fesztelen életformákhoz, revideálták makacs álláspontjukat. Az ebédlőt már szívesen és gyakran nyitják meg, csak éppen megválogatják, hogy ki előtt. A világosságra és rendszerességre törekvő francia szellem pontosan megvonja a határokat és mindenkit a maga helyére tesz. Sehol a világon nem választják el olyan tudatosan, a „barátot“ és az „összeköttetést“. „Ce n'est pas un ami, c'est une relation“ — mondják. Csak azt fogadják valóban baráttá, akit beengednek a családi ebédlőbe... A meghívásra a megbeszélte időben kell érkezni. Már a legkisebb késés is neveletlenség. Bármennyire is meglepi önöket, a francia életet a pontosság jellemzi. Már az egyetemen is ismeretlen a németországi származású s nálunk is meghonosodott „akademische Viertelstunde“: tehát, hogy a professzor legalább egy negyed órával később kezd

előadását. Láttam már nagyhírű egyetemi tanárokat, akik órával kezükben várakoztak az előadóterem ajtajánál az előadás kezdetére, mert már egy perc késés fütty-hangversenyre izgatja a hallgatóságot. A francia házakban hiányzik a lakók jegyzéke s az ajtókra sem szögeznek réztáblát. Nem szeretik a hivalkodó indiszkréciót. Magánügy, hogy ki hol lakik, mindenkinek joga van hozzá, hogy eltitkolja. A házmestert kell megkérdezni, hogy vendéglátónk lakása merre van. Nem állíthatom, hogy a párisi házmesterekkel és házmesternőkkel való érintkezés, — akik mellékfoglalkozásképpen rendőrségi besugással szokták megtoldani csekély jövedelmüket, — elragadó élvezet lenne. Párisban minden más, a házmester is más. Mégis megtudjuk tőle, hogy vendéglátónk hányadik emeleten lakik, az ajtaja a lépcsőtől jobbra van-e vagy balra, mert számozás sehol sincs. Ne felejtsek el, hogy a házmesternőnek ugyanúgy jár a „Madame“ megszólítás, mint a ház úrnőjének, aki vacsorára vár. A liftet mindenki maga kezeli és díjtalan. A vendégek nem mutatkoznak be, hanem a háziasszony mutatja őket be egymásnak. Most uraim vigyázzanak, hogy olyasvalamit ne kövessenek el, ami további párisi társadalmi pályafutásukat esetleg lehetetlenné teszi. A köszönetnél ne csapják össze bokájukat s ne hajoljanak meg derékban. Ismétlem, a világért se csapják össze bokájukat! Ez a franciákban kellemetlen emlékeket ébreszt. Étkezés előtt elengedhetetlen az aperitif. A túl magas alkoholtartalma miatt megszüntetett absinth-et a „Pernod“ helyettesíti. Az öreg franciák panaszkodnak, hogy már nem komoly ital. Ne higgyenek nekik és kortyolgassák óvatosan. Kevésbé veszélyesek az étvágycsináló égetett borok: Byrrh, Dubonnet, Martini, Saint-Raphael, Suze stb. A vacsoránál a szobaleány kínál s a háziasszony nem vesz tudomást arról, hogy vendégei mennyit esznek. Nem mondja azt: Kedves Nagy úr, vegye ki még azt a püspökfalatot, eddig csak három combot, két mellet, két szárnyat evett és az igazán semmi! A francia háziasszony nem néz vendégének a tányérjába. Feltételezi róla, hogy, ha izlik a vacsora, úgyis sokat

eszik, mert azért hívták meg, ha pedig nem ízlik, vagy kisétű, tapintatlanság lenne valamit rákényszeríteni. Koccintani, egymáshoz ütött poharakkal nem szokás. A franciák ugyancsak nem kívánnak étkezés után egymás egészségére. A vacsorát távozáskor illik megköszönni. Borralalót adni a szobalánynak vagy inasnak nem kell. A vacsorával járó külön munkáért a háziasszony tartozik honorálni személyzetét. Nem fordul elő, hogy a hölgy az estély után kifaggassa alkalmazottait, hogy ki mennyi borralalót adott s eszerint ítéljen vendégeiről. A meghívást meghívással illik viszonzni, esetleg virággal vagy valamilyen Pestről hozott, olcsó magyar különlegesség ajándékozásával. Mindig a gesztus számít, a figyelem, a szándék, nem pedig az anyagi értékelés. Ha franciákkal kávéházba vagy vendéglőbe mennek, az a szokás, hogy a társaság egyik tagja fizet. Utána nem számolnak el egymással. Egyszer úgymint mindenki sorra kerül. Ha valaki azt az ötletet veti fel, hogy üljenek be valamelyik kávéházba, az már azt jelenti, hogy vendégül látja a többieket. A párisiak sajátos szokásait bírálni nem érdemes. Kár a fáradságért, úgysem tudják megváltoztatni. Lehet szeretni, vagy nem szeretni — de igyekezni kell megérteni és hozzásimulni. Egyszóval, Páris más város. A franciák más emberek.

A FRANCIA SZELLEM. Meg fogják ismerni Páris uccáit és tereit, templomait és múzeumait, művészi színházait és kétes hírű mulatóit, az egész várost kívülről és belülről, előbb a köveit és csak azután az embereit. Amit itt látnak, azt mind franciák alkották. Milyen is az a francia szellem, amely mindezt megteremtette és fenntartja? Természetesen a francia szellem is más. Ha az első francia állomáson kitekintenek az ablakból, táblák hirdetik, hogy a vágányokon keresztülmenni „szigorúan” vagy „határozottan” tilos. A német közönség megfigyelmezésére bőségesen elegendő a „verboden” szó, itt már a „rigoureusement interdite” és a „formellement interdite” is alig használ. A francia ember individualista. Nem dacból, vagy örök forradalmiságból

szereti áthágni a szabályokat, hanem megszegi őket, ha józan esze szerint megtartásukat feleslegesnek ítéli. Hánvszor fordult elő velem, hogy valamelyik párisi pályaudvar mellékbejáratánál, ahonnan öt percnnyire volt a pénztár, perrónjegy nélkül engedtek be, mert az őr úgy találta, hogy neki saját hatáskörében joga van jóvátenni az igazgatóságnak bizonyos hibás intézkedéseit, amely hosszútávú futásra kényszeríti az utasokat. Hányszor történt meg, hogy egészen alárendelt tisztviselők olyan ügyeimben intézkedtek, amelyekhez más országban legalább is miniszteri jóváhagyás lett volna szükséges. A törvény és a paragrafusok csak iránvítják az ember munkáját, de nem csinálnak belőle ideg- és agynélküli gépet. Ismeretes, hogy döntő kamarai szavazásoknál a képviselők néha a párt miniszterei ellen fordulnak és megszegik a pártfegyelmet. Árt ez egy államnak? Alig hiszem. Mindenki tudja azt is, hogy az ellentétes érdekeket és nézeteket képviselő parlament eggyé forr össze a veszély első pillanatától. Ha kezükbe veszik a szélsőséges lapokat, a sajtószabadság és az individualizmus nevében miniszterek és felelős államférfiak ellen olyan támadások hangzanak el, amelyeket másutt sok évi fegyház járna. De a szélső jobboldali Leon Daudet is félredobja a politikát és vezércikkeiben olyan írókat fedez fel néha, akik nem csak világnézetben, hanem származásban is távol vannak attól az ideáltól, amelyet ő a tökéletes franciától megkövetel... Még az elfogult és fanatikus franciák is tisztelik a szellemet, a más világnézetűek szellemét is. Ilyen Leon Daudet és ilyen a jobboldal. Viszont amikor Leon Daudet megszökött börtönéből s goromba förmedvényekben támadta külföldről a Köztársaságot és nevetőségessé igyekezett tenni az államformát, — maga Herriot járt el a köztársaság elnökénél, hogy Daudetnek, az írónak, a francia szellem emberének megkegyelmezzenek s visszatérhessen a száműzetésből. Ez Herriot és ez a baloldal. Franciaország egyik része intrikál másik része ellen, de már a veszély pillanata előtt összetartanak, ha a francia szellemet kell megvédeni. Friedrich Sieburg német író jegyezte meg, hogy „Franciaországban rendetlenség van a

pályaudvarokon, de rend van az emberek fejében.“ Nem tagadhatom, hogy Franciaországban gyakoribbak a vasuti szerencsétlenségek, mint például Németországban és utazni kevésbé biztonságos. Igen, elég gyakran siklik ki a vonat és a szomorú katasztrófáknak sok az áldozata. De ezek viszonylagosan kisebb szerencsétlenségek. A francia nép gondolkodása és szelleme ritkábban ugrik ki a kultúra, a humanizmus és a szabadság pályájából, mint néhány vasuti kocsis a töltésről. Osztályok és tömegek általános kisiklása sem szokásos: „Franciaországban rend van az emberek fejében.“

TANÁCSADÓ AZ UTIKÖNYV HASZNÁLATÁHOZ. Kezdetben volt a Baedeker. Szimpla és duplacsillagos látnivalóival. Azután jött az „Ami nincs a Baedekerben“ szimpla és duplacsillagos látnivalóival. Azután jöttek „Csak felnőtteknek“ — könyvek arról, ami „Nincs a Baedekerben“ és nincs sem a „nincs a Baedekerben“. Szimpla és duplacsillagos látnivalóival. E sorok írója csak egy egyszerű, világosan és röviden megfogalmazott utikönyvet próbált írni. Nem akartam eredeti lenni, inkább plágiumokra vetemedtem. Eddig valamennyi elődöm azt állította, hogy a rue Royale a Madeleine teret köti össze a Concorde térrel. Képzeljék, mennyivel meglepőbb lett volna, ha azt írom, hogy a rue Royale a Bastille teret kapcsolja a République térhez. Csak éppen nem lett volna igaz ez az állítás. Mindenben, minden szándékolt eredetiskedés nélkül, az igazságot igyekeztem választani. Vannak a látnivalók jellemzésére szimpla és dupla csillagaim. De ez csak tájékoztatás és ne vegyék halálosan komolyan. Hiszek abban, hogy minden ember egyéniség és próbálják önök is egyénien látni Párist. Ne szégyeljék magukat, ha valamelyik remekmű hidegen hagyja önöket. Kezdetben a műértők felfedezték, hogy a Miloi Vénusz milyen csodálatos alkotás, azután jöttek a sznobok, akik bigyesztették az ajkukat, hogy nem is olyan rendkívüli, végül megérkeztek az ultrasznobok, akik elmentétben a sznobokkal megállapították, hogy mégis minden idők szobrászatának legnagyobb műve a Miloi Vénusz. Ha valami dupla csillaggal van jelölve, nem kell, hogy okvetlenül tessék, (de hogy éppen

azért ne tessék, mert dupla csillaggal van jelölve, az már szellemi szegénységet árul el). Könyvem csak útmutató, amelyet forgasson ki-ki egyéniségének megfelelően s ne akadályozza a tiszta, elfogulatlan látásban. A franciák nagyszerű ösztönnel érzik, hogy mikor kell valahonnan távozni. Utazzanak úgy el Párisból, hogy maradjon legalább egy duplacsillagos látnivaló, amelyet még nem ismernek, Részint úgysem lehet mindent megnézni, részint így már előre gondoskodhatnak ürügyről és jogcímről, hogy jövőre visszatérhessenek.

PÁRIS TÖRTÉNETE

A történelemelőtti időktől a Merovingekig. Páris területét valaha mocsarak borították s ezt az őszállapotot hirdeti még ma is az egyik kerülete: Le Marais. A latin Lutetia név, amelyet legelőször Caesar említ, szintén mocsarat jelent. A város első lakosai a Szajna-szigeteket erősítették meg. A római hódítás idejében a város területe megnövekedett, a balpartot foglalta el, főképpen a magasabban fekvő Saint-Geneviève dombjának környékét. Ez a város a római birodalom bukása után, a barbár inváziók hatására elpusztult és lakossága újra a biztonságosabb szigetekre vonult vissza.

Fülöp Ágost uralkodásáig. Clodvig palotája a Citén állt. Nagy Károly fővárosát Achenbe helyezte és csökkentette Páris jelentőségét. Csak Capet Hugó óta megszakítás nélkül Páris Franciaország székhelye és legfontosabb városa. A Capetingek alatt nyerte önkormányzatát és közigazgatását. A város ügyeinek élén a Prévot állott, akit a gazdag kereskedők soraiból választottak. Az utak még bizonytalanok voltak abban az időben és nehezen járhatók, a kereskedelem a folyókon bonyolódott le. Ekkor vonult Páris címerébe a hullámokon lebegő hajó a büszke jelszóval: „Fluctuat, nec mergitur“. Páris tonnattartalomban még ma is Franciaország legforgalmasabb kikötője. A XI. és XII. században a Szajna mindkét partján kolostorokat építettek, mind-egyiket a hozzátartozó területtel együtt falakkal övezték körül.

A gótika korszaka. Amikor Fülöp-Ágost (1180-1223) egységessé kovácsolta Franciaországot, egy egészen kis területre összezsúfolva 100.000 ember lakott Párisban. A király kiterjesztette a várost és új várfallal védte meg támadások ellen. Egyesítette Páris 20.000 diákját és megalapította az egyetemet, amelynek statutumait ez az intézet III. Ince pápá-

tól nyerte 1215-ben. Építkezései közül a legjelentősebb a Notre-Dame és a Louvre munkálatainak megkezdése. Páris lett Európa tudományos és művészeti középpontja. A XIII. és XIV. század még a csúcsíves templomépítés korszaka. (Saint-Chapelle, a katedrális Saint-Denis-ben). A XV. században a templomépítést főúri paloták emelése váltja fel. (Hôtel de Sens és Hotel de Cluny.)

A renaissance kora. I. Ferenc alatt hatolt be az olasz renaissance Francaországba. Az olasz renaissance és a francia gótika egy új stílussá egyesült, amelyet francia renaissance-nak nevezünk. Érdekes, hogy ez az építészeti forma csak a paloták homlokzatát befolyásolta, templomépítészetben a gótika még századokra túlélte önmagát. Ennek a korszaknak legjelentősebb épületei: a Louvre új szárnya, a Városháza és a kicsi fontainebleau-i melletti palota, amelyet a restauráció alatt lebontva Párisba szállítottak és köveiből újra összeraktak egy színesző részére, a Cours Albert I. és a rue Bayard sarkán. Medici Katalin felépítteti a Tuileriákat. IV. Henrik megnagyobbítja a Louvret; a szajnaparti szárnyal a Tuileriákhoz kapcsolja és körülépítteti a Place Royale-t. (Ma Place des Vosges.) Páris határai még jobban kitágulnak.

XIII. Lajostól a forradalomig. XIII. Lajos korában két kertet ültettek. A Jardin des Plantes-ot és Medici Mária anyakirálynőnek a szép Cours la Reine-t, amely nemsokára nyilvános parkká lett és ma Champs-Élysées-nek hívják. Ebből az időből való a Saint-Honoré és az arisztokratikus Saint-Germain kerület. Új erődtímenyek emelésével újra kiterjesztették a várost és a lerombolt várfalak helyére utak kerültek. (Ma a Madeleine és a Bastille közötti boulevardok.) Elkészült Richelieu palotája (ma Palais-Royal) és Medici Mária palotája (Luxembourg). Osztrák Anna felépítteti a Val-de-Grâce templomot és kolostort. XIV. Lajos századához fűződik Páris legrohamosabb növekedése. Egymásután nőnek a földből a város még ma is legjelentősebb épületei. A Place Vendôme-ot és a Place de la Victoire-t körülövező házak, az Invalides, az Observatoire, kutak, hidak, diadalívek, a balparti boulevardok. Páris la-

a Bastille-ig terjedő rue Rivolit. Nemcsak azért, hogy egy új nyugat-keleti közlekedési vonalat nyissanak, hanem hogy kettévágják a Marais negyedét, amely keskeny, görbe uccáival századok óta minden forradalmi megmozdulás fészke maradt. Megnyitják a Saint-Germain, Saint-Michel, Sébastopol, Strasbourg, Magenta, Voltaire, Diderot boulevard-okat. Az új Operát pedig új kerülettel foglalják körül. Haussmann működése nélkül ma Párisban mindenféle közlekedés lehetetlenné vált volna. Befejezik végre a Louvre-t, azonkívül új iskolák, színházak és vásárcsarnokok emelkednek.

A harmadik köztársaság. A demokratikus köztársaságban a képviselők számadással tartoznak választóiknak. A választók pedig tudják, hogy minden nagy építkezés végül is az ő zsebükre megy. Ezért hiányoznak a harmadik köztársaság Párisából azok a nagyszabású és felesleges erőfeszítések, amelyek az abszolutizmus korszakait jellemzik. Természetesen azért a munka nem szünetelt, csak üteme lassult. A legnagyobb középületek a világkiállításokból maradtak fenn. (Eiffel torony, Grand- és Petit-Palais, Gyarmati Múzeum, az új Trocadéro, a két múzeum az avenue de Tokion). Thiers erődtímenygyűrűjét lebontották és a helyében új városrészek születtek. Modern stílusú templomok: Saint-Christophe-de-Javel, Saint-Léon, Saint-Antoine-de-Padoue, Rancy-i templom; új házcsoporthok: Cité Mallet-Stevens, Cité Universitaire stb. Megtaláljuk az új építészeti irányt, csak szerényebben, kevesebb túlzással, mint más országban. A földalatti vasút hálózata Párisban a legsűrűbb egész Európában. A közlekedés megkönnyítésére a város határainál autók számára aluljárókat fúrta. Új tudományos intézeteket szerveztek, a régieket pedig a legmodernebb laboratóriumokkal látták el. (Institut de Cancer, Fondation de Curie, Institut de Biologie Physico-Chimique, Institut de l'Optique, Institut Pasteur, Nouvel Hôpital Beaujon stb.) Megkezdték a Champs-Elysées meghosszabbítását, amely hamarosan nyílegyenes vonalban Saint-Germain-ig fog érni. Az elővárosok nemsokára közigazgatásilag is Párishoz fognak tartozni.

VÁROSKÉP. Vessenek egy tekintetet Páris térképére és azonnal látni fogják, hogy a mai vároškép kialakulása milyen hűségesen ragaszkodik a múlt hagyományaihoz. A város nem előre megállapított terv szerint terjeszkedett, hanem építői követték a természetes fejlődés rendjét. Az első települések a Citén két fontos közlekedési útvonal: a Szajna vízi útja és az észak-déli római út kereszteződésének a helyén létesültek. Az elsővel párhuzamosan kiépült: a Cours de Vincennes, rue du Faubourg St.-Antoine, rue St.-Antoine, rue de Rivoli, avenue des Champs-Élysées, avenue de la Grande Armée tengely. A másodikkal párhuzamosan halad: a boulevard du Palais, boulevard St.-Michel, avenue Orléans. (A régi római út nyomát a rue St.-Martin, rue de la Cité és a rue St.-Jacques követi.) A boulevardok lebontott erődítménygyűrű helyén keletkeztek kényyszerűségből, nem pedig építési elgondolás szerint, mint a mi körutaink. A háború utáni években lebontották Thiers erődítményövét és most már semmi sem akadályozza meg, hogy közigazgatásilag is Párishoz kapcsoljanak olyan elővárosokat, amelyek lényegében már úgyis régóta hozzátartoznak. Hiába lett Páris a hidak városa, hiába köti össze a két partot harmincnégy híd, a jobb- és balpart megtartotta jellegzetességét és nem tud valójában összeforogni. A jobbpárt maradt a világváros: a bankokkal, részvénytársasági székházakkal, a tőzsdével, az áruházakkal, a luxusüzletekkel, a nagy szállodák és pályaudvarok, színházak, mozik legnagyobb részével. A balpart a szellemi, a politikai és a közigazgatási élet középpontja. Itt található az egyetem és intézetei 30.000 diákjával, amelyből 8000 külföldi. Itt van az École des Beaux-arts és a Montparnasse forradalmár, kereső és beérkezetlen művészeivel, akik szintén lehetnek harmincezren. Ámbár sokan közöttük pózból viselnek bozontos haját, szegélyes körmöt és piszkos inget, azért hallatlanul tehetségesek is akadnak soraikban. A St.-Sulpice környékét, a St.-Germain apátság területét, a katolicizmus tartja megszállva. Ott áll az Institut Catholique, amelynek rektora Baudrillart bíboros. A Palais Bourbon mellékucskáit a minisztériumok és külföldi követségek

lepik el. A jobbpárt keletről nyugat felé előkelősődik. A Bois de Vincenne és a Bois de Boulogne úgy aránylik egymáshoz, mint Budapesten a Népliget és a Margitsziget. Gazdag emberek a Bois de Boulogne-nyal határos kerületekben laknak. Új uccák fejlődtek, amelyek a Faubourg St.-Germain és a Monceau patinájával szemben helyenként parvenüeknek hatnak. A balpart újabb előkelő bérházsorai a Champs de Mars és az Invalides szomszédságát foglalják el.

FÖLDRAJZI ADATOK. Páris Franciaország és Seine département székhelye, $48^{\circ} 50'$ északi szélességi és $2^{\circ} 20'$ keleti hosszúsági délkörön fekszik, a Marne torkolat alatt, a Seine két partján. Magassága a Szajna parton 26 m, a Pantheonnál 65 m, a Buttes-Chaumont-on 101 m, Belleville-nél 115 m és a Montmartre tetején 125 m. Páris területe 7802 hektár, kerülete 36 km, hossza keletről nyugatra 12 km, szélessége északról délre 9 km. Bármennvire zsúfoltnak látszik is a város, mégis csak területének egyharmad része (2776 hektár) van beépítve. Lakosainak száma: 1801-ben 547.756; 1861-ben 1,696.141; 1936-ban 2,829.746. Nagy-Páris (Département de la Seine): 4,962.967. A legkevesebben az I. kerületben laknak: 38.436-an, a legtöbben a XVIII-ban: 276.727-en. Páris húsz kerületre oszlik, minden kerület négy negyedre. A kerületek élén áll a kerületi előljáró (maire). Polgármestere Párisnak nincs, csak községtanácsának elnöke — a kommun óta félnek Páristól és megnyirbálták önkormányzatát. Minden negyed egy-egy bizottsági tagot (conseiller municipal-t) küld a községtanácsba és ezek választják a Président du conseil municipal-t. Tulajdonképpen polgármesteri hatásköre a Préfet de la Seine-nek van, akit a kormány nevez ki.

Kerületek: 1. Louvre. 2. Bourse. 3. Temple. 4. Hôtel de Ville. 5. Panthéon. 6. Luxembourg. 7. Palais-Bourbon. 8. Elysée. 9. Opéra. 10. Saint-Laurent. 11. Popincourt. 12. Reuilly. 13. Gobelins. 14. Observatoire. 15. Vaugirard. 16. Passy. 17. Batignolles-Monceau. 18. Montmartre. 19. Buttes-Chaumont. 20. Ménilmontant.

Klimája változó, de egészséges. Az esős napok

évi átlaga (1873—1936 esztendőök középarányosából): 189. Középhőmérsékletek: évi $+10.7^{\circ}$. Évszakonként: télen $+3.3^{\circ}$, tavasszal $+10.2^{\circ}$, nyáron $+18.2^{\circ}$, ősszel $+11.0^{\circ}$. A tél gyakrabban nedves mint hideg, nyáron a hőség néha kibírhatatlan.

UTIRÁNYOK PÁRISBA. Budapestről az ember a leghamarabb a Wien—Salzburg—München—Strasbourg útvonalon jut Párisba. A vasuti társaságok tarifareformjai s bizonyos, időközönként érvényes kedvezmények miatt nem mindig ez a legrövidebb út a legolcsóbb. Az utasnak tájékozódnia kell, hogy milyen úton-módon faraghat le még husz-harminc pengőt az utiköltségből. A külföldi országok általában liberálisak. Ha valamelyik kiállítás alkalmából kedvezményt nyújtanak, elég, ha az utas a kiállítás jegypénztáránál lepecsételteti jegyét, magát a kiállítást már nem kell megtekinteni.

Utirányok: a) Budapest—Wien—Salzburg—München—Strasbourg—Páris, 27—28 óra. II. oszt.: 97.60 P. III. oszt.: 68.60 P.

b) Budapest—Wien—Salzburg—Buchs—Basel—Paris, 29—30 óra. II. oszt.: 121.10 P. III. oszt.: 85.30 P.

c) Budapest—Praha—Cheb—Nürnberg—Strasbourg—Páris, 33—34 óra. II. oszt.: 146 P. III. oszt.: 101.40 P. (a), b), c) a Németországban érvényes 60%-os menetdíjkedvezmény igénybevételénél.)

d) Budapest—Kotoriba—Postumia—Venezia—Turin—Modane—Paris, 37—39 óra. II. oszt.: 140 P. III. oszt.: 97 P. (Az Olaszországban érvényes 50%-os kedvezmény igénybevételénél, amelynek elnyeréséhez vagy hat napi tartózkodás, vagy bizonyos kiállítás meglátogatása szükséges. Ezt a hosszú utazást csak az válassza, aki megszakítja utját.)

Valamennyi francia vonaton podgyász 30 kilogrammig díjtalanul adható fel. A ruhatárakban elhelyezett podgyászdarabok kívánatra bármelyik másik pályaudvar ruhatárában válthatók ki.

A francia vasutak tarifája 100 kilométerenként: I. oszt.: 60 fr. II. oszt.: 43 fr. III. oszt.: 32 fr. Oda-vissza jegyeknél az első és a második osztálynál 30, a harmadiknál 20 százalék az engedmény. Az oda-vissza jegyek utazási távolság szerint 2—7

napig érvényesek. Bizonyos ünnepek alkalmával (karácsony, husvét) érvényességüket meg szokták hosszabbítani. Vasárnap bizonyos kirándulóhelyekre, tengerpartra és városokba féláru, egy napra érvényes oda-vissza jegyek válthatók. Felvilágosítás a pályaudvarokon lévő tudakozódó irodában. (Bureau de Tourisme.) Hosszabb utazásoknál tanácsos a hely-jegyet előre megváltani a vasúti társaság pályaudvari vagy városi irodájában. Bizonyos vonatok csak akkor használhatók, ha az utas bizonyos minimális utat szándékszik megtenni. Helyes a menetrendekben az erre vonatkozó szabályzatot mindig figyelemmel kísérni.

Repülőgépen Budapest—Páris 8 óra — 350 P.; oda-vissza: 530 P.

Autósok helyesen teszik, ha áttanulmányozzák a párisi közlekedési szabályzatot. A rendőr fűttyére azonnal meg kell állni; szabálytalanságok elkövetésénél idegennek lenni nem enyhítő körülmény s a pénzbírságok magasak.

VIZUM. Magyar állampolgárnak a Franciaországra érvényes utlevelét a Francia követségen (II., Föucca 17.) vízummal kell elláttatnia. Hivatalos órák 10—13-ig. Vizumdíjak: Egyszeri beutazásra, 15 napra érvényes: 3.90 P. Többszöri beutazásra, az útlevelel lejártáig érvényes: 15.10 P. Nem árt, ha a turista az utlevelét Párisban is mindig magánál tartja. Minden tizenöt évnél idősebb idegen, aki két hónapnál hosszabb ideig óhajt Franciaországban tartózkodni, köteles a rendőrségen, (Préfecture de la Police) a tartózkodási engedélyt (carte d'identité-t) megszerezni. Ehhez szüksége van az utlevelére, öt darab 4×4 cm. nagyságú, öt kalap nélkül ábrázoló fényképre, a negyed rendőri örszobájában aláírt lakbizonylatra (certificat de domicile) és esetleg az elfoglaltságát, hivatását igazoló okmányokra. Akinek Párisban állása van, az kérjen előbb erről bizonyítványt a Cervice Centrale de la Main-d'Oeuvre-nél (rue Vaugirard 391.) A három évre érvényes carte d'identité ára 200 frank. (Diákoknak, újságíróknak, tudósoknak 40 frank.)

VÁM. A vámvizsgálatot a határállomásokon tartják. Ventimiglia kivételével a vonaton. Általában

enyhe és barátságos. Csak a belga határon szigorú, ahonnan olcsó cigarettát és csipkét szoktak becsempészni. Tíz szivar vagy húsz cigaretta vagy negyven gramm dohány vámmentesen vihető be. Élelmiszereket kisebb mennyiségben, például szalámit — szintén nem vámolnak meg.

PÉNZ. Nagy Károly történelmi pénzrendszerét ma már csak egyetlenegy állam használja. Ez pedig nem Franciaország, hanem Anglia. A francia pénzegység a franc (fr.); 100 centimes-re oszlik. Különösen idősebb emberek használják az 5 centimes-re a sou elnevezést és sou-ban számolnak. Bankjegyek vannak 10.000, 1000, 500, 100 és 50 fr. értékben. Ezüstpénz 20 és 10 fr.-os darabokban. Nikkel és rézpénz 5, 2, 1 fr., 50, 25, 10 és 5 centimes kerül forgalomba. Ajánlatos, ha az utas állandóan megfelelő mennyiségű aprópénzt tart magánál, mert borraavalóosztogatásnál a váltás bajos. Ma 100 fr. 8 aranyfr.-t ér. Daladier értékcsökkentése, 1938 május.

IDŐSZÁMITÁS. Franciaországban nyugateurópai időszámítás van, tehát órájukat a határon egy órával igazítsák vissza. Az április 4-től október 3-ig érvényes nyári időszámítás ezt a különbséget kiegyenlíti.

NYELV. Egyes kávéházakban, például a Montparnasse-on, mindig akadnak magyar pincérek. Egyéb-ként anyanyelvünkkel nem igen boldogulunk Párisban. Aki franciául nem beszél, próbálkozzék angol-lal, olasszal vagy spanyollal.

P Á L Y A U D V A R O K:

SAINT-LAZARE. (Rue Saint-Lazare.) Villamosvonatok a Szajna-jobbparti elővárosokba és környékre. Vonatok Normandiába.

MONTARNASSE. (Indulás: place des Rennes. Érkezés: boulevard de Vaugirard.) Vonatok Bretagneba és délnyugatra.

INVALIDES. (Az Esplanade des Invalides alatt.) Villamosvonatok 10 percenként Versaillesba.

ORSAY. Vonatok a Loire-menti kastélyok felé, Dél-Bretagneba, az Atlanti Óceánhoz, a Pyrénéusokba.

LYON. (Boulevard Diderot.) Vonatok a Côte d'Azur-ra, a Jurába, a Cévennesekbe, az Alpokba.

NORD. (Place de Roubaix) La Manche — Tréport-tól Dunkerque-ig. Észak-Franciaország.

EST. (Rue de Strasbourg.) Az 1931-ben befejezett átépítés óta Páris leghatalmasabb pályaudvara. Vogézek, Elzász-Lotharingia.

BASTILLE. (Place de la Bastille.) Vonatok a környékre.

KÖZLEKEDÉS

AUTOTAXI-DIJSZABÁS. 400 méter vagy 2 perc várakozási idő 2 frank, további 400 méter vagy 2 perc várakozási idő 50 centimes. Éjjel 23-tól reggel 6½ óráig: 250 méter vagy 2 perc várakozási idő 2 frank, további 250 méter vagy két perc várakozási idő 50 centimes. Podgyász darabja 1 fr., de legfeljebb 3 fr. Ezeket az árakat, ameddig az újabb tarifára beállított taxaméterek el nem készülnek, 20% drágasági pótlékkal kell megtoldani. Ezenfelül nagyobb utaknál tíz, kisebbeknél tizenöt százalékos borralalót kell adni. A taxi lámpáján látható annak a kerületnek a száma, ahol a garázs van. Előfordul, hogy az éjjeli órákban taxik visszautasítanak olyan fuvart, amely nagyon eltávolítja őket kerületüktől. Luxusautók bérelhetők az Operánál. Az árat előre kialkudni!

MÉTRO. A Chemin de fer Métropolitain de Paris a város gyorsvasutja. Nehány rövidebb viadukton keresztül vezetett utszakasz kivételével mindig a föld alatt fut. A vonatok reggel fél hattól éjjel háromnegyed egyig közlekednek, másfél—nyolcperces időközökben. Megállóhely átlag ötszáz méterenként. A vonatok nagyon rövid időre állnak meg az állomásoknál, a ki- és a beszállásnál sietni kell. I. osztály 1.60 fr. II. osztály 1.10 fr. Kilenc óra előtt mérsékelt áru oda-vissza jegyeket adnak ki, amelyek aznap bármikor még egyszer felhasználhatók bármilyen utazásra, csak a kibocsájtási állomáson nem szabad velük újra felszállni. I. oszt. (csak tizes jegyfüzetben kapható): 23.50 fr. II. oszt. 1.35 fr. A pénztárnál levő ácsorgás elkerülhető a tizes jegy-

füzet (carnet) vásárlásával, vagy ha a jegyet a pénztár mellett lévő ujságárus kioszkban váltják. A jegy ott sem drágább, csak venni kell még egy lapot is. A talált tárgyakat 24 órára letétbe helyezik a végállomásoknál. Később a rue Chanoinesse 19. irodában vehetők át hétköznapi délután 13—17 óra között.

Vonalbeosztás:

I. Château de Vincennes — Pont de Neuilly

II. Place de la Nation — Porte Dauphine.

III. Porte de Lilas — Porte de Champerret — Pont de Levallois.

IV. Porte de Clignancourt — Porte d'Orleans.

V. Gare du Nord — Place d'Italie — Place d'Étoile.

VI. Place de la Nation — Place d'Italie.

VII. Porte d'Ivry — Porte de la Villette vagy Porte du Pré St.Gervais.

VIII. Porte de Charenton — Place Balard.

IX. Mairie de Montreuil — Porte de St.-Cloud — Pont de Sèvres.

X. Porte d'Auteuil — Gare d'Austerlitz.

XI. Châtelet — Porte des Lilas — Mairie des Lilas.

XII. Porte de la Chapelle — Porte de Versailles — Mairie d'Issy.

XIII. Gare St.-Lazare — Porte de Clichy vagy Porte de St.-Quen.

XIV. Invalides — Porte de Vanves.

XV. Luxembourg — Sceaux-Robinson vagy Massy Palaiseau. A XII. vonalon Porte de Versailles és Mairie d'Issy között pótdíjat kell fizetni. A XV. vonalnak külön díjszabása van utitávolság szerint.

AUTOBUSZ. Az autobuszok általában reggel hatótól éjjelig közlekednek s elmennek Páris határától tíz-tizenöt kilométernyire lévő elővárosokba is. A rendes megállóhelyet (arrêt obligatoire) a lámpaoszlopra erősített vörös tábla, a feltételes megállóhelyet (arrêt facultatif) zöld tábla jelzi. Az utóbbiaknál felemelt karral kell jelt adni a sofőrnek, hogy megálljon. Ha az autobuszon utaznak, csengetni kell, mielőtt a kocsit a feltételes megállóhelyhez ér. Este kilenc óra után az autobusz az utas jeladására bárhol megáll, kivéve a megálló-

helytől számított ötvenméteres körzetben. Tolongások elkerülése végett a legtöbb megállóhelynél elsőbbségi számokat osztogató készüléket szereltek fel. Mindenki huz egy számot és sorrendben száll fel. Díjszabás. I. oszt.: Egy szakaszra (3 szelvény): 1.65 fr. Két szakaszra (4 szelvény): 2.20 fr. Három szakaszra, vagy a végállomásig, környékre menő autobuszoknál a város határáig érvényes vonaljegy (5 szelvény) 2.75 fr. A II. osztály minden viszonylatban egy szelvénnel kevesebb. Tizenhét százalékos megtakarítás érhető el 20 szelvényes jegyfüzet (carnet) váltásával. Ára 9 frank. A párisi autobusztársaság szabályai szerint pénzzel vagy fogházzal büntethető kihágást követ el minden utas, aki jegyváltás vagy szelvényeinek lepecsételtetése nélkül szakítja meg útját, még akkor is, ha a kaulauz erre nem szólította fel. Az utasokat detektívek ellenőrzik. Hölgyeim, vigyázat! Nem udvariátlanság, hogy önökhöz szólok, de hivatalos statisztikák szerint az ilyen kihágások 90%-át nők követték el. Az autobuszon átszállójegy nincs. Dohányozni csak a perronokon szabad. Autobusztérkép a nagyobb állomásoknál van kifüggesztve. Részletes menetrend, a vonalak beosztásával minden végállomásnál vásárolható 4—5 frankért. Éjjel a Châtelettől óránként külön járatok közlekednek, felemelt tarifa mellett a város minden irányába. Ugyanitt taxisofőrök kisebb csoportokba szervezik az utasokat, akiknek ugyanaz az útirányuk s hosszabb várakozás helyett személyenként 3—5 frankért elviszik őket Páris bármelyik részébe. Az autobusz társaság vasárnaponként olcsó társaskirándulásokat is rendez a környékre. Részletes program egy végállomásoknál vagy az irodában: Quai des Grands-Augustins 53 bis.

SZAJNAI HAJÓK. Április 1-től szeptember 30-ig közlekednek Maison-Alfort és Suresnes között. A következő helyeken kötnek ki: Maison-Alfort, Charenton, Quai d'Austerlitz, Hôtel de Ville, Louvre, Tuileries, Concorde, Alma, Pont de Grenelle, Auteuil, Sèvres, Saint-Cloud, Suresnes. Vasárnap délelőtt a Hôtel de Ville-től indul néhány járat Suresnes felé, különben csak délután köz-

lekednek a hajók, vasárnap 12, hétkönapon 20 perces időközökben. Valamennyi kikötő a jobboldalon van.

SZINHÁZAK

PRÓZAI SZINHÁZAK.

COMÉDIE-FRANCAISE. Place du Théâtre-Français. Igazgató: Edouard Bourdet, a kitűnő vígjátékíró. Vendégrendezői között szerepelnek Copeau, Dullin, Baty, a francia avant-garde színjátszás megalapítói. Helyárak 5—45 fr. Csütörtöki klasszikus délutáni előadáson 5—30 fr. A szombat délutáni vers-előadáson 3—15 fr.

ODÉON. Place de l'Odéon. A második és másodrendű állami prózai színház. Ellentétben a Comédie-vel több modern darabot játszik, mint klasszikust. Igazgató Paul Abram. Helyárak 3—25 fr.

AMBASSADEURS. Avenue Gabriel 1. Igazgató: Alice Cocéa. Színjátékok, amelyek főszerepét a színház igazgatója, egy szép és érdekes román származású színésznő játsza.

ANTOINE. Boulevard de Strasbourg 14. Valaha innen indította hódító útjára André Antoine a modern naturalista színjátszást. Ma igazgatósága és darabjainak műfaja változik.

THEATRE DES ARTS. Bd. des Batignolles 78. Csunya külvárosi színház, amely rendszerint irodalmi darabokat játszik.

CAPUCINES Bd. des Capucines 39. Detektívdramák és könnyű vígjátékok. Helyárak 10—30 fr.

DAUNOU. Rue Daunou 7. Finom francia vígjátékok. Házaszerzője André Birabeau. Helyárak 10—40 fr.

DÉJAZET. Bd. du Temple 41. Érzelmes, kisigényű közönségnek való melodramák. Helyárak 5—16 fr.

THEATRE DE L'ÉTOILE. Avenue de Wagram 36. Főleg külföldi darabokat játszik.

GRAND-GUIGNOL. Rue Chaptal 20 bis. A műsor két rémdráma és két egyfelvonásos komédia. A rémdramákban a hatás fokozására lassan és ünnepé-

lyesen beszélnek, úgy, hogy azok a külföldiek is, akik nincsenek hozzászokva a francia hadaráshoz, könnyen megértik az előadást. Helyárak 15—40 fr. A nézőtér kicsi, a legolcsóbb helyről is jól lehet látni és hallani. A színház egy szűk bejáratú, faragott fallal gazdagon kibélelt, régi kápolnát foglal el. Nem csodálnám, ha egyszer a rémségek naturalista fokozására az egész nézőközönsége bennégne.

GYMNASE. Bd. Bonne-Nouvelle 38. Tulajdonosa Henri Bernstein. Igazgatója Henri Bernstein.. Egyetlen szerzője Henri Bernstein. Az előadásai kitűnőek. Itt tűnt fel Gaby Morlay, Charles Boyer és Pierre Blanchar. Ma Victor Francen a férfisztárja. Helyárak 7—60 fr.

MADELEINE. Rue de Surène 19. Itt Sacha Guitry ugyanaz, mint ami Bernstein a Gymnase-ban, azonfelül darabjainak még a főszerepét is játssza. Ma Páris egyik legdivatosabb színháza. Helyárak 10—60 fr.

MICHEL. Rue des Mathurins 38. Vígjátékok és szatirikus revük. Helyárak 22—60 fr.

MICHODIERE. Rue de la Michodière 4. Itt játssza Victor Boucher rendszerint a Bourdet darabok főszerepét.

NOUVEAUTÉS. Bd. Poissonnière 24. Vígjátékok, szatirikus revük, zenés komédiák. Helyárak 15—50 fr.

PALAIS-ROYAL. Rue Montpensier 38. Pikáns bohózatok, amelyekről nálunk tévesen azt hiszik, hogy jellemzők a francia szellemre, pedig csak a kisebb igényűeket és a vidékieket érdekli. „Vaudeville du Palais-Royal“ — ma már műfajmeghatározás. Házi-szerzője Pierre Veber. Helyárak 8—25 fr.

THEATRE DE PARIS. Rue Blanche 15. Valaha Réjane színháza volt, ma könnyű vígjátékokat játszik.

PORTE SAINT-MARTIN. Bd. St.-Martin 18. Kiállítási prózai és zenés darabok. Helyárak 4—28 fr.

RENAISSANCE. Rue de Bondy 19. Vígjátékok, kisebb igényű közönségnek való drámák. Ne tévessze meg önöket a színház neve. Helyárak 3—20 fr.

THEATRE ROCHEFORT. Rue Rocher 64. Színjátékok, vígjátékok. Helyárak 15—40 fr.

THEATRE SARAH-BERNHARDT. Place du Cha-telet 2. A színház a város tulajdona. Igazgatói váltakoznak s rendszerint adósságok hátrahagyásával távoznak. Helyárak 3—15 fr.

SAINT-GEORGES. Rue St.-Georges 51. Színjátékok. Háziszerzője Denys Amiel. Helyárak 15—40 fr.

VARIÉTÉS. Bd. Montmartre 7. Vígjátékok. Helyárak 4—30 fr.

AVANT-GARDE SZINHÁZAK

ATELIER. Place Dancourt 1. Charles Dullin színháza. Helyárak 8—35 fr.

ATHÉNÉE. Square de l'Opéra. Louis Jouvet színháza. Giraudoux, Jules Romains stb. színdarabjai. Helyárak 5—45 fr.

MATHURINS. Rue des Mathurins 36. Pitoeff színháza. Helyárak 10—45 fr.

MONTPARNASSE. Rue de la Gaité 31. Gaston Baty színházba. Helyárak 4—45 fr.

OEUVRE. Rue de Clichy 55. Helyárak. 12—45 fr.

PIGALLE. Rue Pigalle 10—12. Páris legmodernebb színpadú színháza. Henri de Rothschild építette Siclis tervei szerint. Hol orosz filmeket játszanak benne, hol valamelyik színtársulat bérli.

VIEUX-COLOMBIER. Rue du Vieux-Colombier 21. A háború után Jacques Coppeau avant-garde színháza volt. Most René Rocher az igazgatója. Helyárak 12—35 fr.

ZENÉS SZINHÁZAK

OPÉRA. Place de l'Opéra. Igazgató Jacques Rouché. Helyárak 4—49 fr.

OPÉRA-COMIQUE. Rue Favart 5. Igazgató Jacques Rouché. Helyárak 3—32 fr.

BOUFFES-PARISIENS. Rue Monsigny 4. Igazgató: Albert Willemetz. Operettek. Helyárak 4—50 frank.

GAITÉ-LYRIQUE. Square des Arts-et-Métiers. Operettek. Helyárak 4—25 fr.

CHATELET. Place du Châtelet. Igazgató: Maurice Lehmann. Kiállításos operettek, gyermekdarabok. Helyárak 4—40 fr.

MUSIC-HALLOK MEZTELEN REVÜKKEL:

Alcazar. Faubourg Montmartre 8. — Casino de Paris. Rue de Clichy 6. — Concert Mayol, Rue Echiquier 10. — Folies Bergères. Rue Richer 12.

SZINHÁZ-KABARÉK. KISEBB MŰVÉSZSZINHÁZAK.

A. B. C. Bd. Poissonnière 10. Helyárak 6—20 fr. — Bobino. Rue de la Gaîté 20. Helyárak 3—10 fr. — Coucou. Bd. St.-Martin 13. Helyárak 9—15 fr. — Deux-Anes. Bd. de Clichy 100. Helyárak 15—30 fr. — Dix-Heures. Bd. de Clichy 36. Helyárak 26—36 fr. — Lune-Rousse. Rue Pigalle 57. Helyárak 16—27 fr. — Noctambules. Rue Champollion 7. — Perchoir. Faubourg Montmartre 43.

KISEBB KABARÉK ÉS LOKALOK.

Bruant. Bd. Rochechouart 84. — Le chat Noir. Bd. de Clichy 68. — Caveau des Oubliettes. Rue Ghallande 52. A St.-Julien-le-Pauvre templom mögött (Quartier Latni). — Caveau de la République. Place de la République 1. — Le Lapin Agile. Rue des Saules 4. A régi Montmartre egyik legismeretebb helye. Carco, Mac Orlan, Dorgelés, Utrillo látogatták. — La Bolée. Rue de l'Hirondelle (Quartier Latin). — Ezekre a helyekre rendszerint nincs belépődíj, személyenként fogyasztás kötelező (10—15 fr.). A fogyasztást nem kell megismételni, mindenki addig ül, ameddig akar. A tulajdonos olymódon gondoskodik, hogy a vendégei eltávozzanak, hogy a kicsi, zsúfolt helyiséget nem szellőzteti. Énekesek és énekesnők lépnek fel, hol irodalmi nyelven, hol argot-ban adják elő számaikat. Mindig akad közöttük sajátos egyéniség és tehetség. Aki nem ért franciául, az is menjen el az egyikbe, megkapja a légkör, a helynek sajátos varázsa.

CIRKUSZOK. VARIETEK.

Cirque d'Hiver. Bd. du Temple. — Cirque Médrano. Bd. Rochechouart 63. — Salle Wagram. Avenue Wagram.

HANGVERSENYZENEKAROK.

Párisnak hat kitűnő hangversenyzenekara van, amelyek a téli szezón alatt hetenként játszanak. Gyakran szerepeltetnek vendégművészt és vendégkarmestert.

Concerts du Conservatoire. Páris legrégebbi és legkonzervatívabb zenekara. Hangverseny vasárnap délután a Conservatorium kicsiny termében, főpróba szombatn reggel 9 órakor. Karnagy Philippe Gaubert.

Concerts Colonne. Hangverseny szombaton és vasárnap délután a Châtelet Színházban. Karnagy Paul Paray.

Concerts Lamoureux. Hangversenyezik szombaton és vasárnap délután a Gaveau teremben. Karnagy Eugène Bigot.

Concerts Padeloup. Játszik az Opéra-Comique-ban szombaton és vasárnap délután. Karnagy Albert Wolff.

Orchestre Symphonique de Paris. Játszik vasárnap délután és valamelyik hétköznapon este a Pleyel-teremben. Majdnem minden hangversenyén bemutat egy új szerzeményt. Karnagy Pierre Monteux.

Concerts Poulet-Siohan. Hangversenyezik szombaton délután a Pleyel teremben vagy a Pigalle színházban.

A zenekari hangversenyek helyárai 5—35 fr. A párisi Filharmóniai zenekar, melyet vendégkarmester szokott vezényelni, nem játszik rendszeresen.

MULATÓHELYEK. DANCINGOK.

CHAMPS-ÉLYSÉES NEGYED: Au boeuf sur le toit. Avenue Pierre I. de Serbie 45. — Bagdad, Rue de Faubourg St.-Honoré 168. — Capurros's. Rue Arsène-Houssage 6. — Chiquito. Rue du Colisée 38. — Eros. Rue Balzac 1. — Chez Michel et Doucet. Rue Vernet 3. — La boîte à Sardines. Rue Balzac 4. — François I.-er. Rue François I. 43. — Le ruban Bleu. Avenue Pierre I. de Serbie 43. — Pavillon de l'Élysée. Avenue des Champs-Élysées. — Rodolphe. Rue d'Artois 13. —

MADELEINE-OPERA: Le Bosphore. Rue Thérèse 18. — La vie Parisienne „Chez Suzy Solidor“. Rue St.-Anne 12. — Dancing-Olympia. Bd. des Capucines 28. (Szerény igényeknek.)

MONTMARTRE: Au bal du Moulin-Rouge. Place Blanche. Olesó dancing, attrakciókkal. — Bagatelle. Rue de Clichy 20. — Cabaret de Monseigneur. Rue d'Amsterdam 94. — Caprice Viennois. Rue Pigalle 69. — Chez les Nudistes. Rue Fontaine 16. Meztelen revük. — Chez O'dett. Place Pigalle 1. — Colyséum. Rue Rochecouart. Polgári dancing, taxi görölökkel. — El Garron. Rue Fontaine 6. — Eve. Place Pigalle 7. Meztelen revük. — Melody's. Néger zene, néger énekesnők. — Royal Soupers. Rue Pigalle 62. — Sherezade. Rue de Liège 3. — Tabarin. Rue Victor-Massé 36. Divatos. A legjobb meztelen revük.

MONT-PARNASSE-QUARTIER LATIN: Cabaret des Fleurs. Rue de Montparnasse 47. — Gipsy's. Rue Cujas 20. — La Villa. Rue Bréa 27. — La Boule Blanche. Rue Vavin 33. Néger zene, néger táncosnők. — Jockey. Bd. Mont-

parnasse 127. — **Le Mirage.** Rue Delambre 9. — **Palta.** Rue St.-Beuve. 6. — **Poisson d'Or.** Rue Vavin 24. — **Venus.** Bd. Montparnasse.

Ezek a helyeken a pezsgő ára 100 franknál kezdődik, de nem mindenhol kötelező. A fogyasztás személyenként 20—40 frank. A bárnál olcsóbb árak. Bort lokálban nem szolgálnak fel. Zenetányér nincs. Ruhatár személyenként 2-3 frank.

MOZIK. A legtöbb bemutató színház a boulevardokon és a Champs-Elyséesen van. A legtöbb helyen folytatólagosak az előadások déli tízekettőtől éjjel kettőig. Helyárak 8—30 frank. Délután 1 óra előtt és éjjel után a helyárak jelentősen mérsékeltek. Dohányozni mindenhol szabad.

Avenue. Rue de Colisée. 5. **Le Balzac.** Avenue des Champs-Elysées 126. — **Le Biarritz.** Avenue des Champs-Elysées 79. — **Cinema des Champs-Elysées.** Avenue des Champs-Elysées 118. — **Cameo.** Bd. des Italiens 32. — **Gaumont-Palace.** Place Clichy. Páris legnagyobb mozija: ötezer férőhely. — **L'Ermitage.** Avenue des Champs-Elysées 72. — **Le Helder.** Bd. des Italiens 34. — **Imperial.** Bd. des Italiens 29. — **Madeleine.** Bd. de la Madeleine 14. — **Marivaux.** Bd. des Italiens 15. (A francia filmgyártás csúcsteljesítményeit mutatja be.) — **Marignan.** Avenue des Champs-Elysées 27. — **Miracles-Lord Byron.** Avenue des Champs-Elysées 122. — **Paramount.** Bd. des Capucines 2. (Zeneszámokkal és attrakciókkal fokozza műsorát.) — **Rex.** Belső díszítése olaszos pergola, amelyre csillagos kék ég borul. Szerintem Közép-Európa legesélyesebb mozija.

Akad néhány kisebb mozi, amely avant-gardenak nevezi magát, de ritkán játszik olyan filmet, amelyet máshol ne lehetne bemutatni.

Minden kerületben rengeteg utánjátszó filmszínház van. Ezek gyakran nagyok és kényelmesek, mindig nagyon olcsók. Helyárak 4—10 fr. Hétköznapon rendszerint csak egyetlenegy, három óra hosszát tartó esti előadást rendeznek.

KERTEK, MUZEUMOK, TEMPLOMOK ÉS EGYÉB GYÜJTEMÉNYEK

BELEPŐDIJ. Belépődíj a párisi múzeumokba személyenként általában 3 fr. Vasárnap díjtalan a Louvre és a Luxembourg megtekintése, ötvenszázalékos a mérséklés a többi múzeumban. Mindennap félárú belépőjegyet válthatnak a francia főiskolák hallgatói. Bérletjegy egy múzeumba havonként 20 fr., egy évre 100 fr. Valamennyi állami múzeumba ennek az összegnek a duplája. Bérletjegyek egy múzeumba az illető múzeum igazgatójánál (M. le Conservateur) válthatók, több múzeum részére pedig a Képzőművészetek igazgatóságánál (Administration des Beaux-Arts — rue de Valois 3.). Az utóbbi helyen kérvényezhetik iskolák, tanárok, művészek, művészettörténészek a belépődíjak elengedését. Azonkívül az állami gyűjteményeket díjtalanul tekinthetik meg csütörtökön délután, egész vásár- és ünnepnapon 7—16 év közötti gyerekek egy felnőtt kíséretében. Képek

másolásához a díjtalan engedélyt az illető múzeum igazgatósa adja. Fényképezés: egy bizonyos tárgyra 2 fr., bármely múzeumban egész napra 5 fr. Bérlet egy múzeumba ugyanannyi, mint a belépőjegy bérlete. Valamennyi állami múzeumba: 1 hónapra 30 fr., egy évre 150 fr.

Mindenhol zárjelbe helyeztük a nyári megtekintési időt. (Március 16-tól október 15-ig.) A legtöbb múzeum zárva marad Újév napján, Áldozócsütörtökön, a nemzeti ünnepen (július 14-én), húsvétkor, pünkösdkor, Nagy-Boldogasszony, Mindenszentek, fegyverszünet (november 11) és karácsony első napján. Ha e négy utóbbi ünnep vasárnapra esik, a múzeumok rendszerint nyitva maradnak.

MINDENNAP MEGTEKINTHETŐK

Arènes de Lutèce, rue des Arènes 14. Reggeltől alkonyatig. (121. o.)

Chambre des Députés (Palais Bourbon), quai d'Orsay és rue de l'Université. A parlamenti szünet alatt 10—16 óráig. (Borravaló.) Bejárat: place du Palais-Bourbon, az udvaron balra. Az ülőszakok alatt képviselőtől kell ajánlólevelet kérni vagy pedig kérvényt benyújtani a questuránál. (128. o.)

Cité-Mallet-Stevens. Modern ucca. Metroállomás: Jasmin. (109. o.)

***Cité Universitaire**, boulevard Jourdan. Nemzetközi diákváros. (125. o.)

Cimetières (Temetők): (7½—18), télen alkonyatig. Fél órával zárás előtt már nem bocsátják be a látogatókat.

Montmartre, avenue Rachel. (102. o.)

Montparnasse, boulevard Edgar Quinet. (124. o.)

Passy, avenue Paul-Doumer. (108. o.)

***Père-Lachaise**, boulevard de Ménilmontant. (105. o.)

Collège de France, place Marcelin Berthelot. Borravaló. (121. o.)

***Compiègne**. Kastély: télen 11—16 óráig, nyáron 10—12, 13—17-ig. Belépődíj 3 fr., vasárnap 1.50 fr. Musée de la Voiture et de Tourisme. Belépődíj 2 fr., vasárnap 1 fr. (137. o.)

***Fontainebleau**. Kastély. Mindennap 11 (10)—12 és 13—16 (17) óráig. Belépődíj 3 fr., vasárnap 1.50 fr. A pápa lakosztályába 2 fr. (Vasárnap zárva. 137. o.)

JARDINS (Kertek).

Jardin d'Acclimatation, bois de Boulogne, a porte de Maillotnál. Reggel 9-től alkonyatig. Belépődíj felnőtteknek 3 fr., a kisvasúttal együtt 5 fr., gyermekeknek 1 fr.

***Bagatelle**, bois de Boulogne. Egész nap. Belépő díj 2 fr., pénteken 5 fr., vasárnap és csütörtökön egész nap; szombaton délután díjtalan. A kastélyt csak júniusban és júliusban lehet megtekinteni. (110. o.)

Parc des Buttes-Chaumont. Egész nap. (104. o.)

Jardin Fleuriste de la Ville de Paris, a boulognei úton, a porte d'Auteuilnél. 10—17 (18). Belépődíj 2 fr. Áprilisban és májusban azálea-kiállítás.

***Jardin du Luxembourg**, nyitva reggeltől estig. (123. o.)

Parc Monceau. Egész nap. (91. o.)

Jardin du Palais-Royal, nyitva reggeltől estig. (88. o.)

Jardin des Plantes vagy **Muséum d'Histoire Naturelle**, place Valhubert és rue Geoffroy-St.-Hilaire. Nyitva reggeltől alkonyatig. A kert látogatása díjtalan. Belépődíj a melegházakba és az állatkertbe 2-2 fr. Nyitva 9—16 (17) óráig. (121. o.)

***Jardin des Tuileries**. Nyitva reggeltől estig. (83. o.)

Parc Zoologique (Állatkert), bois de Vincennes, 9-től alkonyatig. Belépődíj 3 fr., csütörtökön és vasárnap 2 fr.

EGLISES (Templomok).

****Basilique de Saint-Denis**. Királysírok és kriptá: hétköznapon 10—12 és 13—16 (17). Vásár- és ünnepnapon 10 h 45—11 h 15, 13—14, 15—16 (17). Belépődíj 3 fr. és 1.50 fr. (138. o.)

***Dôme des Invalides**, avenue de Tourville. 10—16 (17) óráig. Belépődíj 2 fr., vasárnap díjtalan. (132. o.)

***St. Etienne-du-Mont**, place du Panthéon. 8—17 óráig. (119. o.)

***St. Eustache**, rue de Rambuteau, szemben a vásárcsarnokokkal. (95. o.)

***St. Germain-des-Prés**, boulevard St.-Germain. (127. o.)

***St. Germain-l'Auxerrois**, place du Louvre. (93. o.)

***St. Gervais-St. Protais**, place St.-Gervais. (100. o.)

St. Jean-St. François, rue Charlot.

St. Julien-le-Pauvre, rue St.-Julien-le-Pauvre 1. 12—13 zárva. (117 o.)

St. Laurent, boulevard de Strasbourg.

Madeleine, place de la Madeleine. 6—18 óráig. (82. o.)

St. Merry, rue St.-Martin. (100. o.)

St. Nicolas-des-Champs, rue St.-Martin. (95. o.)

****Notre-Dame de Paris**, place du Parvis Notre-Dame. Kincseskamra 10—17 óráig. Belépődíj 2 fr., hétfőn zárva. Torony 9½—16 (18) óráig. Belépődíj hétköznapon 3 fr., vasárnap 1.50 fr. Bejárat a rue du Cloître N. D.-ről. (114. o.)

St. Paul-St.-Louis, rue de Rivoli.

***St. Pierre-de-Montmartre**, buttes de Montmartre. (103. o.)

St.-Roch, rue St.-Roch és rue St.-Honoré. (88. o.)
Sacré-Coeur, buttes de Montmartre. 8½—12 és 13½—16 óráig. A kriptalátogatás 1 fr., a kupola megmászása 2 fr. (103. o.)

***St.-Séverin**, rue des Prêtres St.-Séverin. 17½-ig. (117. o.)
Sorbonne, place de la Sorbonne. 9—12 és 13—16 (18. óráig. 118. o.)

St.-Sulpice, place St.-Sulpice. (122. o.)

***Val-de-Grâce**, rue St.-Jacques. 10—16 óráig. (120. o.)

St.-Vincent-de-Paul, place Lafayette.

Musée des Antiquités Nationales, St.-Germain-en-Laye.

***Musée des Arts Décoratifs**, rue de Rivoli 107. 10—16 (17) óráig. Zárva: január 1-én, húsvétkor, áldozócsütörtökön, pünkösdkor, július 14-én, november 1-én és 11-én és december 25-én. Belépődíj hétköznapon 3 fr., ünnepnapon 1.50 fr., vasárnap díjtalan. (87. old.)

****Musée Rodin**, rue de Varenne 77. Nyitva 13—16 (18) óráig. Vasárnap díjtalan. (129. o.)

Sénat (Palais du Luxembourg), rue de Vaugirard. Megtekinthető a parlamenti szünetben 9—11 óráig. Az ülősszak alatt a követség ajánlólevelével kell engedélyt kérni. (122. o.)

Sorbonne (Université de Paris). Egész nap. A nagy amphitéátrumot a portás borraivalóért megmutatja. VII-es kapu, rue des Écoles. (118. o.)

***Tour Eiffel**, champs de Mars. Megtekinthető 10½—16½ (18½) óráig. Első emeletig 5 fr., másodikig 8 fr., harmadikig 10 fr. Vasárnap az első emeletig 3.50 fr. Lifthaszna-
 látat fel és le díjtalan. (133. o.)

VASÁR- ÉS ÜNNEPNAPOK KIVÉTELEVEL MINDENNAP MEGTEKINTHETŐK:

***Archives de France**, rue des Francs-Bourgeois 60. Salle de travail, külön engedélyre (96. o.)

Bibliothèque de l'Arsenal, rue de Sully 1. Nyitva 10—17 óráig. Nyári szünet szeptember 1—15-ig.

Bibliothèque St.-Geneviève, place du Panthéon. Nyitva 10—22-ig. (119. o.)
BIBLIOTHEQUE NATIONALE, rue de Richelieu 58. Nyitva 9—18-ig. Ermegyjtemény csütörtökön és szombaton. (89. o.)

Bourse, place de la Bourse. 15 óra után. A portáshoz kell fordulni. (89. o.)

Hotel de Ville. (14—16 óráig, 99. o.)

Musée de l'Opéra, place Charles-Garnier. Nyitva 13—16 (17) óráig. Belépődíj 2 fr. Július 16-tól szeptember 15-ig zárva. (82. o.)

Musée Social, rue Las Cases 5. Hétköznapon 9½—12 és 14—18 óráig. Díjtalan.

Palais de Justice, boulevard du Palais. 11—16 óráig. (112. o.)

Tribunal de Commerce, boulevard du Palais. 10—16 óráig.

HÉTFŐ KIVÉTELEVEL MINDENNAP MEGTEKINTHETŐK:

* **Arc de Triomphe de l'Étoile**, place de l'Étoile. 10—16 (17) óráig. Belépődíj 2 fr., vasárnap 1 fr. Lift 3 fr. (91. o.)

Colonne de Juillet, place de la Bastille. 10—17 óráig. Belépődíj 2 fr., vasárnap 1 fr. (98. o.)

Conciergerie, quai de l'Horloge 1. 10—12 és 13½—16 (17) óráig. Belépődíj 2 fr. Ünnepeken is zárva! (113. o.)

Musée de l'Air, boulevard Victor 28. Nyitva 14—18 óráig. Csütörtökön és vasárnap 10—12½ és 13½—18 óráig. Díjtalan. (125. o.)

* **Musée de l'Armée**, a Hôtel des Invalidesben, 10—16 (17) óráig. Belépődíj 2 fr., vasárnap díjtalan. (131. o.)

* **Musées d'Art Moderne de l'État et de la Ville**, avenue de Tokio. Megnyílnak 1938 őszén.

Musée Français des Arts et Traditions Populaires. Trocadero. 1938. év folyamán nyílik meg.

Musée de l'Assistance Publique, quai de la Tournelle 47. 10—12 és 13—17 óráig. Ünnepe-

napokon is zárva van. Belépődíj 2 fr.

Musée Balzac, rue Raynouard 47. 13½—17 óráig. Augusztusban zárva. 2 fr. (108. o.)

Musée Cernuschi, avenue Vélasquez 7. 10—16 (17) óráig. Belépődíj 2 fr., vasárnap díjtalan. (91. o.)

Musée Clemenceau, rue Franklin 8. 14—17, csütörtökön és vasárnap 10—12 óráig is. Belépődíj 1 fr., csütörtökön és vasárnap délelőtt díjtalan. (108. o.)

***Musée de Cluny**, rue Sommerard 24. 10—16 óráig. Belépődíj 3 fr., vasárnap 1.50 fr. (117. o.)

Musée des Beaux-Arts de la Ville de Paris, a Petit Palaisban, avenue Alexandre III. 10—16 (17) óráig. Belépődíj 3 fr., vasárnap díjtalan. A Dutuit gyűjtemény megtekintése mindig díjtalan. (93. o.)

Musée National de Céramique, Sèvres. 13—16 (17) óráig. Belépődíj 2 fr., vasárnap 1 fr. (139. o.)

Musée Cognacq-Jay, boulevard des Capucines 25. 10—16 (18) óráig. Belépődíj 2 fr., vasárnap díjtalan. (82. o.)

Musée de la France d'Outre-Mer, avenue Daumesnil 293. Mindennap, kedd kivételével 14—17 (17½) óráig. Belépődíj 2 fr., vasárnap 1.50 fr. Az aquarium megtekintésével együtt 4 fr., vasárnap 3 fr. (139. o.)

Musée Galliera, avenue du Président-Wilson. 10—16 (17) óráig. Belépődíj 3 fr., vasárnap díjtalan. (107. o.)

Musée des Gobelins, avenue des Gobelins 42. 13—16 óráig. A műhelyeket csütörtökön délután mutatják meg.

Musée de la Grande Guerre, a Vincennes-i kastélyban. Keddtől szombatig 13—16 óráig. vasárnap 9½—11½ és 13—16 (18) óráig. Belépődíj 2 fr., vasárnap díjtalan. (139. o.)

Musée Guimet, place d'Iéna. 12—16 (17) óráig.
Belépődíj 2 fr., vasárnap 1 fr. (107. o.)

Musée Gustave-Moreau, rue de la Rochefoucauld 14. 10—16 (17) óráig. Belépődíj 2 fr., vasárnap díjtalan.

Musée Henner, avenue de Villers 43. 10—16 óráig. Belépődíj 3 fr., vasárnap és csütörtökön délután díjtalan.

***Musée Historique de la Ville de Paris** vagy **Musée Carnavalet**, rue Sévigné 23. 10—16 (17) óráig. Belépődíj 3 fr., vasárnap díjtalan. (97. o.)

Musée de l'Homme (Trocadero), 1938. év folyamán nyílik meg.

Musée du Jeu de Paume, a Tuileries terrasán. Belépődíj 3 fr., tárlatokon 5—10 fr. (83. o.)

***Musée Jacquemart-André**, boulevard Haussmann 158. 13—16 (17) óráig. Belépődíj 3 fr., pénteken 5 fr., vasárnap díjtalan. (100. o.)

Musée de la Légion d'Honneur, rue Bellechasse 2. Nyitva 13—17 óráig. Ünnepnapokon zárva. Belépődíj 3 fr., vasárnap díjtalan. (128. o.)

****Musée du Louvre**, rue du Louvre. 10—16 (17) óráig. Csak a szoborgyűjtemény szerdán és szombaton 21—23 óráig. Belépődíj 3 fr., este vezetéssel együtt 5 fr., vásár- és ünnepnapokon díjtalan. Zárva: január 1-én, áldozócsütörtökön, július 14-én, november 1-én és 11-én, december 25-én, augusztus 15-én, ha ez az ünnep nem vasárnapra esik, azonkívül husvétot és pünkösdöt követő második kedden. Bizonyos gyűjtemények a hét egyik vagy másik napján személyzethiány miatt szintén zárva maradnak. (86. o.)

***Musée du Luxembourg**, rue de Vaugirard. 10—16 (17) óráig. Belépődíj 3 fr., vasárnap díjtalan. (122. o.)

Musée de la Marine (Trocadéro). 1938. év folyamán nyílik meg.

Musée des Monuments Français (Trocadéro). 10—16 (17) óráig. Belépődíj 2 fr. Vasárnap díjtalan. (107. o.)

Musée de l'Orangerie, Jardin des Tuileries. 10—16 (18) óráig. Belépődíj 2 fr. Tárlaton rendszerint 10 fr. Ilyenkor hétfőn is nyitva marad. (83. o.)

Musée du Trocadéro, place du Trocadéro. Újjá rendezik. (107. o.)

Musée Victor-Hugo, place des Vosges 6. 10—16 (17) óráig. Belépődíj 2 fr., vasárnap díjtalan. (98. o.)

Musée des Voitures, Versailles. 12—16 (17½) óráig. Belépődíj 1 fr., vasárnap 0.50 fr. (136. old.)

***Panthéon, place du Panthéon.** 10—16 (17) óráig. Belépődíj 3 fr., vásár- és ünnepnapon 1.50 fr. (118. o.)

****Sainte-Chapelle, boulevard du Palais.** 10—12 és 13½—16 (17) óráig. Belépődíj 3 fr., vasárnap 1.50 fr. (113. o.)

Thermes (Musée du Cluny).

***St.-Germain-en-Laye.** A kastélyban: Musée des Antiquités Nationales. 10—16 (17) óráig. Belépődíj 2 fr., vasárnap 1 fr. (139. o.)

****Versailles.** Kastély: 10—16 (17) óráig. Belépődíj 3 fr., vasárnap 1.50 fr. Trianon-i kastélyok: 12—16 (17) óráig. Belépődíj 2-2 fr., vasárnap 1-1 fr. A park reggeltől alkonyatig mindennap nyitva van.

Vízijátékok a Versailles-i parkban: májustól októberig minden hónap első vasárnapján 16½—17½ óráig. Azonkívül június 24-ét (Fête Hoche-t), július 14-ét (Fête Nationale-t), augusztus 25-ét (Fête St.-Louis-t) követő vasárnapon. A trianoni parkban májustól októberig minden hónap harmadik vasárnapján. Tűzijáték, kivilágított kutakkal mindkét parkban július 14-ét követő vasárnapon, június és szeptember első vasárnapján. Kezdeté 20½ órakor. (135. o.)

Vincennes. Kastély 9—11½ és 13—15 (17) óráig. Belépődíj 3 fr., vasárnap 1.50 fr. (139. o.)

A HÉT BIZONYOS NAPJAIN TEKINTHETŐK MEG:

Musée des Archives, rue des Francs-Bourgeois 60. Csütörtökön és vasárnap 13—16 óráig. Csütörtökön a személyazonosság igazolását követelik. (96. o.)

Chantilly. Kastély: április 15-től október 16-ig. Csütörtökön, szombaton, vasárnap 13—17 óráig. Szombaton 5 fr., különben díjtalan. (137. o.)

Catacombes, place Denfert-Rochereau 2. — 14 órakor. Október 16-tól június 30-ig minden hónap első és harmadik szombatján, az év többi részében minden szombaton. Belépődíj 3 fr. (124. o.)

Conservatoire des Arts et Métiers. Rue St.-Martin 292. Hétfő kivételével mindennap 12—16 óráig, vasárnap 10—16 óráig. Belépődíj 3 fr., vasárnap és csütörtökön díjtalan. (95. o.)

École Nationale des Beaux-Arts, rue Bonaparte 14. Csütörtökön 12—16 óráig. Belépődíj személyenként 5 fr., ha egy csoportban legalább öten vannak, akkor személyenként 2 fr. (127. o.)

Égouts (csatornák), place de la Concorde, Lille szobra mellett. Minden második és negyedik szombaton május 1-től július 1-ig, minden szombaton július 1-től október 15-ig. Csoportos indulás 13½ és 14½ órakor. Belépődíj 3 fr. (83. o.)

Musée d'Hygiène de la Ville de Paris, boulevard Sébastopol 57. Vasárnap, kedden, szerdán, pénteken. 12—17 óráig. Díjtalan.

Musée Instrumental, rue de Madrid 14. Csütörtökön 12—16 óráig. Díjtalan.

Musée de Police, quai des Orfèvres 36. Csütörtökön 14—17 óráig. Díjtalan.

Musée des Plans Reliefs, a Hôtel des Invalides-ben. Szombat és hétfő kivételével mindennap 10—16 (17) óráig. Belépődíj 2 fr., vasárnap 1 fr. (131. o.)

Institut de France, quai de Conti 23. Kedden és szerdán 14—16 óráig, ha nincs ülés. Engedélyért a titkársághoz kell fordulni, D kapu, második udvar, első emelet. (126. o.)

Hôtel des Monnaies, quai de Conti 11. Múzeum: kedden és csütörtökön 13—15 óráig. Az igazgatótól (M. le directeur des Monnaies) kell írásban engedélyt kérni. A műhelyeket rendszerint minden formalitás nélkül megmutatják. (126. o.)

Malmaison (58-as autobus). A kastély hétfő és kedd kivételével mindennap 10—12 és 13½—16 (17) óra között tekinthető meg. Belépődíj 1 fr., vasárnap 0.50 fr.

Mosquée, rue Geoffroy St.-Hilaire. Péntek kivételével mindennap 14—17 óráig. Belépődíj 5 fr., vasárnap 2.50 fr. (121. o.)

Musée Nissim de Camondo, rue Monceau 63. Kedden, csütörtökön, szombaton 13—16 óráig. Vasárnap 10—12½ és 14—16 óráig. Belépődíj 3 fr. (91. o.)

Musée d'Ennery, avenue Foch 59. Kedden, csütörtökön és vasárnap 12—16 (13—17) óráig. Augusztusban zárva. Díjtalan.

Musée Marmottan, rue Louis-Bailly 2. Kedden, csütörtökön, szombaton, vasárnap 13—17 óráig. Zárva július 15-től szeptember 15-ig. Belépődíj 2 fr.

Musée Mineralogique et Géologique de l'Écoles des Mines, boulevard St.-Michel 60. Kedden, csütörtökön és szombaton 14½—16 óráig. Díjtalan.

Observatoire, avenue de l'Observatoire. 14 órakor, minden hónap első szombatján. (124. old.)

Pasteur sírja, rue du Docteur Roux 25.
Minden hónap első és harmadik szombatján
13—16 óráig. (126. o.)

SZÁLLODÁK

Meddő próbálkozás lenne egy útikönyv keretében Páris valamennyi szállodáját felsorolni; nem maradna helyünk az egyéb látnivalók ismertetésére. A jobb szállodák legnagyobb részét közülük az összeállításunkban, de nagyon sok kisebbet és szerényebb igényeknek megfelelőt elhagytunk. A legtöbb szobában a dupla ágy két személynek alig drágább, mint egynek. (Egyébként utalunk a bevezetés 10. oldalára.) (A feltüntetett áraknál: a legalacsonyabb a szálloda legszerényebb szobáját jelzi elő- és utóidényben; a legmagasabb pedig a legdrágábbat főidényben. Az előkelőbb szállókban a legolcsóbb szobákat csak a vendégek kísérő személyzetének adják ki. A szállodai főszezón ideje nem esik össze Páriséval, nincs pontos időponthoz kötve, hanem a kereslet és kínálat törvénye szabályozza. A legtöbb idegen májusban, júniusban és szeptemberben ünnlik Párisba. A jobb szállodák ilyenkor a legdrágábbak, a Quartier Latin diákszállói a nyári szünet alatt, július 15-től október 15-ig inkább olcsóbbak.

LUXUSSZÁLLODAK.

Árak egy személynek 75—250 fr., két személynek 125—350 fr.

HOTEL CRILLON, 10, place de la Concorde. 260 szoba.

HOTEL GEORGE V., 31, avenue George-V. 400 szoba.

HOTEL MEURICE, 228, rue de Rivoli. 180 szoba.

HOTEL PLAZA-ATHÉNÉE, 25, avenue Montaigne. 250 szoba.

HOTEL RAPHAEL, 17, avenue Kléber. 80 szoba.

HOTEL RITZ, 15, place Vendôme. 200 szoba, 50 szalón.

ELSŐRENDÜ SZÁLLODAK.

Árak: egy személynek A 60—200 fr., B 55—175 fr., C 50—150 fr.; két személynek: A 80—300 fr., B 75—250 fr., C 70—220 fr. Penzióval együtt személyenként: A 160 fr., B 140 fr., C 120 fr.-tól.

Az Opera közelében:

AMBASSADOR, 16, boulevard Haussmann. 600 szoba. (B.)

CHATHAM, 18, rue Volney. 120 szoba. (B.)

COMMODORE, 12, boulevard Haussmann. 180 szoba. (B.)

GRAND HOTEL, 2, rue Scribe. 600 szoba. (B.)
 PARIS, 8, boulevard de la Madeleine. 300 szoba. (B.)
 SCRIBE, 1, rue Scribe. 250 szoba. (A.)
 VENDÔME, 1, place Vendôme. 60 szoba. (A.)
 WESTMINSTER, 11, rue de la Paix. 120 szoba. (B.)

A Tuileiries és a Palais-Royal közelében:

CONTINENTAL, 3, rue de Castiglione. 376 szoba. (A.)
 LOTTI, 7, rue de Castiglione. 120 szoba. (A.)
 LOUVRE, 3, place du Théâtre-Français. 250 szoba. (C.)
 BRIGHTON, 218, rue de Rivoli. 70 szoba. (A.)
 REGINA, 2, place des Pyramides. 140 szoba. (C.)
 WAGRAM, 208, rue de Rivoli. 180 szoba. (C.)

A Champs-Élyséesen és környékén:

ASTORIA, 131, avenue des Champs-Élysées. 180 szoba. (A.)
 BRISTOL, 112, rue du Faubourg St.-Honoré. 180 szoba. (A.)
 CALIFORNIA, 16, rue de Berry. 200 szoba. (B.)
 CHAMBORD, 23, avenue des Champs-Élysées. 70 szoba. (B.)
 CLARIDGE, 74, avenue des Champs-Élysées. 550 szoba. (A.)
 ELYSÉE-PARK, 2, rue Montaigne. 100 szoba. (A.)
 JUBILE, 125, avenue des Champs-Élysées. 80 szoba. (C.)
 LA RESIDENCE, 45, avenue Pierre-I. 60 szoba. (C.)
 LANCASTER, 7, rue de Berry. 75 szoba. (A.)
 LINCOLN, 24, rue Bayard. 50 szoba. (C.)
 NAPOLEON, 38, avenue Friedland. 140 szoba.
 PRINCE DE GALLES, 33, avenue George-V. 200 szoba. (A.)
 PRINCESS, 10, rue de Presbourg. 90 szoba. (A.)
 REYNOLDS, 6, avenue du Parc-Monceau. 120 szoba. (C.)
 ROYAL MONCEAU, 35, avenue Hoche. 250 szoba. (A.)
 SAN REGIS, 12, rue Jean-Goujon. 50 szoba. (C.)
 VILLA MAJESTIC, 36, rue Lapérouse. 80 szoba. (B.)
 WINDSOR, 14, rue Beaujon. 150 szoba. (C.)

A Gare St.-Lazare közelében:

TERMINUS, 110, rue St.-Lazare. 400 szoba. (C)

A Szajna balpartján, a Gare d'Orsay közelében:

LUTETIA, 43, boulevard Raspail. 340 szoba. (B.)
 PALAIS D'ORSAY, 9, quai d'Orsay. 250 szoba. (C.)

MÁSODRENDŰ SZALLODAK.

Árak: egy személynek D 45—140 fr., E 40—130 fr. — Két személynek D 65—210 fr., E 60—200 fr. — Penzióval együtt személyenként: D 95 fr.-tól, E 85 fr.-tól felfelé.

Az Opera és a Madeleine közelében:

- ASTOR, 11, rue d'Astorg. 150 szoba. (D.)
 BEDFORD, 17, rue de l'Arcade. 140 szoba. (D.)
 CASTIGLIONE, 40, rue de Faubourg St.-Honoré. 83 szoba. (D.)
 DAUNOU, 6, rue Daunou. 35 szoba. (E.)
 DEUX-MONDES, 22, avenue de l'Opéra. 200 szoba. (D.)
 EDOUARD VII., 39, avenue de l'Opéra, 90 szoba (D.)
 ETATS-UNIS, 16, rue d'Antin. 53 szoba. (E.)
 PAVILLON, 36, rue de l'Echiquier. 206 szoba. (D.)
 ROBLIN, 6, rue Chauveau-Lagarde. 72 szoba. (D.)
 ROYAL-MALESHERBES, 24, boulevard Malesherbes. 100 szoba. (D.)
 SAINT-PETERSBOURG, 33, rue Caumartin. 120 szoba. (E.)

A Tuileries és a Palais-Royal közelében:

- CASTILLE, 37, rue Cambon. 53 szoba. (E.)
 FRANCE ET CHOISEUL, 239, rue St-Honoré. 120 szoba. (D.)
 LOUVOIS, 2, square Louvois. 165 szoba (D.)
 NORMANDY, 3, rue de l'Echelle. 180 szoba. (D.)
 OSBORN, 4, rue St-Roch. 60 szoba. (E.)
 OXFORD ET CAMBRIDGE, 13, rue d'Alger. 68 szoba. (E.)
 SAVOY, 194 bis, rue de Rivoli. 40 szoba. (D.)
 ST-JAMES et D'ALBANY, 211, rue St-Honoré. 300 szoba. (D.)

A Champs-Élyséesen és környékén.

- BALTIMORE, 88 bis, avenue Kléber. 100 szoba. (E.)
 BERKELEY, 7, avenue Matignon. 23 szoba. (D.)
 CELTIC, 6, rue Balzac. 80 szoba. (E.)
 CHAMPS-ÉLYSÉES, 3, rue de Balzac. 75 szoba. (E.)
 CHATEAU-FRONTENAC, 54, rue Pierre-Charron. 100 szoba. (D.)
 DOMINION, 28, avenue Friedland. 90 szoba. (E.)
 ÉLYSÉES PALACE, 12, rue Marignan. 65 szoba. (D.)
 GALLIA, 63, rue Pierre-Charron. 100 szoba. (D.)
 IENA, 24—32, avenue d'Iéna. 300 szoba. (D.)
 LA PÉROUSE, 40, rue la Pérouse. 62 szoba. (C.)
 LA TRÉMOILLE, 14, rue de Trémoille. 98 szoba. (D.)
 LORD BYRON, 16, rue Lord Byron. 66 szoba. (E.)
 MATIGNON, 6, avenue Matignon. 40 szoba. (D.)
 PENNSYLVANIA, 45, rue des Acacias. 120 szoba. (E.)
 PIERRE I. DE SERBIE, 25, avenue Pierre I. 119 szoba. (D.)
 ROYAL, 33, avenue Friedland. 70 szoba. (E.)
 VERNET, 25, rue Vernet. 63 szoba. (E.)
 VOUILLEMONT, 15, rue Boissy-d'Anglas. 100 szoba. (D.)

A Gare du Nord és a Gare de l'Est közelében:

- BOHY LAFAYETTE, 30, rue Montholon. 200 szoba. (D.)

FRANCIA, 100, rue Lafayette. 120 szoba. (D.)
 TERMINUS-EST, 5, rue de Strasbourg. 100 szoba. (E.)

A Gare de Lyon közelében:

PARIS-LYON PALACE, 11, rue de Lyon. 127 szoba. (D.)

Place de la République:

MODERNE, 8 bis, avenue République. 400 szoba. (D.)

A Szajna balpartján, a Gare d'Orsay közelében:

MONTALEMBERT, 3, rue Montalembert. 63 szoba. (D.)

PONT ROYAL, 7, rue Montalembert. 100 szoba. (D.)

HARMADRENDÜ SZALLODÁK:

Árak egy személynek: F 35—125 fr., G 30—110 fr., H 25—100 fr. Két személynek: F 50—170 fr., G 40—150 fr., H 35—130 fr. Penzióval együtt személyenként: F 75 fr.-től, G 70 fr.-től, H 65 fr.-től felfelé.

Az Opera és a Madeleine közelében:

ADELPHI, 4, rue Taitbout. 100 szoba. (G.)

ANTIN, 18, rue d'Antin. 25 szoba. (F.)

ASTRA, 29, rue Caumartin. 35 szoba. (F.)

BUCKINGHAM, 43, rue des Mathurins. 65 szoba. (F.)

BURGUNDY, 8, rue Duphot. 100 szoba. (F.)

CALAIS, 5, rue des Capucines. 60 szoba. (G.)

CHOISEUL et EGYPTE, 1, rue Daunou. 26 szoba. (G.)

DALAYRAC, 2, rue Monsigny. 50 szoba. (G.)

FÉNELON, 23, rue Buffault. 30 szoba. (G.)

FLORIDA, 12, boulevard Malesherbes. 43 szoba. (G.)

FRANKLIN et BRÉSIL, 19, rue Buffault. 100 szoba. (F.)

HAUSSMANN, 6, rue du Helder. 80 szoba. (G.)

GIBRALTAR, 35, rue de Surène. (H.)

MODERN LAFAYETTE, 60, rue Lafayette. 80 szoba. (H.)

MONSIGNY, 1, rue Monsigny. 105 szoba. (G.)

MONTANA, 12, rue St-Roch. 30 szoba. (H.)

NEVA, 9, rue Monsigny. 40 szoba. (G.)

NOAILLES, 9, rue de la Michodière. 80 szoba. (G.)

OPERA, 16, rue du Helder. 40 szoba. (G.)

OPAL, 19, rue Tronchet. 65 szoba. (G.)

PRINTEMPS, 1, rue de l'Isly. 84 szoba. (G.)

RICHEPANSE, 14, rue Richepanse. 40 szoba. (H.)

RICHMOND, 11, rue du Helder. 90 szoba. (F.)

ROYAL-MADELEINE, 26, rue Pasquier. 60 szoba. (G.)

SAINTE-ANNE, 10, rue Sainte-Anne. 107 szoba. (F.)

SYLVIA, 4, rue Godot-de-Mauroy. 50 szoba. (G.)

TOURING, 21, rue Buffault. 50 szoba. (H.)

A Tuileries és a Palais-Royal közelében:

CAMBON, 3, rue Cambon. 50 szoba. (G.)

DUMINY, 3, rue du Mont-Thabor. 50 szoba. (G.)

EMPEREURS, 20, rue J. J. Rousseau. 45 szoba. (H.)

LOUIS-LE-GRAND, 3, rue Rouget-le-l'Isle. 53 szoba. (G.)

MALTE, 63, rue de Richelieu. 75 szoba. (F.)

MOLIERE, 21, rue de Molière. 40 szoba. (G.)

MONT-THABOR, 4, rue du Mont-Thabor. 52 szoba. (F.)

RHONE, 5, rue J. J. Rousseau. 92 szoba. (G.)

SAINTE-MARIE, 83, rue de Rivoli. 90 szoba. (G.)

UNIVERS et PORTUGAL, 10, rue Croix-des-Petits-Champs.
90 szoba. (G.)

A Champs-Élysées közelében:

ACACIAS, 47, rue des Acacias. 200 szoba. (G.)

ANGLETERRE, 91, rue de La Boétie. 50 szoba. (H.)

APPARTEMENTS MEUBLES, 35, rue de Berry. (G.)

AVENIDA, 41, rue du Colisée. 56 szoba. (H.)

BALMORAL, 6, rue du Général-Lanrezac. 60 szoba. (G.)

BELMONT et BASSANO, 30, rue de Bassano. 70 szoba. (G.)

BRADFORD, 10, rue St-Philippe du Roule. 48 szoba. (F.)

CECIL, 30, rue St-Didier. 50 szoba. (G.)

CÉCILIA, 11, avenue Mac-Mahon. (G.)

CERAMIC, 34, avenue de Wagram. 50 szoba. (G.)

CHATEAUBRIAND, 11, rue Balzac. 18 szoba. (F.)

COLISEE, 6, rue du Colisée. 48 szoba. (F.)

DEMOURS, 14, rue Pierre Demours. (G.)

ÉLYSÉES STAR, 63, rue Galilée. 100 szoba. (G.)

FARNESE, 32, rue Hamelin. 35 szoba. (H.)

FRIEDLAND, 35, avenue de Friedland. 24 szoba. (G.)

GALILÉE, 41, rue Galilée. 70 szoba. (G.)

GROSVENOR, 59, rue Pierre-Charron. 50 szoba. (F.)

LANGHAM, 19, avenue de Friedland. 70 szoba. (G.)

MAGELLAN, 59, avenue Marceau. (F.)

METROPOLE, 37, rue François I. 40 szoba. (F.)

NIEL, 68, rue Pierre-Demours. 60 szoba. (G.)

PLAZZA, 117, boulevard Haussmann (G.)

POWERS, 52, rue François I. 60 szoba. (F.)

ROCHAMBEAU, 4, rue de La Boétie. 90 szoba. (H.)

ROCHESTER, 92, rue de La Boétie. 110 szoba. (F.)

ROND-POINT, 10, rue de Ponthieu. 48 szoba. (F.)

ROOSEVELT, 53, avenue d'Iéna. 30 szoba. (G.)

ROVARO, 44, rue Brunel. 80 szoba. (F.)

SPLENDID, 1—3, avenue Carnot. 80 szoba. (F.)

STELLA, 20, avenue Carnot. 24 szoba. (H.)

STELLA, 4, rue d'Artois. 40 szoba. (H.)
 TERRASS, 74, avenue de la Grande-Armée. (G.)
 VICTOR-HUGO, 20, avenue Victor-Hugo. 40 szoba. (G.)
 WEST-END, 7, rue Clément-Marot. 43 szoba. (F.)
 MATIGNON, 6, avenue Matignon. (F.)
 MARTHA, 97, rue Lauriston. (H.)

Auteuilben:

COMME CHEZ SOI, 36, rue Georges Sand. 18 szoba. (H.)
 EXELMANS, 4, boulevard Exelmans. 300 szoba. (H.)
 HOTEL, 21, rue Gudin. 46 szoba. (G.)
 MASSENET, 5 bis, rue Massenet. 38 szoba. (F.)
 ROYAL VERSAILLES, 31 rue Le Marois. 150 szoba. (G.)

A nagy boulevardokon az Operától keletre, azonkívül a nagy
 boulevardoktól északra és délre:

BACHAUMONT, 18, rue Bachaumont. 90 szoba. (H.)
 BAYARD, 17, rue du Conservatoire. 90 szoba. (G.)
 BERGERE, 32, rue Bergère. 105 szoba. (F.)
 BRÉBANT-BAEUSEJOUR, 32, bd. Poissonnière. 150 szoba. (G.)
 CENTRAL, 6, cité Bergère. (G.)
 CENTRAL MONTHY, 5, rue de Montyon. 80 szoba. (G.)
 CITE BERGERE, 4, cité Bergère. 40 szoba. (G.)
 CORONA, 8, cité Bergère. 80 szoba. (G.)
 CUSSET, 95, rue de Richelieu. 108 szoba. (G.)
 FRANCE, 2, cité Bergère. 15 szoba. (G.)
 FRANCE et ALGERIE, 112, boulevard Sébastopol. 47 szoba.
 (H.)
 LE PELETIER, 27, rue Le Peletier. 38 szoba. (H.)
 LONDON PALACE, 32, boulevard des Italiens. 51 szoba. (G.)
 MONDIAL, 8, cité Bergère. 70 szoba. (G.)
 MONTCALM, 37, rue d'Hauteville. 120 szoba. (G.)
 NOUVEL, 49, rue Lafayette. (G.)
 PARIS-NICE-SUISSE, 38, faubourg Montmartre. 90 szoba. (G.)
 PÉRIGORD, 2, rue Grammont. 50 szoba. (G.)
 RONCERAY, 10, boulevard Montmartre. 104 szoba. (G.)
 SUD-AMERICAIN, 42, rue Petites-Écuries. 90 szoba. (G.)
 VICTOIRIA, 2 bis, cité Bergère. 45 szoba. (G.)
 VIOLET, 7, rue Jean-Lantier. (G.)
 VIVIENNE, 40, rue Vivienne. 42. szoba. (G.)
 MATTLE, 8, rue de la Boule-Rouge. (H.)

A Gare du Nord és a Gare de l'Est közelében:

AMIOT, 76, boulevard Sébastopol. 95 szoba. (G.)
 BAUDIN, 10, rue Baudin. (G.)
 BRÉSILE et PORTUGAL, 30, rue Montholon. 60 szoba. (G.)
 DENAIN. 8, boulevard Denain. 50 szoba. (G.)
 EST PALACE, 19, rue de Strasbourg. 46 szoba. (G.)

FRANCAIS, 3, rue de Strasbourg. 70 szoba. (G.)
 METROPOLITAIN, 1, avenue Secrétan. 80 szoba. (F.)
 MODERN EST, 91, boulevard de Strasbourg. 36 szoba. (H.)
 SPORT NORD, 27, rue de Dunkerque. 150 szoba. (H.)
 TERMINUS-NORD, 12, boulevard Denain. (F.)

Gare St.-Lazare La Trinité Montmartre:

ALEXANDRA, 16, rue de la Bienfaisance. 44 szoba. (G.)
 ANGLO-AMÉRICAIN, 113, rue Saint-Lazare. 90 szoba. (G.)
 ARCADES, 7, rue de l'Arcade. 75 szoba. (G.)
 ATLANTIC, 44, rue de Londres. 95 szoba. (G.)
 DIEPPE, 22, rue d'Amsterdam. 31 szoba. (H.)
 ÉCOSSE, 26, rue d'Édimbourg. 130 szoba. (G.)
 FOURNET, 23, boulevard des Batignolles. 100 szoba. (G.)
 GARNIER, 111, rue Saint-Lazare. 90 szoba. (G.)
 GRAND HOTEL CHICAGO, 99 bis, rue de Rome. 60 szoba. (H.)
 GRAND HOTEL DE L'EUROPE, 15, rue de Constantinople.
 50 szoba. (H.)
 HAVRE, 18, rue d'Amsterdam. 100 szoba. (G.)
 HÉLIOS, 75, rue de la Victoire. 45 szoba. (H.)
 LONDRES ET NEW-YORK, 15, place du Havre. 85 szoba. (G.)
 OCEANIC, 17, rue de la Pépinière. 26 szoba. (H.)
 SAINT-GÉORGES PALACE, 46, rue Notre-Dame de Lorette.
 36 szoba. (G.)
 TERRASSE HOTEL, 12—14, rue de Maistre. 135 szoba. (G.)
 VIATOR, 61, rue des Dames. 50 szoba. (H.)
 CARPEAUX, 230, rue Marcadet. (H.)

A Gare de Lyon közelében:

AZUR, 5, rue de Lyon. 50 szoba. (G.)
 MASSILA, 13, boulevard Diderot. 60 szoba. (H.)
 PALYM, 4, rue Emile-Gilbert. 45 szoba. (G.)

A Place de la République közelében:

BELLEVUE, 39, rue Turbigo. 80 szoba. (H.)
 IMPERATOR, 70, rue Beaubourg. 150 szoba. (H.)
 INTERNATIONAL MAGENTA, 49, boulevard Magenta. 80
 szoba. (G.)
 LITTLE PALACE, 4, rue Salomon de Caus. 68 szoba. (G.)

A Gare d'Orsay és a boulevard Saint-Germain közelében:

ACROPOLIS, 160, boulevard Saint-Germain. 70 szoba. (H.)
 BON LAFONTAINE, 64, rue des Saints-Pères. 150 szoba. (H.)

BOURGOGNE et MONTANA, 7, rue de Bourgogne. 45 szoba. (F.)

INTENDANCE, 50, rue de l'Université. 55 szoba. (G.)

LITTRÉ, 9, rue Littré. 96 szoba (F.)

MADISON, 143, boulevard Saint-Germain. 69 szoba. (G.)

NICE, 4 bis, rue des Beaux-Arts. 35 szoba. (H.)

PALACE, 131, boulevard Saint-Germain. 105 szoba. (F.)

PAS-DE-CALAIS, 49, rue des Saint-Pères. 70 szoba. (H.)

PARIS-DINARD, 29, rue Cassette. 55 szoba. (G.)

ROYAL-CONDE, 10, rue de Condé. 35 szoba. (H.)

ROYAL RASPAIL, 212, boulevard Raspail. 70 szoba. (G.)

SAINTS-PÈRES, 63, rue des Saints-Pères. 48 szoba. (G.)

TRIANON PALACE, 3, rue de Vaugirard. 150 szoba. (F.)

A Gare de Montparnasse közelében:

ALBRET, 25, rue Vavin. 50 szoba. (H.)

EDOUARD VI, 161, boulevard Montparnasse. 38 szoba. (H.)

ÉTATS-UNIS, 135, boulevard Montparnasse. 53 szoba. (F.)

VERSAILLES, 60, boulevard Montparnasse. 50 szoba. (H.)

VICTORIA-PALACE, 6, rue Blaise-Desgoffes. 115 szoba. (F.)

Az Invalides közelében:

BON HOTEL, 42, rue Vanneau. 43 szoba. (H.)

CAYRE'S, 4, boulevard Raspail. 120 szoba. (F.)

TOURAINÉ, 34, rue Viala. (H.)

A negyed- és ötödrendű szállodák felsorolását mellőzzük. Azokban is van folyóvíz és központi fűtés, csak a lift szokott hiányozni. A Quartier Latinben (V. és VI. kerület) minden harmadik ház szálloda. Szobák már kaphatók napi 12 és havi 200 franktól (10. oldal). Diákok és ifjúsági egyesületek elszállásolásáról gondoskodik a „Ligue Française pour les Auberges de la Jeunesse, Paris VII. boulevard Raspail 34.

VENDÉGLÖK

A vendéglők felsorolásában még kevésbé törekedhettünk arra, hogy hiánytalan névsort adjunk, mint a szállodáknál. Valamennyi jobb szállodának van étterme, amelynek ára a szálloda osztályához igazodik. Felsorolásunkba csak olyan szállodák éttermeit vettük fel, amelyek kiemelkednek az átlagból. Októbertől áprilisig mindenhol, még egyes vendéglők előtt az uccán is, kaphatók tengeri halspecialitások. Egyéb tudnivalók a 12. oldalon. Árainkat az átlagos étkezésre értettük. Felső határ természetesen még a szerényebb helyeken sincsen.

1. LUXUSVENDÉGLÖK (35—70 fr.).

AZ OPERA, A MADELEINE ÉS A PALAIS-ROYAL KÖZELÉBEN: Ritz, place Vendôme 15. — Meurice, rue Rivoli 228. — Bar-Grill-Room de Crillon, place de la Concorde 10. — Prunier, rue Duphot 9. (Halkülönlegességek. A bárpultnál nem kötelező a teljes menü, hanem olcsóbb, kisebb fogásokat is lehet fogyasztani.) — Larue, place de la Madeleine 3. — Carton-Lucas, place de la Madeleine 9. — Café de Paris, avenue de l'Opera 41. — Relais de la Belle Aurore, rue Gomboust 6. — Drouant, rue Gaillon 18. (A Goncourt-Akadémia tagjai ott gyűlnek össze a díj kiadására.) — Les Capucines, boulevard des Capucines 4. — Rôtisserie de la Reine-Pédauque, rue de la Pépinière 6. — Viel, boulevard de la Madeleine 8. — Boilaive, rue Geoffroy-Marie 2. — Cardinal, boulevard des Italiens 1. — Weber, rue Royale 21. (A kávéházi részen olcsóbb ételek. Színház után, éjjél és egy óra között nagy forgalom). — Maxim's, rue Royale.

A CHAMPS-ÉLYSÉES ÉS AZ ÉTOILE KÖZELÉBEN: George V., avenue George V. 31. — Raphael, avenue Kléber 17. — Plaza Athénée, avenue Montaigne 25. — Fouquet's, avenue des Champs-Élysées 99. — La Crémaillère, Fg. St.-Honoré 92. — Le Tout-Paris, rue de Berry 2. — Au Quirinal, rue Marbeuf 33. — Relais-Plaza, avenue Montaigne 21. — Le Boeuf sur le Toit, avenue Pierre I. 4 bis. — Le Cabaret, av. Victor-Emmanuel III. 4.

A MONTMARTREON: L'Ane Rouge, av. Trudaine 28. — L'Écrevisse (Chez Jean), av. Trudaine 32.

A BOIS DE BOULOGNEBAN (nyitva húsvétől októberig): Le Pré Catelan. — Le pavillon d'Armenonville. — Le pavillon Royal (Drouant). — Le pavillon Dauphine. (Valamennyi délután uzsonnázóhely).

A BALPARTON: La Tour d'Argent (Frédéric), quai de la Tournelle 15. (Hétfőn zárva.) — Lapérouse, quai des Grands Augustins 51. — Foyot, rue de Tournon 33. — Le Vert Galant, quai des Orfèvres 42. — Rôtisserie Perigourdine, place St.-Michel 2.

2. ELSŐRENDŰ VENDÉGLÖK (30—50 fr.).

AZ OPERA, A MADELEINE ÉS A PALAIS-ROYAL KÖZELÉBEN: Luce (Noel Peters), bd. des Italiens 5. — Griffon, rue d'Antin 6. — Le Boissy d'Anglas (Chez Tante Louise), rue Boissy d'Anglas 41. — Le Grand Vatel, rue St.-Honoré 275. — Rôtisserie Rochambeau, rue La Boétie 4. — Rôtisserie Normande, rue St.-Lazare 108. — Le Moulin de Pont-Aven, rue Sainte-Anne 7. — Bar de l'Hôtel Lotti, rue Castiglione 11. — Jean Casenave, rue Boissy d'Anglas 39. — Ruc, rue de la Pépinière 2. — Chanteclair, rue du Helder 6. — L'Univers, place du Théâtre Français. — Marguery, bd. Bonne-Nouvelle 36. — Mollard, rue St.-Lazare 115. — Le Rabalais, rue Pasquier 23.

AZ ÉTOILE ÉS A CHAMPS-ÉLYSÉES KÖZELÉBEN: Le Colisée, avenue des Champs-Élysées 44. — Le Triomphe, avenue des Champs-Élysées 22. — Le Marignan, avenue des Champs-Élysées 27. — Le Florian, avenue des Champs-Élysées 74. — Hungaria, avenue des Champs-Élysées 119. — Père Louis, rue de Ponthieu 17. — La Corrida, rue de la Pompe 174. — Chez Corniloff, rue d'Armaillé 6. (Orosz konyha.) — Viking, rue Marignan 14. (Skandináv konyha.) — Elysée (Ex-Langer), av. des Champs-Élysées. — Le Perigord, avenue Matignon 5. — Rech, avenue des Ternes 62. — Blanc, place Péreire 6. — Potel et Chabot, avenue Victor-Hugo 4. — Auberge d'Arbois, rue de Sueur 25. — Ramponneau, avenue Marceau 21. (Hétfőn zárva.) — Le Presbourg, avenue de la Grande-Armée 3. — Le Griffon, avenue Victor-Hugo 27. — Henry, rue Marbeuf, 12. — Defaye, avenue Malakoff 135.

A MONTMARTREON: Restaurant des Artistes, rue Lepic 11. — Les Fleurs, rue des Abbesses 8. — Luce (áruház), place Clichy. — Ramponneau, rue Condorcet 18.

A GARE DU NORD, A GARE DE L'EST ÉS A CSARNOKOK KÖZELÉBEN: Écu de France, rue de Strasbourg 6. — Drouant-Est, bd. Strasbourg 79. — Taverne de Strasbourg, rue d'Alsace 31. — Escargot, rue Montorgueil 38. — Escargot d'Or, rue St.-Denis 250. — Brasserie Heidt, bd. de Strasbourg 81. — Monteil, rue Réale 6. (Vasárnap és hétfőn zárva.) — Dréher, place du Châtelet. — Damoy, bd. Sébastopol 31-35.

LA VILLETTE-N, A KÖZVÁGÓHID KÖZELÉBEN: Dagorno, avenue Jean Jaurès 190. — Cochon d'Or, avenue Jean Jaurès 192. — Langevin, avenue Jean Jaurès 214. (Csak ebéd.) — Tête de Boeuf, avenue du Pont de Flandre 23.

A BOIS DE BOULOGNEBAN: Le Château de Madrid. (Egész évben nyitva.) — Ermitage de Longchamp. (Nyitva husvétől októberig.)

A BALPARTON: La Coupole, bd. de Montpar-

nasse 102. — Jarraud, bd. Montparnasse 47. — Les Trianons, place de Rennes 5. — Palais d'Orsay, Gare d'Orsay. — Le Cochon de Lait, rue Corneille 7. — Chauland, Esplanade des Invalides. — La Méditerranée, place de l'Odéon 2.

3. POLGÁRI VENDÉGLÖK (20—40 fr.).

AZ OPERA, A MADELEINE ÉS A PALAIS-ROYAL KÖZELÉBEN: Rumpelmayer, Fg. St.-Honoré 9. — Chez Louis, rue de Surène 9. — La Lorraine, Fg. Montmartre 17. — Brasserie Notre Alsace, Fg. Montmartre 41. — Chez Alice, rue St.-Roch 21. — Potin, place St.-Augustin. — Timbale Financière, rue Richelieu 96. — Sabatier, rue Moga-dor 28. — Moscou, rue Pauquet 7. — Père Joseph, rue St.-Anne 56. — Gratin Dauphinois, rue Chabanaïs 7. — Delmonico, avenue de l'Opera 39.

AZ ÉTOILE ÉS A CHAMPS-ÉLYSÉES KÖZELÉBEN: Au Manoir Normand, bd. de Courcelles 77. — Chez Georges, bd. Pereire, 273. — La Palette, rue François I. 49. (Spanyol konyha.) — Les Cloches de Moscou, rue de Colisée 27. — Mercier, rue Lincoln 13. — Kammerzel, rue du Colisée 16. — Le Meunier-Résidence, rue de Berry 9. — 20—30 frankos prix-fix kapható a Marignan, Triomphe és Colisée kávéházakban is.

A MONTMARTRE-ON: La Sole Lorette rue Notre-Dame de Lorette 8. — La Mère Catherine, place du Tertre 6. — D'cheu nous à Paris, bd. Rochechouart 108. — La Langouste, bd. Rochechouart 104.

A GARE DU NORD, a GARE DE L'EST ÉS A CSARNOKOK KÖZELÉBEN: Taverne des Flandres, bd. Denain 8. — Pavillon, rue de l'Échiquier 38. — Chez Flo, passage des Petites-Écuries — Restaurant à la Gare de l'Est. — Restaurant à la Gare du Nord. — Hôtel Moderne, place de la République 8 bis. — Père Louis, rue de la Boule-Rouge 7. — Rousseau, rue Papillon 6.

A BALPARTON: Lafon, quai Malaquais 23. — Chauland, rue de l'Université 107. — Lavenue, rue du Départ 1. — Brasserie Lumina, rue de Rennes 76. — Marins, rue de Bourgogne 9. — Brasserie Lipp, bd. St.-Germain 151. — Auberge de Luxembourg, rue de Vaugirard 38. — Chez Michaud, rue des Saints-Pères 28. (Vasárnap zárva.) — Le Voltaire, place de l'Odéon 1. — Steinbach, boulevard St.-Michel 41. — Brasserie de l'Observatoire, bd. Port-Royal.

4. EGYSZERŰ VENDÉGLÖK (10—20 fr.).

Ide soroljuk a 8—10 frankos prix-fixeket is, amelyek között igen sok jó is akad. Nem tudunk ajánlani, mert jók néha hetek alatt teljesen elromlanak. míg rossz konyhájúak váratlanul megjavulnak. A legtöbb olcsó vendéglő a Quartier-Latinben, az Opera környékén és a nagy boulevardokon található. Azokon a helyeken, amelyek nem szolgálnak prix-fixet, minden nap készül egy az étlapon feltűnően megjelölt „napi-fogás” (plat du jour), amely majdnem mindig jó. Nagyon olcsó ebédelőhelyek találhatók az Egységáruházakban. (Lanoma, Miniprix, Prisunic, Uniprix.)

AZ OPERA, A MADELEINE ÉS A PALAIS-ROYAL KÖZELÉBEN: Hourton, rue Godot-de-Mauroy 8. — Chez Odin, rue Caumartin 11. — Chez Doucette, place Gaillon. — Barcelone, rue Geoffroy-Marie 9. — Moderne, rue St.-Lazare 115. — Fauchon, place Madeleine 24. — Richelieu-Drouot, bd. Montmartre 21. — Viard Josephine, rue de Mogador 33. — Scossa, rue St.-Lazare 125. — Delpuech, place du Théâtre-Française 5. — Chartier, fg. Montmartre 7. — Mirabeau, chaussée d'Antin 42. — Rallye, bd. des Capucines 35. — Aux Noces de Jeannette, rue Favart 14. — Le Meunier, chaussée d'Antin 46. — Le Pot au Feu, bd. Haussmann 86. — Rallye-Tronchet, rue Tronchet 31. — Bensi, rue Montmartre 140. — Floréal, bd. Bonne-Nouvelle 31. — Odin, rue Caumartin 11. — Capoulade, fg. Mont-

martre 11. — Bisson, fg. Montmartre 13. — Blond, bd. Montmartre 2. — Habert, fg. Montmartre 9. — Faucon, bd. des Capucines 30. — Léon, fg. St.-Honoré 200. — Robert, fg. St.-Honoré 196. — Pam-Pam, rue Auber 1.

AZ ÉTOILE ÉS A CHAMPS-ÉLYSÉES KÖZE-LÉBEN: Elymar, rue Marbeuf 37. — Chez Doucet, rue Marbeuf 4 és rue d'Auteuil 65. — Doucette, rue Paul-Baudry 7. — Royal Elysée, rue de Ponthieu 6. — Brasserie Excelsior, avenue Wagram 29. — Chez Fortune, rue Desrenaudes 16. — Antoine, rue Desrenaudes 19. — Dattas, rue Général Lanrezac 4. — Rallye-Passy, bd. Delessert 8. — Obligado, avenue de la Grande-Armée 19. — Chauveau, avenue Mac-Mahon 29. — Robin, rue du Colisée 7.

A MONTMARTRE-ON: Le Lapin Argenté, bd. Rochechouart 88. — Faucon, avenue de Clichy 108. — Coquet, bd. Clichy 80. — Leprince, bd. Rochechouart 92. — Brasserie des Moulins, bd. Rochechouart 112. — Le Bon Bock, rue Dancourt 2. — La Bonne Table, rue Seveste 7. — La Cigale, bd. Rochechouart 124.

A GARE DU NORD ÉS A GARE DE L'EST KÖRNYÉKÉN: Auberge d'Alsace, rue des Deux-Gares 13. — Wagner, rue de Chabrol 52. — Thénint, place de la République 1. — Ville de Colmar, fg. St.-Martin 116. — La pomme à Tell, rue d'Hauteville 32.

A BALPARTON: La Bonne Table, rue St.-Beuve 5. — Chez Doucet, rue d'Assas 25. — Djiguite, bd. Edgar-Quinet 19. — Miron, rue St.-Jaques 179. — Escalope Milanaise, bd. Montparnasse 9. — Escalope, rue Monge 48. — Gangloff, avenue de la Motte-Piquet 42. — La Blonde, avenue de la Motte-Piquet 36. — XX. siècle, avenue Rapp 12. — Capoulade, rue Soufflot 26. — Michelet, bd. St.-Michel 82. — Cécile, bd. Montparnasse. — Chartier, rue Racine 3. — Cotelette Milanaise, rue de Médicis 5. — Rôtisserie Montparnasse, rue de Rennes 167. — Le Bec Fin, rue Delambre 22. — Procope, rue de l'Ancienne Comédie 13.

KÜLFÖLDI VENDÉGLÖK:

MAGYAR, OSZTRÁK, CSEH VENDÉGLÖK:

Little Hungaria, rue de Surène 6. (25—35 fr.) — Auberge Hongrois, rue Mazarine 76. (15 fr.) — Chez Louis, rue de Surène 9. (25—30 fr.) — Swo-boda, rue Gaillon 9. (15 fr.) — Autriche, rue Tait-bout 11. — Vienne, rue Bergère 30. (15 fr.)

ARAB VENDÉGLÖK: La Mosquée, rue Geoffroy St.-Hilaire 39. (25—30 fr.) — El Djezair, rue de la Huchette 27. (20—25 fr.) — La Koutoubia, rue des Écoles 30. (20—25 fr.) — Brahim, rue Serpente 26. (15—20 fr.) — Algérie, rue Vivienne 36. (15—20 fr.) — Tunis, fg. Montmartre 11. (10—15 fr.)

ANGOL ÉS AMERIKAI VENDÉGLÖK: Lougi's Bar, rue du Colisée 6. (20—30 fr.) — Chicago-Inn, rue Duphot 16. (20—30 fr.) — Tea Caddy, rue Julien le Pauvre 14. (20—25 fr.) — Manor House, rue Montholon 11. (20—25 fr.)

GÖRÖG ÉS KELETI VENDÉGLÖK: Hadjian, chaussée d'Antin 4. (20—25 fr.) — Simonain, place de l'Alma 5. (15—20 fr.) — Athène à Paris, rue Serpente 13. (15—20 fr.) — L'Acropole, rue de l'École de Médecine 3. (15—20 fr.) — Semiramis, rue de Châteaudon 8. (10—15 fr.) — Franco-Hellénique, rue de la Harpe 7. (10 fr.)

HOLLANDI VENDÉGLÖK: Falstaff, rue Montparnasse 42. (30—50 fr.) Leo Faust, rue Pigalle 36. (10—15 fr.)

KINAI ÉS JAPÁN VENDÉGLÖK: Chung, rue des Carmes 11. (25—30 fr.) — Chang-Hai, rue du Colisée 5. (30—40 fr.) — Le Lotus, rue de l'École de Médecine 2. (20—25 fr.) — Saigon, rue de la Huchette 20. (15—20 fr.) — Fouji, rue du Sommerard 20 (10 fr.) — Chantoung, place de la Sorbonne 3. (8—10 fr.)

OROSZ VENDÉGLÖK: Le Caneton, rue de la Bourse 3. (35—70 fr.) — Poisson d'Or, rue Vavin 24. (25—35 fr.) — Korniloff, rue d'Armaillé 6.

(30—40 fr.) — **Les Cloches de Moscou**, rue du Colisée 27. (20—30 fr.) — **Moscou**, rue Pauquet 7. (20—30 fr.) — **Antoine**, rue Desrenaudes. (15—20 fr.) — **Ville de Petrograd**, rue Daru 11. (15—20 fr.) — **Miron**, rue St.-Jaques 179 (10 fr.)

JUGOSZLÁV VENDÉGLÖK: **Jougo-Slave**, rue de la Harpe 3. (10—12 fr.) — **Jougo-Slave**, rue Serpente. (10—12 fr.) — **St.-Michel**, rue de la Harpe 7. — (8—10 fr.)

OLASZ VENDÉGLÖK: **Le Quirinal**, rue Marbeuf 33. (35—70 fr.) — **Massimo**, rue Washington 23. (30—40 fr.) — **Fertari**, avenue Rapp 45. (30—40 fr.) — **Carboni**, bd. St.-Germain 155. (30—40 fr.) — **La Côtelette**, rue la Rochefoucauld 43. (30—40 fr.) — **Escalope Milanaise**, bd. Montparnasse 9. (15—20 fr.) — **Toscana**, rue de Ponthieu 7. (20—30 fr.) — **Posilippo**, rue d'Amboise 8. (20—25 fr.) — **Chez Pierre**, rue des Écoles 51. (20—25 fr.) — **Le Tannage**, rue de Ponthieu 68. (15—20 fr.) — **Le Merry**, bd. Montparnasse 135 (12—18 fr.) — **Pompeo**, rue des Petits-Champs 17. (10—15 fr.) — **Bensi**, rue Montmartre 140. (10—15 fr.)

NORVÉG ÉS DÁN VENDÉGLÖK: **Viking**, rue Marignan 14. és rue Vavin 29. (30—40 fr.) — **Pâtisserie Danoise**, avenue de l'Opera 4. (15—20 fr.)

SPANYOL VENDÉGLÖK: **La Corrida**, rue de la Pompe 174. (30—50 fr.) — **Barcelone**, rue Geoffroy-Marie. (20—30 fr.) — **La Vigne Vierge**, rue St.-Marc 1. (15—25 fr.)

SVÁJCI VENDÉGLÖK: **Taverne de Genève**, bd. Bonne-Nouvelle 9. (20—30 fr.) **Petite St.-Anne**, rue St.-Anne 46. (15—25 fr.) — **Pomme à Tell**, rue d'Hauteville 32. (15—20 fr.) — **Helvetia**, place Edmond Rostand 8. (15—20 fr.)

VEGETÁRIÁNUS VENDÉGLÖK (8—10 fr.)

Végétarien, bd. de Strasbourg 59. — **Végétarien**, rue Rossini 1. — **Renova**, rue Dauphine 39. — **Foyer**

Végétarien, chaussée d'Antin 22. — La Source, rue Bobillot 73 bis. — Pythagore, rue des Prêtres-St.-Séverin 4.

A kávéházak felsorolását mellőzzük. Ugyancsak nem említjük azoknak a helyeknek sem a nevét, ahol délután táncos teát rendeznek. Ez annyira függ a divattól, a viszonyoktól, az időközben beálló fel-
lendüléstől s olyan gyakran változik, hogy minden adat csak félrevezetné az olvasót. A délutáni teák-
nál a fogyasztás 15—30 frank között váltakozik.

CUKRÁSZDÁK ÉS UZSONNÁZÓHELYEK: Rumpelmayer, rue St.-Honoré 202. — Boissier, Champs-Elysées 104. és bd. des Capucines 7. — Kardomah, rue de l'Échelle 1. — Smith and Son's, rue de Rivoli 248. — Medova Tea Rooms, rue de l'Échelle 3. — Colombin, rue Cambon 4. — L'Oiseau Bleu, bd. Haussmann, 47. — Masson, rue de Rivoli 81. — Á la Marquise de Sévigné, bd. de la Madeleine 9., place Victor-Hugo 1., avenue Paul-Doumer 100. — Marquis, bd. des Capucines 39., place Victor-Hugo 4., rue Vivienne 44. — Coquelin, rue de Chazalles 1., rue de Passy 67. — Thierry, avenue Matignon 32. — Ixe Royale, rue Royale 24. — Ixe Opéra, rue Halévy 6. — Au Carillon, avenue de l'Opéra 7. — Menier, avenue des Champs-Elysées. — Cosy Tea Rooms, rue St.-Honoré 255. — Schubert, bd. Montparnasse 134. — Pons, place Edmond Rostand 2. stb. Valamennyi nagy áruházban van uzsonnázóhely. A Galeries Lafayette-ben az urakat csak a tetőtéraszra bocsátják fel, ahol hideg italokkal szolgálnak, míg a tea-termeket csak hölgyek látogathatják.

Valamennyi nagyobb szállodában és ezek bárjában lehet délután uzsonnázni, vagy valamilyen italra betérni.

FONTOS CIMEK

POSTA- ÉS TÁVIRÓHIVATALOK (27. o.)

TUDAKOZÓDÓ- ÉS UTAZÁSI IRODÁK: A Maison du Tourisme a hivatalos állami utazási és tudá-

kozódó iroda. Avenue des Champs-Élysées 127. Al-
osztályai: Syndicat d'Initiative de Paris et du Dépar-
tement de la Seine. (Vasúti és repülőgépjegyek.)
Bureau National de Renseignements de Tourisme.
Prospektusok francia városokról és fürdőhelyekről.)
Automobil Club de France és Touring Club de France.
Club Alpin Français, rue de la Boétie 7. Société Na-
tional des Chemins de Fer Français, jegyiroda vala-
mennyi pályaudvaron. (42. 10.) Vezérigazgatóság:
rue St.-Lazare 88. — **UTAZÁSI IRODÁK:** American
Express, rue Scribe 11. — Belga vasutak, rue du 4
Septembre 14. — Compagnia Italiana Turismo, bd.
des Capucines 3. — Cedoc, rue des Pyramides 12. —
Dean et Dawson, bd. de la Madeleine 12. — Globe-
trotter, rue Auber 3. — Magyar utazási iroda, av.
de l'Opéra 40. — Német birodalmi vasutak, avenue
de l'Opéra 38. — Nordisk Voyages, avenue de l'Opéra
28. — Putnik, avenue de l'Opéra 38. — Wagons-Lits-
Cook, place de la Madeleine 2., bd. des Capucines
14., avenue des Champs-Élysées 118., rue du Bac 62.
Utazási iroda található a nagyobb áruházakban is.

PÉNZVÁLTÁS: A bankokban és váltóüzletekben
9—12-ig és 14—16-ig. A pályaudvaroknál, a Gare
d'Orsay kivételével, vasárnap és szombaton délután
is.

KONZULÁTUSOK (A címek az útlevél-, illetve
a vizumkirendeltség helyét jelzik. A hivatalos órák
változnak. Telefonon érdeklődni!): Anglia, avenue
Hoche 16. — Belgium, rue d'Aguesseau. — Bul-
gária, rue Vézelay 17. — Dánia, avenue Marceau
77. — Egyesült-Államok, avenue Gabriel 2. — Ma-
gyarország, rue de Berry 15. (Hivatalos órák 10—
13-ig.) — Csehország, rue Dumont d'Urville 11 bis.
— Jugoszlávia, rue Léonce-Reynaud 7. — Románia,
rue de la Banque 2-4. — Németország, rue Huys-
mans 2. — Olaszország, rue Roquépine 11. — Spa-
nyolország, bd. Malesherbes 165. — Svájc, avenue
Hoche 51. — Norvégia, rue Fabert 38 bis. — Svéd-
ország, rue d'Anjou 78. — Lengyelország, rue Al-
phonse-de-Neuville 19. — Oroszország, rue de Gre-
nelle 79. — Szent-Szék, avenue du Président-Wilson
10.

PÁRISI MAGYAR EGYESÜLET (Association Hongroise de Paris): XV. Square Vergennes 9. Telefon: Vaugirard 08.57. Metro: Vaugirard.

RENDÖRFÖNÖKSÉG: bd. du Palais 7. Talált tárgyak: rue de Lutèce 1. (9—16 óráig)

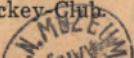
USZODÁK: Lido, arcades des Champs-Élysées. — Piscine de la Porte-Molitor (Métro porte d'Auteuil.) — Butte-aux-Cailles, place Paul-Verlaine 5. — Tourelles, rue des Tourelles. — Blomet, rue Blomet 17. — Ledru-Rollin, avenue Ledru-Rollin. — Piscine de la Gare, bd. de la Gare. — Lutétia, rue de Sèvres 17. — Palais de la Natation, rue de Chazelles 26. — Pontoise-St.-Germain, rue de Pontoise 19. — Nyáron több Szajna-fürdő működik.

SPORT

A napi sporteseményekről a legjobban tájékoztat az **AUTO** és **PARIS-SOIR**. A **PARIS-MIDI** lóversenyrovata kitűnő. Sporteseményekkel foglalkozó képes folyóiratok: **MATCH**, **SPORTING**, **MIROIR DES SPORTS**.

LÓVERSENYEK: A lóverseny népszerű és divatos Párisban, az előkelő világ sportja. Februártól novemberig alig múlik el nap lóverseny nélkül. A város minden részéről autocarok viszik ki olcsón a közönséget a pályákra. A nagy versenyek egyúttal női divatbemutatóul is szolgálnak. A legjobban öltözött nők a nagy divatszalonok próbakisasszonyai, akik ilyenkor hivatalos minőségben jelennek meg.

Longchamp-ban tavasszal, nyáron és ősszel tartanak versenyeket. A Grand-Prix (1,600.000 fr.) június utolsó vasárnapján. Prix de l'Arc de Triomphe október második, a Prix du Conseil Municipal október harmadik vasárnapján. — Auteuil-ben a Grand-Prix előtti szerdán Grande Course de Haies, pénteken Journée des Drags. — St.-Cloud-ban július első vasárnapján Prix du Président. — Chantilly-ben június első vasárnapján Prix de Diane, második vasárnapján Prix du Jockey Club.

AGÁRVERSENY totalizátorrel tavasszal és ősszel.

AUTOMOBIL. Le Touring-Club de France: avenue de la Grande Armée 65. — Automobile-Club de France, place de la Concorde 6-8. — A Linas-Montlhéry versenypályán rendszerint júniusban dől el a francia Automobilklub nagydíja. (Autobuszkok a Port d'Orléans-tól.) Automobilkiállítás minden év októberében a Grand Salonban.

A KERÉKPÁR jelentős tömegsport maradt Franciaországban. Union Vélocipédique de France: bd. Poissonnière 24. A legnagyobb izgalomba hozza a tömegeket a **Tour de France** minden év júniusában. A közhit azt tartja, hogy az országnak ez a legbiztonságosabb ideje: annyira elfoglalja az embereket a verseny, hogy ekkor sem háború, sem forradalom, semmiféle tömegmegmozdulás nem törhet ki. Érdekes a hatnapos bicikliverseny a Palais des Sportsban. (Két versenyző ugyanazon a kerékpáron éjjel nappal hat napon át küzd a díjért.) Kisebb versenyek vasárnap délutánonként.

A RUGBY jobban érdekli a franciákat, mint a labdarugás. Azonkívül valamennyi nálunk is üzött sportágból rendeznek versenyeket.

TURISZTIKA. Érdeklődőknek készségesen nyújt felvilágosítást a Club Alpin Français: rue la Boétie 7.

A VÁROS LEIRÁSA.

Párist tizenkét sétára osztottuk be. A hatodik és hetedik (a Bois de Boulogne és a Szajna) nagyon rövid és könnyen egyesíthető, a többi legalább fél, de a múzeumok és templomok felületes megtekintésével is inkább egész napot igényel. Természetesen minden időbeosztás viszonylagos és változó. „Szép ámulások szent városá”-nak nevezte Ady Párist. Ki hol ámul el és meddig, abba beleszólni nem lehet s nem szabad.

A város leírását azért kezdtük az Operával, mert tapasztalatunk szerint az idegenek legelőször az Opera környékét szokták megtekinteni. A sorrendet természetesen mindenki ízlése szerint megváltoztathatja.

Az általános látnivalókon felül majdnem mindenki bővítheti szakmájának ismereteit is. Az orvosok és biológusok látogasság meg az új Beaujon kórházat Clichyben, a Rákkutató intézetet Villejuifben, a Pasteur intézetet és a Rádium kórházat Párisban. Fizikusok és kémikusok az egyetem újabb laboratóriumait. Mérnököknek és technikusoknak érdekesek a Francia vasutak műhelyei és psychotechnikai laboratóriumai és Páris városának szemétfeldolgozó és egyéb üzei. (Az utóbbi helyekre az engedély megszerezhető a „Cervice Central de la Direction Générale des Travaux de Paris”-nál, quai de la Rapée 98, telefon: Dorian 55-70, Foissy úr.) A francia tudomány emberei minden kollégát szívesen fogadnak és útbaigazítanak. Építészeknek és kereskedőknek senkihez sem kell fordulniok, mindent meglátnak és mindent megtalálnak az uccán.

A Szajnára merőleges uccáknál a számozás a Szajnánál kezdődik, a párhuzamosaknál keleten. Balra vannak a páratlan- és jobbra a párosszámú házak.

1. Opéra — Madeleine — Concorde — Tuileries — Palais-Royal

A ***PLACE DE L'OPÉRA** Páris legforgalmasabb pontja. Garnier tervei szerint, 1862-től 1875-ig épült **OPÉRA** vagy Académie Nationale de Musique et de Danse a második császárság legjellemzőbb emléke. Hihetetlen tér- és anyagpazarlással készült. 11 ezer négyzetméter területet foglal el és ennek ellenére csak 2158 személy fér el benne. (Az aránylag kis területre elhelyezett milánói Scala 3600, a Trocadéro színház 3200 nézőnek készült!) A színháznak sem stílusa, sem az építéséhez felhasznált anyaga nem egységes. Ha részletei túldíszítettek és nem is mindig szerencsések, az épület egész tömege mégis nagyszerűen hat. Szép a főhomlokzat távlatban, az az avenue de l'Opera felől s érdekes a színpadi rész tömege a Lafayette áruház tetőtéraszáról nézve.

A bejáratától jobbra, Carpeaux **LA DANSE** című csoportja. Belső részében a leghatásosabb a lépcsőház, tíz méter széles márvány lépcsőfokaival. A foyert Paul Baudry allegorikus festményei ékesítik. A nézőtér díszítése, a második császárság divatja szerint, arany és vörös. A színpad nyílása 15 méter széles, mélysége 25 méter. A színpad mögött a Degas képeiről ismert „foyer de danse“, a közönség számára csak bálkon megközelíthető. Az Opera múzeuma, place Charles Garnier (55. o.).

Ha szemben néznek az Operával és utána balra fordulnak a boulevard des Capucines-re jutnak.

25. a **MUSÉE COGNACQ-JAY**. (56. o.). Ernest Cognacq, a Samaritaine áruház tulajdonosa alapította. Tizennyolcadik századbéli franciák és angolok, azonkívül Tiepolo, Rubens, Rembrandt festményei.

A boulevard de la Madeleinen keresztül elérik a place de la Madeleine-t.

A **LA MADELEINE**, Sainte-Marie-Madeleine temploma. Építését 1764-ben kezdték. 1806-ban Napoleon Pierre Vignont bízta meg, hogy a Madeleine-t, mint diadalmi templomot fejezze be a Grande Armée katonáinak. A templom csak 1842-ben készült el; 108 m hosszú és 43 m széles. Homlokzata görög stílusú. Páris leggazdagabb parókiája. Szinte a „nagyvilág“ temploma. Itt sok előkelő esküvőt tartanak. Különösen a katonaság kedveli. Egyházi zenéje ki-

tünő. (Valaha Saint-Saens volt a templom orgonistája.) A templom nyugati oldalán virágpiac.

Az előkelő üzletekkel szegélyezett, 1732-ben épült rue Royal vezet a ***PLACE DE LA CONCORDE**-ra.

A teret 1792-ig XV. Lajos szobra díszítette és róla is nevezték el. A forradalomban **Place de la Révolution** lett belőle. Itt végezték ki 1793 január 21-én XVI. Lajost, a tér közepe és a Champs-Élysées között felállított guillotinton. Később a guillotin a tér keleti oldalára költözött. (**Marie Antoinette, Danton, Robespierre** kivégzése.) 1795-ben nevezték először **Place de la Concorde**-nak, a restauráció alatt újra XV., majd XVI. Lajosról keresztelték el. 1830 óta megszakítás nélkül viseli mai nevét.

A tér közepén a **Luxor Obeliszka**. (II. Ramszes tébai templomából. Kr. e. XIII. század. Méhémet-Ali egyiptomi király ajándékozta 1831-ben Lajos Fülöpnek.) A kutak a római Szent Péter téren felállított kutak másolatai. A teret nyolc francia város szobra szegélyezi. (Lyon, Marseille, Bordeaux, Nantes, Rouen, Brest, Lille, Strasbourg.) Lille szobra mellett bejárat Páris csatornáiba. (59. o.)

Gabriel tervei szerint 1760—75 között épült északi részét két palota foglalja el. A jobboldaliban van a Tengerészeti minisztérium, a baloldaliban az Automobilklub és a Crillon szálló.

A Concorde tér keleti oldala, a rue Rivoli, a Szajna és a Louvre között terül el a ***JARDIN DES TUILERIES**. 920 m hosszú, 300 m széles, kb. 25 hektár terjedelmű. Menjenek végig a kerten, a fasorok között. A rengeteg szobor ránehezedik a virágágyakra, elnyomja a kert hatását. Párisban is sok a szobor s nem mindegyik szobor jó. A kert szép látvány a Szajna partjáról, különösen alkonvatkor. A Concorde térre néző oldalt két épület díszíti. A Szajnánál az **Orangerie**, a rue Rivoli mellett a **Jeu de Paume**.

A **MUSÉE DE L'ORANGERIE** két termében látható Claude Monet „Les Nymphéas” című képsorozata. A négy másik teremben általában gyűjteményes kiállításokat rendeznek, rendszerint egy nagy festő műveiből. (58. o.)

A **MUSÉE DU JEU DE PAUME** külföldi modern festők alkotásainak ad hajlékot. „Luxembourg des Écoles étrangères”-nek nevezik. Az elsőemeleti termekben váltakozó kéпкиállítások. (57. o.)

A kert rue de Rivoli melletti részén állott, a gyermek-király XV. Lajosnak épült lovarda. (**Salle du Manège**.) Benne ülésezett 1789-től a Törvényhozó-

gyűlés, majd a konvent. Térjenek vissza a kert főútjára, a Grand Allée-ra. Tekintsenek a Louvrera, majd forduljanak vissza a Concorde tér felé. Egy pillanat és megértik Páris építészeti csodájának a lényegét. A matematikus szellemű és mindent exakt rendszerbe foglaló francia nép a mértanból az építészetbe, a városszabályozás lényegébe átvette a szimmetria elvét. Páris egyik legfontosabb tengelyén állnak és semmi nem akadályozza meg a távlat hibátlanságát. Látják az avenue des Champs-Élyséest elveszni az Arc de Triomphe-ban, ha megfordulnak, a Carousselt és mögötte a Louvre tömegét. A párisi épületek homlokzata korok szerint változik, de a tengely nem görbülhet el soha. 1937-ben elsősorban azért építettek új Trocadérot, hogy nyerjenek egy új tengelyt.

Haladjanak tovább a Louvre felé. Átmennek az avenue Paul Déroulèden. A Louvre két szárnya, a Pavillon de Flore és a Pavillon de Marsan, a Caroussel és az avenue Déroulède között állott a Palais des Tuileries.

A palotát Medici Katalin kezdte építtetni, de csak XIV. Lajos alatt fejezték be. XVI. Lajos és Mária Antónia a Versailles-ból való visszatérés és a fogság közötti időszakban lakták. 1793 május 10-től ott ülésezett a konvent. Napoleon 1800-tól lakott a Tuileries-ben. A palota 1871-ben leégett. A harmadik köztársaság korában a romokat eltakarították és a területet parkosították.

AZ ARC DE TRIOMPHE DE CAROUSSEL Septimius Severus római diadalívének kicsinyített másolata. Napoleon emeltette győzelmei dicsőítésére. Caroussel és a Louvre közti place de Caroussel-en állott a forradalom alatt egy rövid ideig a guillotin.

A ***LOUVRE** Páris leghatalmasabb és legjelentősebb történeti múltú épülete. Építése hétszáz évig tartott. A Louvre szó eredetéről a nyelvészek mindaddig nem tudtak megegyezni.

Építésének története. A Louvre építészet-történetileg két részre osztható: 1. a régi Louvre; a négyszögletű épület a place du Louvre-on, 2. az új Louvre; a két szárny, amely a place de Caroussel-t északról és délről határolja.

Fülöp Ágost mielőtt a kereszteshadjáratra indult,

a Szajna jobbpartján lévő városrészt meg akarta védeni és a Saint-Germain l'Auxerrois templom mellett erődítményt építtetett. Később a Louvre, erődítményből királyi palotává alakult át. **I. Ferenc**, aki Párisban is szeretett volna olyan fényes kastélyban lakni, mint a Touraine-ban, a Loire vidékén, korának legnagyobb építészét, **Pierre Lescot**' bízta meg a Louvre átépítésével. **Fülöp Ágost** tornyait és vár-bástyaíit lebontották s megkezdődött a mai Louvre kialakulása. Lescot munkáját **II. Henrik**, aki több részletben módosította elődje terveit, fejeztette be. A nyugati és a déli homlokzatot **Jean Goujon** díszítette szobrokkal. **Medici Katalin** a Tuileries-t akarta egyesíteni a Louvre-ral, de nagyarányú elképzeléseiből a „Galerie d'Apollon“-on kívül alig készült el valami. **IV. Henrik** fejezte be Medici Katalin terveit és építette a quai des Tuileries-re néző részt. **Le Mercier** tervei szerint emelték a „Pavillon de l'Horloge“-t, amely alatt a négyszögletű zárt udvarból a place de la Caroussel-re lehet jutni. **XIV. Lajos** párisi palotájának rendezte be a Louvre-t. A palota építését **Le Vau**, majd később **Gabriel** és **Soufflot** irányították. A keleti főhomlokzat feleslegesen terhes oszlopsorát, **Bernini** kezdeményezésére, **Claude Perrault** építette 1667-től 1678-ig. **XV. Lajos**, aki ebben is folytatta elődjének munkáját, pénzügyi nehézségek miatt nem tudta befejezni a Louvret. **Napoleon** uralkodása alatt emelték „a Pavillon de Marsan“-t. (A rue Rivoli oldalán.) **Végre III. Napoleon** érdeme, hogy **Visconti** és **Lefuel** tervei szerint befejezte a Louvre északi és déli szárnyát.

A Louvre múzeumot **I. Ferenc** alapította, mint királyi gyűjteményt. (A Leonardo festményeket ő szerezte meg.) Később **Andrea del Sartot** küldte Olaszországba műkincseket vásárolni. A forradalom alatt a Nemzetgyűlés 1793 július 27-iki dekrétumával megnyitja a Louvreban a Musée de la République-et. A versaillesi kastélyban lévő műkincseket áthozatták. A Louvre műkincsei eredetre nézve három csoportra oszthatók: a királyi gyűjteményekre, a már állami tulajdonban lévő múzeum vásárlásaira s adományokra és hagyományokra.

A LOUVRE MÚZEUM (57. o.)

A múzeumot 1932 óta újjá rendezik, nagyszerű ízléssel és céltudatossággal. Ezek a munkálatok még tartanak. A Louvre végleges beosztása a következő lesz:

Földszint: SZOBROK. Keleti- és egyiptomi régiségek. Görög és római szobrok. Középkori-, renaissance és modern szobrok gyűjteménye.

Első emelet: Műtárgyak és bútorok. — Egyiptomi, görög és római régiségek. — KÉPTÁR.

Második emelet: Festmények a XIX. és XX. századból. — Camondo gyűjtemény. — Műtárgyak és bútorok.

A Pavillon de Flore második, harmadik, negyedik és ötödik emeletén: muzulmán és távolkeleti gyűjtemény.

SZOBOR- ÉS RÉGISÉGGYŰJTEMÉNY.

****GÖRÖG ÉS RÓMAI RÉGISÉGEK.** Bejárat: Pavillon Denon. (A place du Carroussel déli részén vagy a Barbet de Jouy kapun, a quai du Louvre-on.)

Salle de Phidias. Frise des Panathénées, a Parthenonról, (442—438. Kr. e.) Tête Laborde, a Parthenonról. — Salle de Polyclète. Vénus Genitrix. — Salle de Praxitèle. Apollon Suroctone, Arles-i Venus, Diana. — Salle de la Vénus de Milo. MILOI VENUS. Alkotója ismeretlen. 1820-ban találták meg Mélos szigetén. Riviére marquis, Franciaország konstantinápolyi követe vásárolta meg és ajándékozta XVIII. Lajosnak. — Salle des Poètes Grecs. Homéros, Anacréon, Euripides stb. idealizált szobra. — Salle des Cariatides. (A termet Pierre Lescot építette és a Cariatidok Jean Goujontól valók. Itt állították ki nyolc napra IV. Henrik koporsóját.) Diana a szarvassal. Guggoló Vénus. Silène és Bacchus.

A Cour du Sphinx melletti termekben római régiségek. Salle d'Auguste. Római szónok mint Mercur. Augustus, Néro, Caligula, Germanicus, Tibérius stb. szobra. — Salle de Mécène. Borghèse gladiátorok.

***EGYIPTOMI GYŰJTEMÉNY.** Bejárat rue du Louvre felől. Aki kronológikus sorrendben óhajtja meglátogatni a gyűjteményt, menjen a Milo Venus mögötti földalatti folyosóról. Cryote A nagy sphynx. Vörös gránitból. XXII. dinasztia. — Salle du Mastaba. Áldozati szoba egy magasrangú hivatalnok sírjából. — Salle de l'Époque Archaique. Sirkő. — Salle de l'Ancien Empire. Oszlopok vörös gránitból. — Salle du Scribe accroupi. A guggoló írnok szobra. — Salle Henri IV. Dombormű I. Sethosis király sírjából. III. Ramsés szarkofágja.

***KELETI GYŰJTEMÉNY.** Bejárat rue du Louvre felől. Kaldeus, asszír, babiloni, föníciai régiségek.

****KÖZÉPKORI ÉS RENAISSANCE SZOBROK.** A Louvre Szajna melletti szárnyában. Bejárat a porte de la Trémoille, a Carrouselnél.

Salle Romane. Salamon és a Sába királynője. — Salle Gothique. Domborművek a Bourges-i székesegyház jubájáról. Szent Lajos szobra. — Salle du Philippe Pot. Philippe Pot sírja. (A XV. század második feléből.) Szent György megöli a sárkányt, Michel Colombe domborműve. Az Oliveti madonna. — Salle Jean Goujon. Jean Goujon: Diana a szarvassal. Germain Pilon: Részlet II. Hen-

rik sírjából, René de Birague sírja. — Salle Michel-Ange. Michel-angelo: Két rabszolga, II. Gyula sírjáról. Cellini: Nympha. Jean Bologne: Mercur. Laurana: Egy ismeretlen nő szobra. Donatello: Mária Jézussal. — Salle Puget: Puget: Perzeus és Androméda. Bernini: Medici Lipót bóboros és VIII. Urbán pápa szobra. Coysevox: A Grand Condé szobra. — Salle Coysevox: Coysevox: Bourgogne hercegnő mint Diana. Nympha a kagylóval. Puget: Nagy Sándor és Dyogenes. Poussin: Az alvó Ariadne.

**KÉPTÁR.

Bejárat a Pavillon Denon-on, a baloldali lépcsőn, a **SAMOTHRAKEI GYŐZELEM** szobránál. A képtárat, mialatt e sorokat írjuk, teljesen újjárendezik s így csak arra szorítkozhatunk, hogy a legfontosabb képekre felhívjuk a figyelmüket.

Gallerie d'Apollon. Koronaékszerek és drágakövek. Az ötödik üvegszekrényben, a **REGENT**, a legszebb ismert gyémánt. Súlyá 136 karát.

OLASZOK.

Salon Carré. Titian: Jupiter és Antiope. A sírbatétel. Krisztus a töviskoronával. Emmaus tanítványai. — **Veronese:** A kánai menyegző. Ebéd a Pharizeus Simonnál. Emmaus tanítványai. A vilámkokatszóró Jupiter. — **Tintoretto:** Zsuzsanna a fürdőben. — **Raphael:** A szent család. Szent Mihály harca a sárkánnyal. — **Correggio:** Antiope álma.

Salle Duchatel. Philipppo Lippi: Madonna. — **Ghirlandajo:** Krisztus a keresztfán.

Salle de sept mètres. Fra Angelico: Imádkozó angyal. Mária megkoronáztatása. — **Botticelli:** Madonna. — **Ghirlandajo:** Arckép. — **Giotto:** Szent Ferenc. — **Cimabue:** Madonna az angyalokkal.

Grande Galerie. Leonardo da Vinci: Az angyali üdvözlés. Keresztelő Szent János. Sziklabarlang. Madonna. Bacchus. Mona Lisa. Szent Anna. — **Raphael:** Szent Margit. La belle Jardinière. Madonna a diadémmal. Szent Mihály. Jeanne d'Aragon. — **Mantegna:** A keresztrefeszítés. A Parnasszus. — **Veronese:** A szent család. — **Titian:** Kesztyűs férfi. Madonna. Alphonse de Ferrara és Laura Dianti. Allegória. — **Giorgione:** A hangverseny. —

SPANYOLOK. Herrera, Velasquez, Murillo, Goya, Ribera. **FLAMANDOK.** Rubens: Heléne Fourment gyermekeivel. Loth menekülése. — **Van Dyck:** Önarckép. I. Károly arcképe. Madonna.

HOLLANDOK. Rembrandt: Önarckép. Hendrickje Stoffels. Az irgalmas Szamaritánus. Betsabée. Emmaus tanítványai. Tóbiás és az angyal. A szent család. Hals: Női arckép. — **Salle Rubens:** Rubens és tanítványai a Luxembourg palotának megfestették Medici Mária élettörténetét. — **NÉMETEK.** Memling: Madonna a gyermek Jézussal. — **Dürer:** Önarckép. Holbein: Erazmus. Nikolaus Krazer. Anna de Cleve.

FRANCIÁK. XIV—XVI. század. Bellechouse, Maître de Moulins, Fouquet, Clouet, Le Nain, de Champagne. — XVII. század. Vouet, Poussin, Lorrain, Le Brun. — XVIII. század. Watteau, Boucher, Fragonard, Greuze, Prudhon, David, Gros. — XIX. század. Ingres, Delacroix, Géricault, Daumier, Rousseau, Corot, Manet, Renoir, Monet stb.

MUSÉE DES ARTS DÉCORATIFS. Pavillon de

Marsan, rue de Rivoli 107. (54. o.) A múzeum iparművészeti tárgyak, bútorok, falikárpitok, szőnyegek, porcellánok, szobrok gyűjteménye a gótikától napjainkig. Néhány régi képet is őriznek benne. A négyemeletes múzeumot lifttel látták el. Aki a gyűjteményt kronológikus sorrendben akarja meglátogatni, kezdje sétáját az első emeleten.

Az avenue Paul-Déroulède-t északnak folytatja a rue des Pyramides. A rue St.-Honoré sarkán a nagyon szép, barokk stílusú **SAINT-ROCH** templom. Ennek a templomnak a lépcsőfokain és a szomszédos uccákban verte le Bonaparte 1795 október 5-én (13. vendémiaire IV. év) a royalisták konventellenes lázadását.

A templom alapkövét XIV. Lajos rakta le 1653-ban. Építését **Le Mercier** kezdte, **Robert de Cotte** folytatta és az ő fia fejezte be 1740-ben. A templomban főképpen XVII. és XVIII. századbeli szobrok. (Coysevox, Coustou stb.) A kórusmögötti kápolnában Jézus születése, **Anguier** márványcsoportja.

A rue St.-Honorén keletnek a **Place du Théâtre Français**-re jutnak. A két kút **Davioud** munkája. A színház a Palais-Royal délnyugati szárnyát foglalja el. Napoleon 1812-es moszkvai dekrétuma szerint nem az igazgató, hanem a tagok irányítják. A színház szoborgyűjteményéből a legértékesebb **Houdon** **Voltaire**-je.

A **PALAIS ROYAL**-t **Le Mercier** tervezte **Richelieu** bíborosnak (1629—39). Halála után a király örökölte. XIV. Lajos öccsének, az Orléansi hercegnek ajándékozta. A színházat, amelyben ma a **Comédie Française** játszik, az Orléansi herceg dédunokája, **Égalité** **Fülöp** építtette (16. és 46. o.). A forradalom alatt a Palais Royal kertje volt Páris egyik leglázasabb pontja. Ma az Államtanács (törvényelőkészítő szervezet és közigazgatási bíróság), a Szépművészetek igazgatósága s az Institut de Coopération Intellectuelle (a Népszövetség egyik alosztálya) van a palotában elhelyezve.

A kertet körülzáró épületeket **Louis** tervezte (1781—84). A Palais-Royal hajdan élénk kereskedőnegyed volt, ma pedig kihalt. A kereskedőket zavarta a sok uccai nő és keresztül vitték, áldozatok árán a városi tanácsnál, hogy azokat kitiltsa a kert-

ből. A kereskedők ennek a döntésnek nem sokáig örülhettek, mert az uccai nőkkel együtt a vásárlóközönség is elmaradt és mindnyájan tönkrementek. Azóta nem tudott feltámadni a Palais Royal. A kertben Camille Desmoulins szobra és Rodin Victor Hugoja.

A Palais Royal nyugati oldalán, a rue de Richelieu vezet a boulevard de Montmartre felé. A rue des Petits-Champs keresztezésénél a **BIBLIOTHÉQUE NATIONALE** (55. o.). A washingtoni Kongresszus és a londoni British Múzeum könyvtár, könyveinek és nyomtatványainak száma után a világon a harmadik leggazdagabb (4 millió könyv és nyomtatvány). Idegenek, mielőtt látogatójegyet kérnének, hozzanak a követségüktől ajánlólevelet! A könyvtárat több tizenhetedik századból fennmaradt palotában helyezték el. Nyolcemeletes, modern stílusban épült könyvraktár áll Versaillesban, 20 km hosszú polcokkal, keveset használt könyvek és ujságok részére (Roux-Spitz, 1933—34).

A Palais Royal keleti oldalán a **BANQUE DE FRANCE**, a Mansart és Cotte által tervezett Toulouse palotát foglalja el. (Toulouse gróf XIV. Lajos és Mme de Montespan fia volt.) A legszebb része, a csak engedélyre megtekinthető aranyfolyosó.

A Hardouin-Mansart tervei szerint, 1685-ben megkezdett place des Victoires-on áll XIV. Lajos lovaszobra. A rövid rue Vide-Gousset a **NOTRE-DAME-DES-VICTOIRES** templomhoz vezet.

A barokkstílusú templomot XIII. Lajos alapította. La Rochelle bevétele után 1629-ben. Építészetileg nem jelentős alkotás, de a katolikus hitélet sűrűn látogatott zarándokhelye. Minden pénteken a békéért mondanak benne misét.

A rue Notre-Dame-des-Victoires-on a place de la Bourse-ra jutnak. **LA BOURSE**, Páris értéktőzsdéje. Épült 1808—25. Eredetileg mindenkinek bármikor joga volt bemenni.

A háború óta ezt a szabadságot csak francia állampolgárokra korlátozták. Külföldieknek engedélyt kell kérniök. Az urak, ha tanácsaimat megfogadják, minden kockázat nélkül bemehetnek tőzsdeidőben is. Ne beszéljenek, viselkedjenek fesztelenül és ne vegyék le a kalapjukat. Franciának fogják önöket nézni! Csak a terem ráccsal elválasztott részére, a Corbeille-be nem tanácsos bemerészkedni. (55. o.)

Néhány lépésnyire a tőzsdétől, a rue du Croissant és a rue Montmartre sarkán áll az a kis kávéház, amelyben Jaurés-t 1914 július 31-én meggyilkolták.

A boulevard Montmartre a nagy-boulevardok egyik szakasza. Les Grands Boulevards-nak hívják a Madeleine-től a place de la République-ig terjedő 4.5 km hosszú részt. (Boulevard de la Madeleine, -des Capucines, -des Italiens, -Montmartre, -Poissonière, -Bonne-Nouvelle, -St.-Denis, -St.-Martin.)

A boulevard, rue Montmartre és Opera közötti része mozikkal, forgalmas üzletekkel és bankokkal van tele.

2. Opéra — Place Vendôme — Faubourg Saint Honoré — Parc Monceau — Champs-Élysées.

A RUE DE LA PAIX (1807-től 1814-ig rue Napoleon), az ékszerészek és a luxusüzletek uccája. Az utóbbi évtizedben, amióta a Champs-Élysées forgalma fellendült, vesztett valamit jelentőségéből.

A *PLACE VENDOME XIV. Lajos korának alkotása. E helyen állott 1687-ig Vendôme hercegének, IV. Henrik és Gabrielle d'Estrées fiának, palotája. A nyolcszögletű tér, — Hardouin-Mansart tervei szerint, —csak azért készült, hogy a király itt felállított lovasszobrának méltó keretet adjon. A forradalomkor a szobrot elhordták és a szabadság nemtőjét állították helyére. Napoleon, mint ahogyan ez diktátoroknál gyakran előfordul, kedvelte a római példaképeket, a tér közepére Trajanus oszlopának 1200 zsákmányolt ágyúból öntött, 43 m magas másolatát állíttatta fel (1806—10) s tetején sajátmagát Caesarnak ábrázoló szobrát helyeztette el.

A tér 11-13. számú palotája az Igazságügyi minisztérium, a 12-es a hajdani orosz követség, amelyben Chopin meghalt.

A rue du Faubourg St.-Honoré-re a Vendôme térről a rue St.-Honoré-n keresztül jutnak. Látványos ucca, XVIII. századbeli palotákkal és pazar üzletekkel. 31, Pillet-Will palota, (Gabriel 1718), 33, a Cercle Interallié palotája. 39, angol követség, ez előtt Borghèse palota. 41, Rothschild palota (Vis-

conti). 55—57, Palais de l'Élysée, 1873 óta a köztársasági elnök lakhelye. 1718-ban kezdték építeni Mollet tervei szerint Évreux grófjának. Louis Napoleon itt készítette elő az államcsínyt. Az Elyséepalotával szemben a place Beauveau-n a Belügyminisztérium, a Beauveau herceg hajdani palotájában. 152, az érdektelen Saint-Philippe-du-Roule templom. 252, Salle Pleyel, Páris legnagyobb és legszebb hangversenyterme. (3000 hely.)

Néhány perenyi kerülőt balra; a rue Beaujon és az avenue de Friedland sarkán Salomon de Rothschild palotája, amelyben Doumer elnököt meggyilkolták.

A rue du Faubourg St.-Honoré a place des Ternes-ben végződik. Jobbra, nyugat felé a boulevard des Courcelles-en a ***PARC MONCEAU**-ba.

A Parc Monceau Páris legarisztokratikusabb kertje, minden oldalról paloták környékezik. A parkírozást Orléansi Fülöp, Lajos Fülöp apja kezdte meg. A parkban sok szobor. (Thomas, Gounod, Chopin, Maupassant, Pailleron, Sardou, Becque.) Vasárnap délelőtt 11—12 óra között finom párisi, benszülöttek sétálnak a park útjain. Ez az előkelő emberek korszója.

A Parc-Monceau közelében két mügyűjtő múzeuma található. **MUSÉE NISSIM DE CAMONDO** (rue Monceau 63. — 60 o.) A hagyományozó Moise de Camondo gróf, aki a múzeumot a háborúban elesett fiáról nevezte el, palotáját a XVII. századból való bútorokkal, képekkel, falikárpitokkal, porcellánokkal rendezte be. A múzeum egy nagyon finom és nagyszerű ízlésű mügyűjtő pompás lakása. A **MUSÉE CERNUSCHI** (avenue Velasquez 7. — 56. o.) nagyon értékes kínai és japán gyűjtemény.

A Parc Monceau fő-fasorának a tengelyében az avenue Hoche vezet délnyugatra, az Étoile-ra. 12, Caillavet palota, híres Mme de Caillavet irodalmi szalónjáról, amelyet France látogatott.

***Place de l'Étoile** közepén emelkedik az ***ARC DE TRIOMPHE**. Itt láthatják Páris tengelyrendszerének legtokéletesebb példáját. A Carousseltől idáig terjedő tengelyt a diadalív nem töri meg, hanem folytatódik az avenue de la Grande Armée-n át Párison túl Neuillybe. A diadalív felé sugáralakban 12 avenue fut.

Az Arc de Triomphe-ot Chalgrin tervei szerint Napoleon kezdte építtetni. 1814-ben még csak 5 mé-

ter magasra emelkedett. A munkálatokat 11 évre megszakították és Lajos Fülöp fejezte be 1836-ban. A diadalív alatt nyugszik 1920 november 11-e óta az ismeretlen katona. „Ici repose un soldat français mort pour la patrie, 1914—1918” — hirdeti a felirat.

Az Arc de Triomphe északi részén, a Champs-Élysées-ről nézve a jobboldalon, Rude ***LA MARSEILLAISE** című szoborcsoportja.

Az Arc de Triomphe-től a Bois de Boulogne-ba vezet a több mint 100 m széles **avenue Foch** (ezelőtt **avenue du Bois**) Haussmann legmerészebb s egyik legszebb alkotása. Ha a Bois felé mennek, a jobboldalon megtalálják a Villa Said-et, ahol Anatole France lakott. 122, az **avenue de Malakoff** sarkán, a **Sagan palota**, vörös márványból, amelyet Boni de Castellane, a Gould örökös nő férje emeltetett, nyilván annak bizonyítására, hogy egy amerikai millomosnőnek sem lehet annyi pénze, amit egy művészi ízlésű, könnyelmű francia arisztokrata ne tudna eltékozolni.

Az ***AVENUE DES CHAMPS-ÉLYSÉES**, Páris méltán legszebb uccája, szelíden ereszkedik az Arc de Triomphe-től a Concorde térig. A háború utáni években teljesen megváltoztatta jellegét. A csendes palotákat mozik, kávéházak, áruházak, üzletek, szabószalónok szállták meg. Az **avenue** átvette a **rue de la Paix** örökét, a rohamosan fejlődő parvenü türelmetlenségével bizonyos ízléstelen túlzásokra is ragadtatta magát. Az **avenue des Champs-Élysées**-en ma már túlsok a neoncső, az idegesítő fényreklám és a „sachlich” építészet. A Champs-Élysées-nek nem az a hivatása, hogy az új tárgylagosságot hirdesse. Az egyik ilyen újabb rémség a Colisée kávéház, amelynek tervezője, a különben kitűnő ízlésű Siclis építész elfelejtette, hogy nincs a Kurfürstendammon. (Siclis feledékenységeinek köszönhető, hogy egy ideig a gazdagabb német emigránsok ott tanyáztak, hogy egy kis hazai levegőt szívjanak.)

Az **avenue Montaigne**, **avenue Victor-Emmanuel III.** és a Szajna közti háromszöget „**quartier François I.**”-nek nevezik. A Szajnaparton, a **rue Bayard** sarkán a renaissance stílusú **Maison de François I.**

Épült Diane de Poitiers-nek 1572-ben Moret-ben, ahonnan lebontva Mlle Marsnak 1823-ban Párisba hozták és újjáépítették mai helyén.

A Rond-Point des Champs-Élysées-től a Concorde-ig az avenue parkok között halad tovább. A Grand Palais és a Petit Palais az 1900-as világkiállításra épült. Mind a kettő a kor divatja szerint több stílus elem egyesítéséből akart valami újat kialakítani, kevés sikerrel. Ez az innen feltörő szellem a háború előtti budapesti építészetet is kedvezőtlenül befolyásolta.

A GRAND PALAIS-ban képzőművészeti, automobil- és repülőgépiállításokat, tavasszal pedig lovasünnepélyeket rendeznek. A PETIT PALAIS a város szépművészeti múzeuma. (Palais des Beaux-Arts de la Ville de Paris, 56. o.) Az épületben több gyűjteményt helyeztek el. Collection Tuck (pirimitív festmények, falikárpitok, műtárgyak). Collection Dutuit (különféle műtárgyak és ritka könyvek). A XIX. század múzeuma: Courbet, Daumier, Claude Monet, Renoir, Gauguin, Puvis de Chavannes stb. festményei, Carpeaux, Dalou, Rodin, Bourdelle stb. szobrai. Néhány földszinti teremben modern művészek kiállításai.

A Petit Palais északi oldalán Clemenceau szobra. (Léon Cognié, 1932.) Az avenue des Champs-Élysées és az avenue Gabriel között fekvő kertekben a Margnny, az Alcazar, az Ambassadeurs színház és Alphonse Daudet szobra. (Saint-Marceaux.)

3. Saint-Germain L'Auxerrois — Les Halles — Quartier du Marais — Place de la Bastille — Hôtel de Ville.

A Louvre régi részével szemben áll a SAINT-GERMAIN L'AUXERROIS temploma, a francia királyok parókiája. A templom stílusán rontott a sok restaurálás. A harangtorony a XII. században, a középső kapu és a kórus a XIII. században, a templom legnagyobb része a XIV—XVI. században épült. Az északi tornyot csak a második császárság alatt emelték. Minden valószínűség szerint ennek a templomnak a harangja adta a jelt a Szent-Bertalan éji meszárlásra.

A templom mögött, a rue Rivoli és a Szajna között, áll még néhány nagyon régi ház. A rue des

Prêtres St.-Germain-l'Auxerrois 17. helyén volt a Momus kávéház, a Bohémélet karácsony estéjén játszó második felvonásának színhelye.

A franciák Jézus születését jellegzetesen a déli katolicizmus formái szerint ünneplik, ellentétben az északi vagy középeurópai katolikus népekkel. A párisi karácsony hangos vigalom, örvend a nép a Megváltó születésének, a nagy körutakon sátrak százai állnak szerencsejátékokkal, kávéházak, színházak, mozik zsúfoltak. Kollektív öröm ragadja magával az embereket, a „Stille Nacht, heligie Nacht“ borongós hangulata a francia embernek indokolatlan és érthetetlen.

A Szajna-parton kelet felé haladva eljutnak a Place du Châtelet-ra.

A Châtelet eredetileg Vastag Lajos (1108—37) erődítménye volt. Többszöri átépítés után, Napoleon uralkodása idejében lebontották s azóta tér maradt a helyén.

A keleti oldalon a Sarah Bernhardt színház, a nyugatin a Châtelet színház. Mind a kettő Davioud cervei nyomán készült (1832). Észak felé TOUR SAINT-JACQUES, az 1797-ben lebontott Saint-Jacques-la-Boucherie templom utolsó maradványa. Most meteorológiai megfigyelő állomás.

Észak-nyugatra, a rue des Halles vezet a vásárcsarnokokhoz. Mielőtt oda érnének, az ucca metszi a rue de la Feronnerie-t, melyben Ravailac 1610 május 10-én meggyilkolta IV. Henriket. Az utóbbi utcával párhuzamos a rue des Innocents, amelynek kis terén áll a *FONTAINE DES INNOCENTS, a francia renaissance egyik igen megkapó emléke.

Pierre Lescot 1547—49-ben építette. A nyole nimfából öt Jean Goujon műve. A kút loggiája eredetileg háromoldalú volt és a rue St.-Denisen állott. Pajou és Houdon tervezték a negyedik oldalt és faragták a másik három nimfát a XVIII. század végén. A kút a második császárság alatt szállították a régi Páris legrégibb és csak a forradalomban megszüntetett temetőjének a helyére. Egykorú leírások szerint, amikor 1549 június 16-án II. Henrik ünnepélyesen bevonult Párisba, a kútba a legszebb polgár lányokból kiválasztott élő nimfákat helyeztek el... Ingres „A forrás“ című világhírű képének nőalakját nem élő modell, hanem Jean Goujon egyik itt látható nimfája után festette.

A LES HALLES, Páris vásárcsarnokai általános csalódást szoktak kelteni. Ismerik Zola „Páris gyomra“ című regényét! Zola naturalista írásművészetét a modern írónk nem tudták túlszárnyalni, de a századunk hatalmas vasbetón csarnokai mellett, a párisiak arányukkal inkább már vidéki városba valók. A Les Halles, mint a világ egyik első vaskonstruk-

ciója, ma már csak építészettörténetileg érdekes, (Baltard 1851—68).

Ezeknek a mai szemmel kezdetleges csarnokoknak a forgalma óriási. Évenként 12 millió kg. vaj, 15 millió kg. tojás, 32 millió kg. hal stb. Az árusítás egy része, helyszűke miatt, a környező uccákon bonyolódik le. Érdeemes egyszer a hajnali órákban meg nézni.

A csarnokok északi oldalán találják a ***SAINT-EUSTACHE** templomot, a Sainte-Chapelle és a Notre-Dame után Páris legszebb egyházi épületét. Különösen hatásosak arányai és boltozatai, érdekessége, hogy a XVIII. században készült részei is csúcsívesek s építészeti, bizonyos diszítések kivételével, alig befolyásolta a renaissance stílus-forradalma.

A templom belső része 88 m hosszú, 43 m széles, 33 m magas. Térhatása megragadó. A kórustól balra, az első kápolnában Colbert sírja. Egyházi zenében a Saint-Eustache ma is folytatja nemes hagyományait. (26. o. Itt celebrálták Rameau és Mozart anyjának temetését. Berlioz itt játszotta a Te Deum-ot és Liszt a Messe de Gran-t.)

Északkelet felé, a rue de Turbignon elérik a **CONSERVATOIRE DES ARTS ET MÉTIERS**-t, egy felsőbb ipariskolát, érdekes technikai múzeummal és könyvtárral (59. o.). Az intézetet a konvent szervezte, 1794 október 10-én keltezett dekrétummal.

Az Arts et Métiers egy a tizenegyedik században alapított kolostor helyén áll és annak megmaradt épületrészeit foglalja el. A múzeum gépgyűjteményét a szomszédos **SAINT-MARTIN-DES-CHAMPS** templomba helyezték. Ez a templom a XII. században épült, román stílusban. Belsejében már fellelhetők a gótika formakeresései. A XIII. században épített, Pierre de Montreuil-nek tulajdonított **refektórium**, ma az intézet könyvtára. A boltozatát karcsú oszlopok tartják és hirdetik, hogy már a gótika merész szerkesztése győzedelmeskedett.

A múzeumban érdekes emlékek a fizika, mechanika és a kémia történetéből. Lavoisier laboratóriuma. Gay-Lussac műszerei. Foucault ingája. A XIX. század végén készült autók. Blériot repülőgépe, amellyel először átjutott a Csatornán. Az első fényképező és mozigépek stb.

SAINT-NICOLAS-DES-CHAMPS templom, rue St.-Martin 254. a XV. században épült, a XVI.-ban megnagyobbították. Csúcsíves stílusú, a déli kapuja már renaissance.

Keletnek a rue Réamur-ön a **square du Temple**-re érnek. Ha csak az előkelő, drága kirakatoktól és

tündöklő portáloktól roskadozó Páris érdekli önöket, csak a *Ville Lumière*, akkor sietve forduljanak vissza, semmiesetre se folytassák útjukat. De ha meg akarják ismerni a régi Párist XV. és XVI. százdbeli palotáival, amelyek történelmi események emlékét őrzik, ha lődörögni akarnak egy olyan kerületben, amely kétszáz év óta alig változott, ez a séta tanulságos lesz és elragadó. A ***LE MARAIS**-ba jutnak, Páris abba a részébe, amely XIII. Lajos uralkodásáig a legelőkelőbb kerület maradt, az udvar és az arisztokrácia negyede. A Le Marais valaha mocsaras vidék volt, ahányszor kiöntött a Szajna, elborította az áradás. Innen a neve. A *rue du Temple*, a *Temple*, *Filles du Calvaire*, *Beaumarchais*, *Henri IV. boulevardok* és a Szajna határolják.

A leberetvált *Temple* helyén vidékies jellegű kert zöldel. A *Temple*-t a templomos rend alapította a XII. században, de már kétszáz évvel később Szép Fülöp kiűzte őket onnan. Egy ideig a *Temple*-ban székelt a város első bankja. XVI. Lajos és családja 1792 augusztus 13-tól voltak vártornyanak foglyai. Mult században irt francia ponyvaregények nagy részében a *Temple* és titkai játsszák a főszerepet.

Haladjanak délnek a *rue du Temple-on*. 79, *Hôtel de Montmor*. 71, *Hôtel de Saint-Algan*, mind a kettő a XVII. századból. Az ucca metszi a *rue Rambuteau*-t. Kelet felé folytatják útjukat. A *rue des Archives* és a *rue des Francs-Bourgeois* sarkán megpillantják a **HOTEL SOUBISE** vagy **Palais des Archives**-ot, amely 1808 óta őrzi Franciaország levéltárát. A francia-udvar és a főépület homlokzata klasszikus stílusú, belső része rokokó. (54. o.)

A palota, mielőtt Napoleon állami tulajdonba vette, a Rohan-Soubise családé volt.

A *rue des Francs-Bourgeois*-val párhuzamos a piszkos és az utóbbi időben elgettősödött *rue des Rosiers*.

Haladjanak tovább kelet felé. A *rue des Francs-Bourgeois* a *rue Vieille-du-Temple*-t metszi. Ne sajnálják a néhány percet s menjenek végig ezen a rövid uccán. A 47-es a *Hôtel des Ambassadeurs de Hollande*, a 87-es a *Hôtel de Rohan*, épült 1705—08-ban a strasbourgi érseknek. Utolsó tulajdonosa Mária-Antónia nyakláncperében kompromittált Rohan bíboros volt. Napoleon állami nyomdának ren-

dezte be, 1927 óta a levéltár egyik szárnyépülete.

Rue des Francs-Bourgeois 31, Hôtel d'Albret (XVI. századból). A rue Pavée sarkán a Hôtel Lamoignon-t — (XVI. század) —, II. Henrik építtette törvényesített leányának, Diane de France-nak. Szemben a rue de Sévigné sarkán találják a ***HOTEL CARNAVALET**, amely ma Páris városának történelmi múzeumát őrzi.

A palota eredetileg renaissance épület, ami pontosan kivehető az első udvarban. Pierre Lescot és Jean Goujon építették 1544-től. 1655—61 között François Mansart a rue Sévigné oldalon egy emeletet rakott még a palotára. Madame de Sévigné 1677-től haláláig lakta. A város a múzeumot 1880-ban nyitotta meg. (57. o.)

Ezekre a palotákra jellemző, hogy az udvaruk sokkal díszesebb, mint a homlokzatuk. A renaissance embere, akárcsak a középkoré is, befelé élt. Szérmesesen és büszkén. Az uccák piszkosak voltak, térdig állt bennük a sár s a szélükön szennyvíz csurgott. Csak a köznép járhatott gyalog. A forradalomelőtti Párisnak csak három uccájába raktak gyalogjárót. Szánalmas és csúnya, visszataszító és szomorú maradt az ucca. Aki szépet akart látni, az csak a saját udvara felé fordulhatott, amely elzárt világa maradt és építésze, kertésze ragyogóan széppé varázsolhatta.

***MUSÉE CARNAVALET** vagy Musée Historique de la Ville de Paris. Bejárat a rue de Sévigné-ből. Az udvaron XIV. Lajos lovasszobra (Coysevox). Termek: 1—4, régi párisi cégek, 5—12, régi ruhák és kösztyűk. A divat története. 13—15, Páris tervrajzai. 17—38, Páris a XVI—XVIII. században. 39—45, a forradalom története. (A 45-ben vannak elhelyezve azok a bútorok, amelyeket a királyi család a Temple-beli fogsága alatt használt. Az egyik vitrinben XVI. Lajos utolsó kézírása.) 46—60, arcképek a XVI—XVIII. századból. (A 47-es volt Mme de Sévigné szalonja.) 61—63, pénzek és érmék. 64—78, Páris a XIX. században. 79, a világháború emlékei.

Ha kelet felé folytatják az utjukat a rue des Francs-Bourgeois-n, néhány perc múlva rábukkanunk a régi Páris legszebb terére, a ***PLACE DES VOSGES**-ra. (Ezelőtt Place Royale). A teret árka-dos, téglából és termésköből épült egységesen megtervezett házak zárják körül. IV. Henrik építtette 1607—1612. Furcsa, hogy a térképésznek ehhez

az építészetileg tökéletes megoldására a mi magyar városrendészetünk csak a háború után jött rá, több mint háromszáz éves késéssel. (Szegedi Templomtér.) A tér szerencsére nincs divatban; forgalma kicsi, a házeit nem alakították át szállodává és kávéházzá, — majdnem maradéktalanul megőrizte IV. Henrik korabeli jellegét. Az egyetlen sebezhető pontja XIII. Lajos márványszobra, amely már a restauráció művésziatlenségét hirdeti! (1825.) Az 1 bis számú házban született Mme de Sévigné, a 7-es volt Sully palotája, a 14, a Hôtel de Villedeuil, (ma zsidótemplom, a lépcsője szép), a 21-ben lakott Richelieu, a 6-ban pedig Victor Hugo 1833-tól 1848-ig. Ma **MUSÉE VICTOR HUGO**. (1936-ban Barthou nagyértékű hagyatékával gazdagodott.) Kéziratok, nyomtatványok, plakátok, röpiratok, könyvek első kiadásai. A költő halottas szobája rekonstruálva. Victor Hugo igen kitűnő festményei (58. o.).

A Place des Vosges helyén állt valaha a **HOTEL DES Tournelles**, a királyi palota. Miután 1559-ben II. Henriket Montgomery gróf egy lovagi tornán halálosan megsebesítette, Medici Katalin királyné lebontatta a gyászos emlékü épületet. XIII. Lajos és XIV. Lajos uralkodásának az első felében még az előkelő világ találkozó helye maradt az akkori Place Royale. A XVII. század végén kezdtek az arisztokraták a Faubourg Saint-Germainbe, a pénzvilág pedig a Faubourg-Saint-Honoréba szivárogni.

A tértől délkeletre van a **PLACE DE LA Bastille**. Néhány pillanat alatt a nyugodalmas XVII. századból a huszadik század forгатagába kerülnek.

A Bastille nyolctornyú erődítmény volt. Alapkövét V. Károly rakta le 1370-ben. Richelieu óta állami börtön. A Bastille ostroma 1789 július 14-én, lebontása 1790-ben. 1848-ban és 1871-ben a téren újra forradalmi események játszódtak le.

A Colonne de Juillet a tér közepén áll. Alvoine és Duc emelték 1831—40-ben, az 1830-as júliusi harcokban elesettek emlékére. A szoborral együtt 51.50 m. magas és 174.000 kg súlyú. (55. o.)

Keletnek indul az 1800 m hosszú rue du Faubourg-Saint-Antoine. Ennek a negyednek munkásai évszázadok óta bútorkészítéssel foglalkoznak és a legnyugtalanabbak Párisban. Valamennyi forradalomban főszerepet játszottak és elsőnek indultak a bar-

rikádokra. 184, a Hôpital Saint-Antoine, a régi Szent Antal zárda helyén. Az ucca a **PLACE DE LA NATION**-on végződik. A közepén a **Triomphe de la République**, Dalou (1899) szoborcsoportja. A Ledoux-tól 1788-ban emelt diadalívból ma már csak két 30 m magas dór oszlop áll. Erre a térre helyezték Robespierre uralmának utolsó idejében a guillotint, amikor a Saint-Honoré negyed már émelyegni kezdett a véres színjátéktól és szívesen átengedte a külvárosnak. Vissza a Bastille-ra.

Nyugat felé vezet a **rue Saint-Antoine**, amely kettévágja a Marais-t. A **rue Saint-Antoine** és a Szajna között még találni néhány szép régi palotát.

A legjelentősebb a ***HOTEL DE SENS**, **rue du Figuier 1** (1474—1519), a Hôtel de Cluny-n kívül az egyetlen XV. századból fennmaradt palota. A sens-i érseknek, aki akkor párisi püspök is volt, szolgált lakásául. IV. Henrik válása után első feleségének, Valois Margitnak ajándékozta. Miután a királyné szeretőjét, Saint-Julien lovagot, a palota előtt meggyilkolták, Valois Margit átköltözött a Szajna balpartjára és építkezéseivel egy új városrész fejlődését indította meg.

Érdekes épületek még: a **Hôtel du Beauvais** (XVII. század), **rue François-Miron 68.**, a **Hôtel d'Aumont**, (XVII. század), **Mansart és Le Vau**, **rue de Jouy 7.**, a **Hôtel Fieubet**, (1676—1681), **Hardouin-Mansart**, **quai des Célestins 2.**

A Szajna partján emelkedik a **HOTEL DE VILLE** (Városháza). Az épület a kommun alatt leégett Városháza megnagyobbított másolata, renaissance stílusban. Tervezte Ballu és Deperthes, felavatták 1882-ben. (55. o.)

A teremek megtekintése körülbelül egy óráig tart. Belépődíj nincs, de az altszónak borrávalót kell adni. A Városháza termei szépek. A nagytömegű, közepes kép Páris és a városi tanács történetének epizódjait ábrázolja. Inkább hivatalnokmunkák, mint művészi alkotások.

A Városháza előtt a **Place de l'Hôtel de Ville**. ezelőtt **Place de Grève**, 1310-től 1830-ig a kivégzések helye. Nevezetesebbek **Briquemont** és **Cavagnes** hugenották (1574), **Ravaillac** (1610). A téren 1792 augusztus 27-től thermidorig csak közönséges

bűnösöket végeztek ki. Madách történeti tévedése, hogy ide helyezte az Ember tragédiája kilencedik színét, mert Dantont a Concorde-téren fejezték le.

A Hôtel de Ville mögött a finom vonalú, csúcsíves, flamboyant stílusú, klasszikus homlokzatú **SAINT-GERVAIS-SAINT-PROTAIS** templom. (XVI. század.) Ide csapott be 1918 március 29-én, nagypénteken egy német gránát s megölt 51, megsebesített 150 ájtatosságba merült hívőt.

SAINT-MERRY temploma, rue St.-Martin 78, régi házak és üzletek közé szorult. Flamboyant stílusban épült, 1515-től 1552-ig.

4. Trinité — Europe — Montmartre — La Villette — Buttes Chaumont — Père Lachaise — Place Voltaire — Place de la République.

Az első és a második séta a város előkelő uccáiba vezetett, a harmadik a régi Párisba, a multba, most meg szeretném mutatni a külvárost, a munkásnegyedeket is.

Az Opera északi oldalán vezet a **BOULEVARD HAUSSMANN**. E. G. Haussmann (1809—1891), Seine-i prefektus nevét viseli, aki a második császárság alatt újjáépítette Párist. A boulevard keleti részét nagy áruházak: Printemps, Lafayette, előkelő szállodák: Ambassador, Comodore, bankok: Société Générale, Union Parisienne foglalják el. A nyugati része valamivel csendesebb. Ott találják XVIII. Lajos „Engesztelő-kápolná”-ját, a **CHAPELLE EXPIATOIRE**-t, (1815—1826, Fontaine), azon a helyen, ahol XVI. Lajos és Mária Antónia holttestét a kivégzés után eltemették (Ma mind a ketten a Saint-Denis-i bazilikában nyugszanak.)

***MUSÉE JACQUEMART-ANDRÉ**. Nagyszerűen összeválogatott képgyűjtemény, főképpen francia mesterek a XVIII. századból, olaszok a XV-ből, bútorok, kerámiák, falikárpitok (Mme Lebrun, Boucher, Greuze, Houdon, Fragonard, Reynolds, Lucca della Robbia, Titian festményei, azonkívül a legszebb Franciaországban ta-

lálható Tiepolok s két Rembrandt arckép: Saskia és dr. Arnold Tholinx. (57. o.)

A boulevardot a Place Saint-Augustin választja ketté. Itt emelkedik a SAINT-AUGUSTIN templom, a második császárság egyik lehangolóan rossz alkotása. III. Napoleon és Haussmann rendkívüli tehetségű városrendezők voltak, ötven évvel előre meglátták, hogy egy nagy város közlekedése miképpen bonyolítható le és az ő érdemük, hogy az autók csak öt percre akadnak meg az útkereszteződéseknél, nem pedig órákra, nagyszerű szemük volt a távlatokhoz, világosan látták a tengelyek hatását, amit csináltak, az a városrendezés remeke és így megbocsájtatható, hogy bizonyos részletek elkerülték figyelmüket. Majdnem valamennyi templomuk csúnya.

A templom előtt Jeanne d'Arc reimsi szobrának másolata (Paul Dubois). A tér keleti oldalán a Cercle Militaire óriási palotája (1927). Nem tudom, hogy szándékosan történt-e, de építője csak azt adta, amit a tér megérdemel... Keletnek a rue de la Pépinière a Gare-Saint-Lazare-hoz vezet. A pályaudvar keleti oldaláról indul északnak a rue Amsterdam. Néhány száz lépés múlva metszi a rue de Budapest-et. A párisi Községtanácsnak erre a megható figyelmére nem kell okvetlenül büszkének lennünk... Páris ezt a részét „Europe“-negyed“-nek hívják és uccáit városokról nevezték el. Ha újra akarnának látni egy második császárságbeli templomot, a rue de Londres, amelyet ugyanitt metszenek, levezet a La Trinité-hez (1863—1867, Ballu, álrenaissance stílus).

A rue d'Amsterdam a PLACE DE CLICHY-re torkol. A tér közepén Moncey-nek, Napoleon egyik tábornagyának a szobra. 1869-ben állították. (Mintha Haussmann a templomokon kívül a szobrokra sem figyelt volna elég lelkiismeretesen!) Észak felé indul nyílegyenesen, az avenue de Clichy, amely mindjobban külvárosiasodik és proletarizálódik. Párist észak felől elzáró vígasztalan gyárvárosokba vezet: Clichy, Saint-Quen, Saint-Denis, amelyekben nincs városrendezés, egyenes tengely, művészi építési meglátások, hanem találomra a földből kibújó házak, rossz levegő és sok nyomorúság.

A Clichy-tértől a boulevard Clichy-n menjenek ke-

let felé. A Gaumont palace után, ahol megtörik a boulevard, balfelé az avenue Rachel a **CIMETIERE DE MONTMARTRE**-ba vezet (52. o.). A temetőben sok híres ember sírja található.

Nevezetesebbek szakaszok szerint: 1. Lucien Guitry, a nagy színész. 2. Waldeck-Rousseau, Francisque Sarcey, Théophile Gautier. 5. Henri Murger, a Bohémélet írója. 7. Hector Berlioz. Fouchault, fizikus. 9. Delibes és Offenbach zeneszerzők. 13. Edmond és Jules de Goncourt. Alfred de Vigny. 15. Alphonsine Plessis vagy Marie Duplessis, a „Kaméliás Hölgy“. 18. Stendhal. 20. A Sanson család. Tagjai végzetesebb hatást gyakoroltak mint írók, zeneszerzők, festők. Hőhérok voltak. 19. Emile Zola. 21. Dumas fils. 22. Ernest Renan. 23. Fourier, akinek falanszter-elmélete Madáchra hatott. 27. Greuze. Heinrich Heine. 28. Thomas, zeneszerző. 29. A két Charcot: az ideg orvos és fia a sarki-kutató. 30. Mme Récamier. Ampère, a fizikus. Zsidó szakasz: Halévy, zeneszerző.

Kövessék tovább keletfelé a boulevard de Clichy-t, keresztülhaladnak a Place Blanche-on és elérik a **PLACE PIGALLE**-t. A Montmartre szívébe jutottak. Ha ezt a sétát nappal teszik meg, csalódní fognak. A Montmartre csúnya. A polgári és a proletár-negyed hibrid keveréke. Házaí álstílusban épültek, gyorsan és lázasan, pótanyagokból, mert valódit nem volt érdemes erre a negyedre pazarolni. Most szürkék, megfakultak, redőzöttek, hullik róluk a vakolat, mint hajnalfelé a smink az idősebb asszonyokról, akik már nem akarnak tetszeni, mert rájöttek, hogy már úgyse lehet. Este az más. Akkor jótékony homályba borul a házak körvonala s a Montmartre megszépül. Fellobbannak a vörös és kék transzparensek, olyanná lesz, aminőnek a filmrendezők olcsó, fantáziátlan klisé-szemlélete ábrázolja. Mégis ez a Montmartre már a neonfények nemzetköziségét hirdeti. (Ebben ugyanis világkartell van!) A másik az igazi: a nappali, a fanyar, a macskajajos, a penészes, a piszkos, a kiábrándító. Nem Kurfürstendamm s nem Kärtnerstrasse, hanem Montmartre.

A Place Pigalle-on és mellékuccáiban halmozódnak egymás mellé a kisebb-nagyobb mulatóhelyek. A tér és a boulevard északi oldaláról a görbe uccák és sikátorok a Butte de Montmartre-ra másznak fel. Itt sincs városrendezés, a házak szabálytalanul nőttek a földből, különféle magasságot értek el és több a tűzfal, mint a homlokzat. Csupa megelevenedett

Utrillo festmény! A legszínesebb ucca a rue Lepic. (Van Gogh lakott itt s egyik képe a kilátást ábrázolja szobájából.)

A BUTTE MONTMARTRE 130 m magas. Neve Mons Martirum avagy Mons Mercurii-ből származik. A ráérő nyelvészek ezen a súlyos problémán alaposan hajbakaptak s megnyugtató, hogy még nem tudtak megegyezni és még mindig izgatja őket. A dombon álló egykori kápolnában prédikált Loyolai Ignác 1534-ben. A kommun alatt Clemenceau volt Montmartre polgármestere.

A domb tetejére építették a SACRÉ COEUR-t (54. o.). Építését, mint fogadalmi templomét, 1870-ben határozták el. (Abadie és Magne, 1875—1919). A templom, amely Páris legfeltűnőbb helyén terpeszkedik, meghökkentő román-byzanci stíluskeverékben készült. A harmadik köztársaság úgy látszik, tartozott annyi elégtétellel III. Napoleonnak, hogy bebizonyítsa, ő is tud templomépítést alaposan elhibázni. Belseje színes ablakokkal, mozaikkal és márvánnyal van agyondíszítve. A harangja egyike a legnehezebbeknek az egész világon. (Nyelve nélkül 19 ezer kg-ot nyom!) Menjenek mégis ebbe a kissé parvenü árnyalatú templomba és másszanak fel a tetejére. A kilátás, amely onnan a néző szeme elé tárul, megéri. Észak felé meglátják végre a Párist körülövező, füstös gyárgyűrűt. Jó látcsővel beletekinthetnek a szomorú munkásházákba. (Frans Masereel, a belga festő, aki az ott lent élő emberek életéből regényeket állított össze rézkarcokból, is innen nézte Párist s néhány méterrel lejjebb lakott, a rue Lamarck egyik északfelé néző házában.)

A Sacré Coeur mögött, a *SAINT-PIERRE-DE-MONTMARTRE templom a régi Benedek-rendi apátság utolsó maradványa. (53. o.) A templomnak állnak még XII. században épült részei is (az egyik abszida), stílusa korai gót s igen ízlésesen restaurálta Sauvageot.

A Butte főtere a PLACE DU TERTRE, régi kabaréival és lokáljaival, még mindig őriz valami montmartrei tradíciót. Különösen nyári estéken hangulatos leülni a téren valamelyik asztal mellé.

A Butte-ről leérnek a boulevard Rochechouart-ra, amely folytatja a boulevard Clichyt. Tovább keletfelé a boulevard la Chapelle. Most már a proletár-

negyed kellős közepébe jutottak. Itt már előkelő éjjeli mulatók sem akadnak, csak külvárosi színházak, mozik, kocsmák. Nézzenek be néhány házba, néhány bisztróba. A férfiak sapkát viselnek és sált tekernek nyakuk köré, munkások, akik nem nyomnak fejükbe „polgári” kalapot, külsőségekben is vállalják azt az osztályt, amelybe tartoznak.

A boulevardtól délre Páris két nagy északi és keleti pályaudvara. A boulevard Magenta és a rue la Fayette keresztezésénél a **Gare du Nord**. (Tervezte Hittorf 1863-ban.) A pályaudvartól északkeletre rue du Faubourg Saint-Denis 107, a hírhedt **Saint-Lazare börtön**, főképpen nők részére. (Mata Hari töltötte ott utolsó heteit.) 1935-ben a dűledező épület egy részét lebontották s a megmaradtat kórházzá alakították át.

A boulevard de Magenta és a boulevard de Strasbourg keresztezésénél a **Gare de l'Est**. A homlokzaton Strasbourg és Verdun szobra. A pályaudvart, amelynek zsúfoltsága 1914-ben a mozgósításkor nagy bajokat okozott, 1924—31-ben a duplájára nagyobbították. Ma harminc sínpárja van. A baloldali, a boulevard tengelyében fekvő csarnoka a régi. A boulevard Strasbourg-t Haussmann hasította s ma a bd. Sébastopol-lal, a bd. St.-Michel-lel s az avenue d'Orléans-nal a város észak-déli forgalmának legjelentősebb útvonala.

A boulevard La Chapellen tovább kelet felé a Rond Point de la Villette-hez jutnak. Itt meglátják a furcsa külvárosi házak közé ékelt **Villette kanálist**. Délkeletnek az avenue Secretan a **PARC DES BUTTES-CHAUMONT**-hoz vezet. Haussmann erős szociális érzékről tett tanúságot, amikor Páris levegősebb parkját egy munkásnegyed kellős közepére helyezte. (Tervezték Alphand és Barillet, 1866—1867). A park tele van műromokkal és műsziklával, minden mesterkéeltsége ellenére is igen szép. A déli Bolivar-kapunál **Marat szobra**.

Ha a Bolivar kapun hagyják el a parkot, rue de Belleville-, majd az ezt keresztező boulevard de

Belleville-n át a ***PERE LACHAISE** temetőhöz jutnak. (Főbejárat a boulevard Ménilmontant és a rue de la Roquette kereszteződésénél.)

A kapusnál borra valóért megkapható a temető tervrajza. Külön vezetés felesleges. A leghelyesebb először a főúton a kápolnához felmászni. Szép látvány tárul innen Párisra. (Rastignac, Balzac stréber hőse, Goriot apó temetése után erről a helyről mutat le Párisra és dobja a világba híres mondását: „A nous deux, maintenant!“) A temetőt Brongniart tervezte s 1804-ben nyílt meg. Balzac nagyon sok regényében szerepel.

A főbejáratnál szemben: a ***Monument aux Morts**, — Bartholomé remekműve.

Nevezetesebb sírok szakaszonként. 4. Arago, a nagy fizikus. Auber, Rossini zeneszerzők. Adelina Patti, énekesnő. Alfred de Musset. 7. Zsidó temető (Rachel), azonkívül Héloïse és Abelard. 8. Dulong, kémikus. 11. Louis Barthou. Boieldieu, Bellini, Cherubini, Chopin zeneszerzők. Bernardin de Saint-Pierre. 12. Talma, Napoleon udvari színésze. Géricault festő. 17. Auguste Comte és tanítványa Laffite, filozófusok. 18. Monge, matematikus. Flers, vígjátékiró. 20. Claude Bernard, fiziológus. 23. Ingres, festő. 24. Daumier, Corot, festők. 25. La Fontaine és Molière. 26. Gay-Lussac, vegyész. Alphonse Daudet. 27. Hugo tábornok, a költő édesapja. 28. Beaumarchais, Anne de Noailles, költő. Barras, a direktórium tagja. Lefebvre (a „Szókimondó asszonyosság“ férje), Masséna, Davoust — Napoleon tábornagyai. Brillat-Savarin, gasztro-nómus. 29. Ney tábornagy. Benjamin-Constant, politikus és író. 30. Caulaincourt tábornok, Napoleon bizalmasa. 35. Scribe, vígjátékiró. 37. Gouvion-Saint-Cyr és Macdonald, Napoleon tábornagyai. 44. Sarah-Bernhardt. 48. Honoré de Balzac. 49. Eugène Delacroix, a legnagyobb romantikus festő. 67. Louis Blanc, politikus. 68. Bizet, zeneszerző. 87. Krematórium és Kolumbárium. Paul Dukas, zeneszerző. 89. Óscar Wilde. (A szobor Epstein műve.) Chaptal, vegyész. Jean Moréas, költő. 94. Edouard Drumont, antiszemita újságíró. 97. Mur des Fédérés, ahol a kommun utolsó híveit végezték ki 1871 május 28-án. A temető északkeleti sarkában. A temetőn kívül a square Gambetta-n Moreau-Vauthier emlékreliéje. A Mur des Fédérés a népi arcvonal politikai zárandokhelye.

A krematórium borra valóért bármikor megtekinthető.

A Père Lachaise a világ egyik legszebb temetője. Hiányzik az olasz temetők ciprusfasora, de szerencsére hiányzik a nevezetes Cimitero Monumentale-k ízléstelen és parvenü szobortömege. Kevés a márvány, az anyaggal takarékoskodtak, a sírok szűkek, egymásra zsúfoltak, de sok a művészileg megtervezett síremlék.

Ha kilépnek a temető főkapuján, a rue de la Roquette-en át — (jobbra la Petite Roquette, ez előtt fiatalokúak fogháza, a Saint-Lazare megszűntetése óta női-fegyház,) — a Place Voltaire-re jutnak. A Place Voltaire-től a bd. Voltaire-n a **PLACE DE LA RÉPUBLIQUE**-re.

Páris egyik legforgalmasabb tere. 1854—1862 között készült. A közepén a 9.50 m magas **Köztársaság szobor**. (Morice testvérek, 1883, a reliefek Da-loutól.)

A tértől északra 5-6 perc alatt eléri a **HOPITAL SAINT-LOUIS**-t (Rue Bichat 40.) Szép és alig ismert épület a XVII. század elejéből, XIII. Lajos stílusának sikerült alkotása. A látogatási idő alatt, 13-tól 15 óráig bárki bemehet. A kórházat eredetileg IV. Henrik alapította pestisben szenvedőknek. Ma főképpen bőrbetegségeket gyógyítanak benne. Külön pavillon a leprásoknak.

A République tértől nyugatnak a boulevard Saint-Martin-en a **PORTE SAINT-MARIN**-hez. Ezt a diadalívet 1674-ben a város emeltette XIV. Lajos tiszteletére, Bullet tervei szerint. Tovább a boulevard Saint-Denis-n a **PORTE SAINT-DENIS**-hez (Blondel, 1672, XIV. Lajos németországi hódításai emlékére.)

5. Trocadéro, Passy, Auteuil.

Az avenue des Champs Elysées, az avenue Foch és a Szajna között terül el Párisnak az a része, amely az utolsó négy évtized alatt a legjobban átalakult. Gazdag polgárok laknak erre, akiknek nem a műemlékké nyilvánított homlokzatú és történelmi emlékekben bővelkedő palota a fontos, hanem a napfény, a jó levegő és az „összkomfort”. Akit a modern építészet érdekel, megtalál itt a századfordulótól kezdve az 1937-es Világkiállításig, minden stílustörekvést.

A Rond-Point des Champs-Elysées-ről az avenue Montaigne vezet a Szajna felé. Jobbra 11-13, a Théâtre des Champs-Elysées, Páris legmodernebb háború előtt épült színháza (1911—1913). Az épületben egy 2200 férőhelyes operát és két kisebb prózai színházat helyeztek el. A nézőtér freskói Bourdelle-től valók.

A Szajnaparton nyugatnak az avenue de Tokion a két **PALAIS d'ART MODERNE**-hez érnek. Az 1937-es Világkiállításra épültek Dondel, Aubert, Viard, Dastugue tervei szerint. A nyugati szárny a **Musée de l'État**, a Luxembourg bővített gyűjteményét fogja őrizni, a keleti szárny, a **Musée de la Ville**, Páris városának lesz újabb múzeuma. (55. o.)

A múzeumok mögött az avenue du Président-Wilson-on az olasz renaissance stílusban épült **MUSÉE GALLIERA** (1878—88, Ginain. 56. o.).

Az épületet Galliera hercegnő hagyományozta a városra. Nagyon szép porcellánok és XVII. századbeli falikárpitok láthatók. A múzeum termeiben évszakonként váltakozó iparművészeti kiállításokat rendeznek.

Az avenue du Président-Wilson a place d'Iéna-ra vezet.

A ***MUSÉE GUIMET** (57. o.) Emile Guimet alapította Lyonban és a műtárgyakat 1888-ban szállították Párisba. Nagyon gazdag és rendkívül érdekes keleti gyűjtemény. Indiai, indokínai, tibeti, kínai és japán szobrok stb.

Tovább nyugat felé a **PLACE DU TROCADÉRO**-ra jutnak. Medici Katalin építtetett erre a helyre nyaralót. Az épület 1651-ben Henriette de France, angol királyné birtokába került, aki itt a Vízitációs nővéreknek alapított zárdát. Napoleon lebontatta és ide fiának akart palotát állítani. Bukása megakadályozta terveinek kivitelében. Később a teret a Cadix melletti Trocadéro erődítményről nevezték el, amelyet 1823-ban foglaltak el a franciák. A szerencsétlen stílusú Palais du Trocadéro az 1878-as Világkiállításra készült és 1935-ben lebontották. A **NOUVEAU TROCADÉRO**-t (1937) Boileau, Carlu és Azéma tervezték. Az épület két teljesen elkülönített szárnyból áll. A középén nincs semmi és Páris újra gazdagodott egy tengellyel és egy nagyszerű távlattal. A homlokzatokat ékesítő mondások szerzője Paul Valéry.

A Trocadérobán helyezték el a **Musée des Monuments Français**-t (58. o.). Ez a múzeum Viollet-le-Duc kezdeményezésére alakult. Gipszmásolatokban mutatja be a XII.-től a XVIII. századig Franciaország legszebb templomainak homlokzatát, síremlékeit és szobrait. A Trocadéro termeiben még a következő

gyűjtemények várnak elhelyezésre: **Musée de la Marine, Musée de l'Homme, Musée Français des Arts et Traditions Populaires, Musée de la Photographie, du Cinéma et du Disque.**

A két szárny között a földre süllyesztve a világ legmodernebb színháza, szabályozható befogadóképességű nézőtérrel. A három-ezerszemélyes színházból függönyök és eltolható falak segítségével rövid idő alatt ezerszemélyes kamaraszínház alakítható. A színpad mögé elhelyezett hetventonnás orgona hangversenyek alkalmával síneken előretolható a zenekar fölé.

A place du Trocadéro délnyugati oldaláról indul a keskeny rue Franklin. A 8-as számú házban lakott és halt meg **CLEMENCEAU**. Lakása ma múzeumnak van berendezve (56. o.)

A kis **PASSY** temető néhány perc alatt megtekinthető. Ott találják többek között **Marie Baskhirtseff, Claude Debussy, Edouard Manet, Octave Mirbeau** és **Paul Hervieu** sírját.

A temető északi oldalán a széles avenue Henri-Martin vezet a Bois de Boulogne-ba, déli oldalán 1933-ban nyitották meg az avenue Paul Doumer-t.

Ha a rue Franklin-on folytatják útjukat a rue de Passy-ra érnek, a régi Passy község főútjára. Az egymással szomszédos Passyt és Auteuilt a második császárság alatt csatolták Párizshoz. Egyes uccáiban még ma is megőrzi idillikus, vidékies csöndjét. Írók és művészek szerették nyugalmaért. Boileau és Molière sokáig lakott Auteuilben. Rossininak nyaralója volt, Lamartine itt halt meg, Rousseau barátjánál vendégeskedett, Balzacnak Passyban állt a háza, Maupassant pedig Blanche doktor híres rue Berton-i elmegyógyintézetében töltötte életének utolsó hónapját. Auteuil nevezetes irodalmi szalónnakkal is dicsekedhetik. A XVII. században Madame Helvétius gyűjtötte maga köré a filozófusokat, a XIX-ben pedig Goncouerték a boulevard Montmorency egyik padlásában a naturalizmus híveit. Ma két legnevezetesebb író-lakója Bergson és Mauriac.

A rue de Passy-ról nyílik a rue Raynouard. A 47-es házban lakott 1840-től 1847-ig **BALZAC**. Ma múzeum. (56. o.) A rue Raynouard folytatása, a rue La Fontaine, a rue d'Auteuil-re vezet, a régi község főútjára. Az 59-es palotában volt Madame Helvétius irodalmi szalónja.

A rue d'Auteuil a place d'Auteuil-ön kezdődik Ezen a téren áll a jelentéktelen **Notre-Dame-d'Auteuil** templom. (1877—92 között Vaudremer építette újjá.) A templomtól délre két menhely agognak: a **Maison Chardon-Lagache** és az **Institution de Sainte-Périne**.

Akit a modern építészet érdekel, az menjen végig a rue d'Auteuil-ön a Porte d'Auteuil-ig. Utána északnak a boulevard Montmorency-n a rue de l'Assomption-ig. Az utóbbi uccából nyílik, párhuzamosan a boulevard-ral a rue du Docteur-Blanche, amelynek három, modern bérházakkal és műtermekkel szegélyezett keresztuccája van: a **cité Mallet-Stevens**, a rue **Henri-Heine** és a rue **Raffet**.

6. Bois de Boulogne.

A ***BOIS DE BOULOGNE** a város nyugati oldalán fekszik. Terjedelme 872 hektár. A mai Bois a régóta kiirtott Rouvray-i erdőnek egy kis, megmaradt része. IV. Fülöp 1314—20 között a boulognei Boldogasszonynak ajánlott templomot építtetett az erdőben, innen ered az elnevezése. A Bois sokáig a társadalomból kitaszítottak búvóhelye maradt. Bűnösök és száműzöttek rejtöztek bokrai között és párbajokat vívtak tisztásain. 1852-ben az állam a városnak ajándékozta és a második császárság idejében nyerte mai alakját. **Alphand** 95 kilométer hosszú utakat építtetett az óriási parkban. A világháború után az éjszakai Boisnak rossz híre kerekedett. Botrányos jelenetekről suttogtak, amelyek a rejtett útjain lejátszódtak és sötétben, autó nélkül végigmenni nem volt biztonságos. Chiappe rendőrfőnök erőszakos lépésre határozta magát; le akarta zárni éjjelre a Bois-t. A párisi nép szabadságszerelete megbuktatta tervét. A párisi nép barrikádokra indul, de nem hagyja korlátozni jogait és gyűlöli, ha gyámkodni próbálnak rajta. Chiappe egyik utódja megoldotta a Bois problémáját. Minden erőszakoskodás nélkül. Úgy, hogy kivilágíttatta a fasorokat...

A Bois hétköznapon az előkelő világé; fényűző autók futnak fái közt. Ez a hely még mindig megőrzött valami úri tartózkodást; autobusz száműzve van belőle. Drága élvezet, de érdemes valamelyik

kávéházban uzsonnázni. (70-71. o.) Vasárnap a Bois inkább a népé; kispolgárok és munkások szállják meg. A párisiak nem turisták, a Boisba menni majdnem kirándulásnak számít.

Akinek egy-két óra ideje van, a következő sétát ajánljuk: Porte Dauphine—Route des Suresnes—Lac Inférieur (Grand Lac)—Chemin de Ceinture—Route des Lacs à Bagatelle (balra a Rancing Club és a Pré-Catelan)—*BAGATELLE (53. o.) — vissza az Allée de Longchampsra s ezen a Cascade-hoz. Innen néhány perc a Pont de Suresnes, ahonnan hajón vissza lehet jutni Párisba. Aki a Bois-n át akar hazatérni, az az avenue de Hyppodrome-on, a két tó között, az auteuili akadályversenypálya mellett a Porte de Passyhoz ér.

7. A Szajna.

Aki ismerni akarja Párist, annak okvetlenül végig kell mennie a Szajrán. (45. o.) Ha a hajóközlekedés szünetel, válssszanak autobuszt vagy taxit, esetleg induljanak neki gyalog.

Ötszáz kilométernyire a forrásától, a város délkeleti részén, a Pont National-nál lép Párisba a Szajna és a Pont-du-Jour-nál, délnyugaton hagyja el. Külvárosban érkezik, behatol Páris történelmi épületei közé, majd eléri a legújabb házak és uccák negyedét, végül kopárfalú gyárak szegélyezik partjait, amikor eltávozik. Harmincégy híd köti össze a jobb- és balpartot.

A pont National 1852-ben épült. Haladjanak lefelé a Szajrán. Jobbra a quai de Bercyn bor- és alkoholraktárak sorakoznak, balra egy petróleumkikötőt látnak. Következik a pont de Tolbiac, a pont de Bercy, majd a pont d'Austerlitz. A híd előtt balra az Austerlitz pályaudvar, jobbra a Törvényszéki orvostani intézet. Tovább meglátják balra a Jardin des Plantes-ot és a Hall aux Vins-t. Eljutnak a Saint-Louis szigethez. A hajó a jobb ágon halad. Következnek a pont de Sully, a pont Marie. (Ennek folytatása a másik ágon a pont de la Tournelle, 116. o.), pont Louis-Philippe majd a Városháza előtt a pont d'Arcole. Balra a Hôtel Dieu-t látják. A következő, pont Notre-Dame helyén már a XV. század elején fahíd állt. A régi párisi hidakat épületek és üzletek szegélyezték. Az emberek átjuthattak a másik partra, anélkül, hogy vizet láttak volna. Az épületek lebontását 1769-ben határozták el. A pont au Change-on, amely most következik, tanyáztak a

pénzváltók. Páris legnépszerűbb és legismertebb hídja a ***PONT-NEUF**. Victor Hugo verset írt róla, Balzac hősei rajta suhantak át. Neve ellenére nagyon régi. III. Henrik rakta le alapkövét 1578-ban, s IV. Henrik fejezte be építését 1606-ban. Páris első hídja volt, amelyen a házak helyére gyalogjáró került. A nagyon keskeny, csak gyalogosoknak készült **pont des Arts** után következik a **PONT DE CARROUSSEL**, ma Páris egyik legfontosabb közlekedési útja. Az 1935-ben megkezdett munkálatokkal 33 méterre szélesítették. A 21 méteres kocsiuton hét autósor fér el egymás mellett. Már a Tuileries és a quai d'Orsay között haladnak. A **pont Royal**-t 1685—89-ben építették Mansart tervei szerint. Érdekes néhány percre megállni a hídon és elbáméskodni.* A látvány minden irányban megragadó! Az Institut kupolája innen tűnik a legharmónikusabbnak. A **pont de Solférino** a múlt század végén készült. A **PONT DE LA CONCORDE** XVI. Lajos korszakának egyik sikerült alkotása. 1787-ben kezdték építeni, amikor látszólag még semmi baj nem érte a szilárdnak látszó királyságot, de 1790-ben már a lerombolt Bastille köveiből fejezték be. 1930—32-ben kiszélesítették. A **PONT ALEXANDER III.** az 1900-as Világkiállításra készült. Egy íves híd, 107 méter hosszú és 40 méter széles. Tüldíszítettségében kitűnően fér meg a nagy- és a kis-Palais-val. Következik lefelé a Szajánán: a **pont des Invalides** (1827—29), a **pont de l'Alma** (1854—1856), s az 1936-ban kiszélesített **pont d'Iéna** (1809—1813). A **pont de Grenelle**-n metró halad keresztül. A hídról lejárát vezet az **ALLÉES DES CYGNES**-re. Következik egy modern vashíd, a **pont de Grenelle** (1875), amely Passyt és Auteuilt, Párishoz utoljára hozzácsatolt két kerületet köti össze. A híd közepén Bartholdi Szabadság-szobrának kicsinyített másolata. Újra gyári negyed kezdődik. Jobbra a quai de Passy-n a Peugeot, balra a quai de Javel-en a Citroen automobilgyár. A **pont Mirabeau** (1895) és a **Pont-du-Jour** fejezik be a párisi hidak sorát. Ha az utóbbit elhagyják a jobbpartot Boulogne, a balt Issy-les-Moulineaux foglalja el.

Ha Suresnes-ig hajóznak, egy-két órai gyaloglással, a Bois de Boulogne-on, visszatérhetnek Párisba.

8. A Cité és a Saint-Louis sziget.

A CITÉ volt Páris bölcsője és később az a mag, amely köré a város fejlődött. (34. o.) Ide épült a királyi palota, a székesegyház, a parlament, az iskolák, a törvényszék és a börtönök. A Carolingek elhagyták Párist és Achenbe költöztek, a Capetingek azonban mindvégig Párisban maradtak. V. Károly volt az első király, aki a XIV. század végén Citéről a jobbpartra költözött.

A Citét Páris észak-déli főtengegyének egyik része, a boulevard du Palais metszi. Nyugati oldalán terül el a PALAIS DE JUSTICE hatalmas kötömege, amely királyi kastélyul szolgált a középkorban, ma pedig a bíróságoknak ad hajlékot.

Valószínű, hogy a királyi palota erődítményből fejlődött. Középkori palotát két dolog nélkül nem lehetett elképzelni: templom és börtön nélkül. Mind a mai napig a legszerencsésebben éppen ez a kettő maradt fenn: a Sainte-Chapelle és a Conciergerie. 1618-ban és 1776-ban hatalmas tűzvész pusztított a Citén, úgy hogy ma az eredeti épületből kevés látható. Desmaisons és Antoine emelték 1783—1785 között a boulevard-ra néző homlokzatot. (La cour du mai. A nagyon szép vasrács abban az időben 200 ezer frankba került.) Az északi homlokzata a quai de l'Horloge-ra nyílik. Négy hatalmasfalú torony látható: a boulevard sarkán a négyzetalapú Tour de l'Horloge, 1334-ben, VI. Fülöp idejében, az első nyilvános órát helyezték el rajta, a Tour de César, Szent Lajos dolgozószobáját rejtette, a Tour d'Argent-ban Blanche de Castille lakott, végül a Tour Poubec. 1611-ig az épület a Szajnába nyúlt. A nyugati, place Dauphine-re néző homlokzatot J. L. Duc restaurálta, egyiptomi stílusban. A quai des Orfèvres és a Pont St.-Michel sarkán emelkedő szárny közvetlenül a világháború előtt készült.

Főbejárat a Palais de Justicebe a boulevard du Palais felől. Akit a tárgyalások és a folyosók élete érdekel, délután egy óra után menjen. (24. o.) Aki csak a tárgyalótermeket óhajtja látni, az inkább dél előtt nézze meg, amikor az altisztek borraavalóért mindent szívesen megmutatnak.

A főlépcső a Galerie Marchande-ba vezet. Jobbra keresztezik a Galerie des Prisonniers-t és Salle des Pas-Perdus-be jutnak. A francia történelemben nagy szerepet játszó Grand' Salle helyét foglalja el. Az 1618-as tűzvész után Salomon de Brosse építette újjá. A kommun alatt újra leégett és hajdani stílusában Duc és Daumet állították helyre. Ma a Bar-

reau (Ügyvédi kamara), ünnepélyes fogadásainak színhelye. Innen nyílik a CHAMBRE DORÉE, ma az első polgári tanács terme. Valaha Szent Lajos lakosztályához tartozott. 1793 április 6-tól benne ülésezett a Forradalmi Törvényszék, amely többek között a királynét is halálra ítélte.

A **SAINTE-CHAPELLE a Palais legnagyobb udvarában emelkedik. Páris egyetlen temploma, amely falak közé szorult és nem érvényesül térhatása. Bejárat a boulevard felől, a Cour du Mai bal oldalán. (58. o.) Misét a templomban már nem szolgáltatnak.

Szent Lajos építtette Pierre de Montreuil tervei szerint 1246 januárjától 1248 áprilisáig, hogy benne helyezze el a Megváltó töviskoronáját és keresztjének egy darabját, amelyet neki II. Baudouin ajándékozott. Ma ezeket az ereklyéket a Notre Dame-ban őrzik.

A templom 1630-ban leégett. A helyrehozatala nagyon sokáig tartott és csak Lajos Fülöp uralkodása korában fejezték be, igen szerencsés és művészi megihletettséggel. (Duban, Lassus, Viollet-le-Duc.)

A templom hossza 36 méter, szélessége 17 méter, magassága 42,5 m. Az alapjához viszonyítva, a templom aránytalanul magas. A finom oszlopok és bordák könyedén szöknek fölfelé, a pillérek keskenyek és alig látszanak tartani a tetőzetet. Az alsó, alacsony kápolna a szolgaszemélyzetnek készült, a fölötté lévő a királyi családnak és a főuraknak. A felső 20,5 m magas kápolna legfőbb díszítése a 15 ablak. Az 1134 testamentumi és történelmi jelemből 720 a XIII. századból maradt fenn. A többi egy újkori, igen kitűnően sikerült restaurálás munkája, Steinheil festményei nyomán.

Akit a forradalom emlékei érdekelnek, okvetlenül látogassa meg a CONCIERGERIE-t. (Bejárat: quai de l'Horloge 1. 55. o.) A Palais-nak ez a szárnya a „Concierge“, egy igen előkelő méltóságot betöltő főnemes, lakása volt. Később alakították börtönné.

A mostani bejárat 1864-ben készült. A forradalom alatt a Cour du Mai felől lehetett csak megközelíteni. Ott ültették a halálraítélteket kordélyokba, amelyek a guillotinra cipelték őket.

Először a Salle des Gardes-ba lépnek, amelyben a jegypénztárt helyezték el. Következik a Salle des Gens d'Armes vagy Salle Saint-Louis, a francia középkori építészet egyik legtökéletesebb terme. A két

tűzvész után régi alakjában állították helyre. Mellette a híres **GALERIE DES PRISONNIERS**, ismert több festményről. Ebben a teremben folyt le az 1792-i szeptemberi mézszárlás, ebben a teremben várták sorsuk beteljesedését a forradalom halálraítéltei. Megtekinthető még: Marie-Antoinette és Robespierre cellája. Marie-Antoinette celláját a restauráció alatt engesztelő kápolnává alakították át és megfosztották történelmi emlékeitől. Az utolsó látható terem a **Salle des Girondins**, amelyben a Gironde halálraítéltei töltötték utolsó éjszakájukat. Huszonketten voltak, egy nagyszerű vacsorával búcsúztak az élettől és bölcséleti vitákkal töltötték utolsó óráikat. A franciákat általában az jellemzi, hogy a szellemi dolgokhoz akkor is hűségesek szoktak maradni, amikor halálra vannak ítélve.

A Cité keleti sarkán áll a világ egyik legszebb gótikus székesegyháza, a ****NOTRE-DAME**. (Megtekintése 53. o., böjti prédikációk 25. o.)

ÉPÍTÉSÉNEK TÖRTÉNETE: Újabb ásatások azt bizonyítják, hogy ezen a helyen az első században pogány templom állt. A katolicizmus első korszakában két templomot építettek egymás mellé: a St.-Étienne-t és a Notre-Dame-ot. 1160-ban Maurice de Sully püspök elhatározta, hogy a két régi templom helyébe egy hatalmas székesegyházat emeltet. Az építkezés 1163-tól 1330-ig tartott. Tervezőjének neve ismeretlen. 1182-ben elkészült a kórus, és felszentelhetők a főoltárt. 1196-ban, a püspök halálának évében meg volt már egészen a tetőzetig a templom belseje. 1250-re kibontakozott az egész főhajó és a tornyok. A XIII. században Jean de Chelles, Pierre de Montreuil, Raymond du Temple dolgoztak befejezésén. A XVII. század végétől száz éven át, akkori művészi elvéknek megfelelően megkezdik a Notre-Dame „átépítését”. A felelősek Mansart, Cotte, Soufflot, akik a klasszikus formákhoz való visszatérésben nem értették meg a középkor lelki-világát. A forradalom alatt összezúzták a homlokzatot ékesítő szobrok egy részét. Előbb a legfőbb lény templomát csinálták belőle, majd élelmiszerraktárt. Napoleon uralkodása idejében adták vissza az Egyháznak. A Notre-Dame újjáépítése elsősorban Victor Hugo érdeme. 1831-ben jelent meg híres regénye, a Notre-Dame de Paris, amely felrázta a közvéleményt, hogy mentse meg a gótikának ezt a remekét. 1844-ben Lajos Fülöp rendeletben kimondta, hogy a Notre-Dame-ot vissza kell állítani eredeti alakjában. Viollet-le-Duc és Lassus érdeme a nagyszerűen sikerült restaurálás. Nyolcszáz éve a Notre-Dame jelentős történelmi eseményeknek színhelye. Fontossága a „laikus” Franciaországban sem csökkent. Ma innen tartják a nemzeti temetéseket. Barrés (1923), Foch (1929), Joffre (1931), Poincaré (1934).

HOMLOKZATA. A főhomlokzat annyira egységes, hogy valószínűleg egy művész munkája. Mind füg-

göleges, mind vízszintes irányban hármás tagolású. A függőleges tagolást a két négyszögű, 69 méter magas torony és a hármás-kapu jellemzi. A középső a 7 m magas **portail du Jugement**, balra a **portail de la Vierge**, jobbra a **portail de St.-Anne**. A vízszintes tagolás a párkányokban és karzatokban érvényesül. A kapuk fölött a **Galerie des rois**: Juda és Izrael 28 királyának szobra, akik Szent Máté szerint Jézus ősei. Ezeket a szobrokat 1793-ban lerombolták és Viollet-le-Duc rajzai alapján faragták újjá. Az északi toronyra 387 lépcsőfok vezet fel. A déli kaput, a **portail de St.-Étienne**-t 1257-ben Jean de Chelles kezdte és Pierre de Montreuil fejezte be. Ugyanebből a korszakból való az északi kapu, a **portail du Cloître** is. Mind a kettőt nagyon szép XIII. századbeli Mária szobor díszíti. A középső, a földtől kilencven méter magasra emelkedő tornyot Viollet-le-Duc építtette újjá, mint az 1220—1230-ban emelt és a XVIII. században lerombolt eredeti torony mását.

BELSEJE. A székesegyház belseje minden nagyszerű térhatása ellenére is kissé sötét. Komorságában inkább román templom hangulatát idézi fel. A rossz világítást okozza az is, hogy ablakmélyedéseket és kápolnákat egyházfők kriptáival falaztak be. A rózsák csak részben őrizték meg az eredeti üvegfestményeiket. (Az északi majdnem teljesen, míg a nyugati Viollet-le-Duc tervei szerint alkották újjá.) Szépek a kórus XVII. századból fennmaradt, Jean Goujon tervei szerint készült falfaragásai. A főoltár mögött Coustou Piétája, azonkívül XIII. és XIV. Lajos szobra. A kórusban síremlékek.

Bejárat a kincses kamrába a kórus déli oldalán. (53. o.) Napoleon koronázási palástja. Aldozási ostantartó, amelyet a Temple-beli fogságában használt a királyi család. Ezüst Szűz Mária szobor, X. Károly ajándéka. Régi papi öltözékek stb. — Szent Lajos ereklyéi (113. o.) csak a nagybője idején láthatók, minden pénteken délután 3 órakor.

A **place du Parvis Notre-Dame** északi oldalán a **Hôtel-Dieu** kórház. A középkorból fennmaradt épületet 1868—1878-ban újjáépítették. Nyugati oldalán a **Caserne de la Cité**, ma rendőrfőnökség. A tér délkeleti oldalára helyezték Nagy Károly lovasszobrát. (Rocher testvérek, 1882.) A Cité keleti csúcsában,

a Notre-Dame mögött volt a Morgue. Elharapódzott szokássá fajult, Szajnából kifogott s közszemlére állított hullákat megbámulni. 1910-ben véget vetettek ennek a visszásságnak, a Morgue-ot lebontották és a Törvényszéki Orvostani Intézetbe helyezték.

A szigetcsúcsról a rövid St.-Louis híd vezet a csendes, történelmi hangulatot megőrző ILE SAINT-LOUIS-ra. Ha már idegesíti önöket Páris zaja és szünetnélküli nyugtalansága, pihenjék ki magukat Szent Lajos szigetén, amelyet Balzac Páris Velencéjének nevezett.

Quai d'Orleans 6. Musée Adam Mickiewicz és Lengyel könyvtár. — Quai de Béthune 16-18. Hôtel d'Asty (XVII. század.) — Rue St.-Louis-en-l'Île 2. HOTEL LAMBERT, 1843 óta a Czartoryski család tulajdona. (Nem tekinthető meg.) 1640-ben épült Le Vau tervei szerint. — 21, ÉGLISE SAINT-LOUIS-EN-L'ÎLE, finomvonalú, belsejében túldíszített barokk templom. (Le Vau, Le Duc, Jaques Doucet, 1656—1725), 51, Hôtel Chenizot, érseki palota, (1730). — Quai d'Anjou 17. HOTEL LAUZON. A XVII. században épült. 1928-ban Páris városa vásárolta meg kisebb fogadások céljaira. Belsejét régi stílusban helyreállították. A múlt században egy ideig Baudelaire és Gautier is laktak benne.

A pont de la Tournelle-en, amely a balpartot köti össze a Saint-Louis szigettel, emelkedik a magasba Páris védőszentjének, Sainte-Geneviève-nek szobra. Párist jelképező gyereket tart maga előtt. (Landowski.) Legenda szerint nem messze ettől a helytől kergette vissza a szent a Lutétiára törő húnokat.

9 A. Quartier-Latin és környéke.

A Quartier-Latin még mindig Páris szellemi életének a középpontja. Az elnevezés egyetemi negyed jelent és határai elmosódtak. Az egyetemen és intézetein kívül itt van a legtöbb iskola és itt székelnék a könyvkiadók.

A place Saint-Michel-ről indul a negyed főútvonala, a második császárság korában épült és többek között Ady Endrétől megénekelt BOULEVARD

SAINT-MICHEL. A térről kelet felé vezet a keskeny rue de la Huchette. A 10-es házban, a rue du Chat-qui-Pêche sarkán, lakott párisi tartózkodása alatt József Attila, a nagy magyar költő. A rue de la Huchette-tel párhuzamos a rue Saint-Séverin. Itt áll a régi Páris kellős közepén a festői és szépvonalú ***SAINT-SÉVERIN** templom. (54. o.)

A templom valamennyi részében tisztán kivehető annak a két korszaknak a jellege, amelyben épült: a XIII. és a XV—XVI. századé. A főkapu a XIII. századból való. (Eredetileg a Citén álló Saint-Pierre-aux-Boeufs templomhoz tartozott és onnan hozták át.) Ugyancsak XIII. századbéli a főhajó és a déli mellékhajó három első keresztgerendája. A főhajó és a déli mellékhajó öt utolsó gerendája, az északi mellékhajó, a kórus, az oldalkápolnák a XV—XVI. századbéli flamboyant stílusnak megkapó példái.

Néhány lépésnyire kelet felé a XII. századbéli **SAINT-JULIEN-LE-PAUVRE** templom. (1889 óta a görögkatolikusoké.) A Saint-Séverin negyed, amelyben most járnak, nemsokára már csak emlék marad. A hangulatos, régi görbe uccákat, a régi Páris emlékeit a templomok kivételével a közeljövőben le fogják beretválni, hogy a Notre-Dame megragadóbban érvényesülhessen.

A boulevard Saint-Michel és a boulevard Saint-Germain sarkán, egy szép kert közepén áll a ***MUSÉE DE CLUNY**, a Lutetia-thermák romjaival. (Főhomlokzat és bejárat a rue du Sommerard-ról. 56. o.) A régi római thermák és a terület, amelyet elfoglaltak, 1340-ben került a cluny Benedek-rend tulajdonába. A Hôtel de Cluny-t VIII. Károly uralkodása idejében Jacques d'Amboise építette (1485—98). A Hôtel de Sens mellett, Páris másik XV. századból fennmaradt palotája. (99. oldal.) A palotát, amelyben mint pápai nuncius egy ideig Mazarin is lakott, az állam 1844-ben alakította múzeummá. Körülbelül 20.000 darab szobrot, elefántcsontot, falkárpitot, ékszert, fegyvert, csipkét stb. őriznek benne.

Termek: 1. Ruhatár. 2. Spanyol és olasz tárgyak a XVII-XVIII. századból. 3—4. Bronzok. 9. A **LUTETIA THERMAK**. 12. XIII-XIV. századbéli szobrok. 10—11. Vastárgyak és fegyverek. 14—15.

Fajanszok és kerámiák. 18. Héber régiségek. 24. Elefántesont szobrok. 26. Falikárpitok. (XII. Lajos korából.) A görög királyok koronája. XVI—XVIII. századbeli magyar és német ékszerek. 25. Falikárpitok. 27—29. Csipkék, hímzések. Ennek a múzeumnak egyik üvegszekrényében látható, minden bővebb megjelölés és magyarázat nélkül, a kereszteslovagok híres „Ceinture de chasteté”-je.

A Cluny-múzeum bejáratával szemben, a rue des Écoles-on, épült a **SORBONNE**, Páris egyeteme. Robert de Sorbon-ról, Szent Lajos gyóntatójáról nevezték el, aki 1253-ban kollégiumot alapított, a teológia szegény tudósai és tanítványai ellátására. A Le Mercier-től tervezett mai épületet Richelieu kezdeményezésére és költségére emelték 1627-től. 1885—1900 között modernizálták (Nénot). Megtekintés 54. oldal, felvételre vonatkozó tudnivalók 21. oldal.

Előcsarnok: a bejáratától jobbra Delaplanche Homéros, balra Falguière Archimedes szobra. A lépcsőházban és a szalonokban a Sorbonne történetéből és tudósok életéből merített eseményeket ábrázoló festmények. **Grand Amphithéâtre**: Robert de Sorbon, Richelieu, Rollin, Descartes, Pascal, Lavoisier szobra. **Puvion de Chavannes** freskója: A szent liget, az épület legszebb műalkotása. Ebben az amfithéátrumban tartják, rendszerint november 3-át követő szombaton délután az egyetemi év ünnepélyes megnyitását és a díszdoktorrá avatásokat. A professzorok fakultásuk talárlájában jelennek meg. A látvány színes és érdekes. Meghívók a titkárságnál.

ÉGLISE DE LA SORBONNE. Bejárat place de la Sorbonne-ról. (Le Mercier, 1635.) Bent Richelieu márványsíremléke (Girardon, 1694).

Ha kilépnek a Sorbonne-ból s a rue Victor-Cousin-en folytatják útjukat délfelé, keresztezik a rue Soufflot és meglátják a ***PANTHEON**-t. (58. o.)

Eredetileg Sainte-Geneviève templomának készült, Soufflot tervei szerint (1757—91). A konvent templom helyett a haza nagyjai temetkezési helyéül szánta. Akkor írták homlokzatára a büszke mondatot: „Aux grands hommes la Patrie reconnaissante”. A reakciós uralkodók: a Bourbon restauráció és III. Napoleon korában újra templommá alakult. A harmadik köztársaság 1885-ben, a császár halálos ellensége: Napoleon, le petit szerzője, Victor Hugo temetésekor változtatta újra Pantheonná.

A Pantheon alaprajza görög-kereszt. Hossza a perystiliummal 110 m, szélessége 82 m, magassága 83 m. Az oszlopok korinthusziak. A Pantheon XVI.

Lajos uralkodásának legjellemzőbb építészeti emléke, amelyben a barokk nyugtalan vonalaitól visszatérnek a klasszicizmus mérsékletéhez. A XVIII. század második felét a klasszicizmus újjászületése jellemzi. Soufflot 1749-ben Mme de Pompadour megbízásából Olaszországban járt, hogy a római emlékeket tanulmányozza.

A kupola alatt végezte 1852-ben Foucault a híres ingakísérletet, hogy bebizonyítsa a föld forgását.

A belsejében a falfestmények legnagyobb része Sainte-Geneviève-nek, Páris védőszentjének életéből ábrázol jeleneteket. A legszebb a kriptá lejárata-nál: Sainte-Geneviève élelmezi a várost, Puvis de Chavannes-tól. A kórusban Sicard, Konvent szobra.

A kriptában az első folyosón: jobbra Rousseau, balra Voltaire és Soufflot. A Galerie des Couronnes-ról nyíló kriptákban: 1. Lannes tábornagy, Lazare Carnot és unokája, Sadi Carnot, a Köztársaság elnöke, Marceau tábornok, La Tour d'Auvergne, a francia forradalom híres gránátoskapitánya, aki nem akart tábornok lenni, Baudin, 3. Victor Hugo és Emile Zola, 4. Berthelot, a híres vegyész és felesége, Paul Painlevé, 5. Jean Jaurés. Négy kriptá az első császárság 40 vezetőszemélyiségével. A Pantheonban összesen 55-en vannak eltemetve.

A Pantheon tér nyugati oldalán a Faculté de Droit (Soufflot, 1770—1823) és a Mairie du V-em /Hittorf, 1844—50), északi oldalán a BIBLOTHEQUE-SAINTE GENEVIEVE (Labrouste, 1844). 700 ezer kötet könyv, 4 ezer értékes kézirat. A keleti oldalon a Lycée Henri IV., a régi Clovis toronnyal. A rue Clovis sarkán a *SAINT-ÉTIENNE-DU-MONT templom.

Az egyetlen párisi templom, amelynek fennmaradt a „jubá“-ja. 1491-ben kezdték építeni és a munkálatok folytatódtak az egész XVI. században. A főkapu építésénél 1610-ben Valois Margit királyné rakta le az alapkövet. A templom késői gót stílusát alig befolyásolta a renaissance. Bent nagyon szépek az ablakfestmények (epizódok Sainte-Geneviève életéből), a juba, Sainte-Geneviève sírja s a Racine emlékszobor. (53. o.)

A Pantheon körül találnak még néhány festői, régi uccát. Csendesek, majdnem vidékiesen nyugodalmassak. Erre a környékre helyezte Balzac Vauquer-né penzióját, amelyben összetalálkozik Goriot apó, Vautrin és Rastignac. A második emeleten 72, 2

harmadikon 45 frankba került a havi penzió... Ezeknek az uccáknak rejtett szépségeit eleveníti fel **Duhamel** a **Salavin** regény-sorozatában. Mégis ezt a kerületet mindig jobban és jobban meghódítják a terjeszkedő iskolák és tudományos intézetek.

A **Saint-Étienne-du-Mont** templom mögött az **ÉCOLE POLYTECHNIQUE**. A konvent alapította 1794-ben, **Monge** kezdeményezésére. 1929—35-ben az iskolát megnagyobbították és teljesen átépítették. Nevezetesebb tanítványai közül csak néhány nevet említünk: **Sadi-Carnot**, **Arago**, **Fresnel**, **Gay-Lussac**, **Auguste Comte**, **Henri Poincaré** és — **Joffre**, **Foch**, **Fayolle** tábornagyok.

A **rue Pierre Curie**-ben az **Institut de Radium**, amelyet haláláig **Madame Curie** vezetett. Mellette 120 ágyas rákkórház és egyéb kémiai és fizikai egyetemi intézetek. A **rue d'Ulm**-ben az **École Normale Supérieure**. Szintén a konvent alapította, 1794-ben. Két osztálya van: filozófia és természettudomány.

Ebbe az iskolába csak nagyon nehéz és körülményes tanulmányi verseny árán lehet bejutni. A kiválasztást a rendszer tökéletesen oldotta meg. Közbenjárás nincs. Itt nevelik Franciaország tudományos, irodalmi és politikai élcsapatát. Az **Ecole Normale** végzett növendékének lenni még ma is többet jelent bármelyik más egyetemi címnél vagy diplománál. Csak néhány nevet említünk a világhírré emelkedett növendékek hosszú névsorából: **Jaurès**, **Herriot**, **Tardieu**, **Baudrillard** érsek, az **Institut Catholique** rektora, **Pasteur**, **Painlevé**, **Borel**, **Perrin**, **Bergson**, **Taine**, **Lemaitre**, **Faguet**, **Giraudoux**, **Romain Rolland**, **Jules Romains**, **Léon Blum** és **Edouard Daladier**.

Az **École Normale**-től délre megpillantják a **VAL-DE-GRACE** templom kupoláját. (Bejárat **rue Saint-Jaques** 277.) XIII. Lajos felesége, Osztrák Anna mint fogadalmi templomot emeltette a dauphin megszületésének örömeire. Az építést 1645-ben **François Mansart** tervei szerint kezdték és **Le Mercier**, **Le Muet** és **Le Duc** fejezték be. A templom mögötti hajdani Benedek-rendi kolostorból, **Napoleon** katonai kórházat szervezett. (54. o.)

A **rue Saint-Jacques**-on tovább a **boulevard Port-Royal**ra. 119, a régi **Port-Royal-en-Ville** kolostor, ma szülészeti kórház. Tovább nyugat felé, érdektelen útvonalon, a **boulevard Saint-Marcel** és a **boulevard de l'Hôpital** keresztezésénél a **SALPETRIERE**. XIV.

Lajos a régi fegyvertárat alakította kórházzá és menhelyé. A dómot **Libéral Bruant** tervezte (1670). Az idegostálynak volt főorvosa **Charcot** és itt dolgozott párisi tartózkodása alatt **Freud**.

Folytatva az utat a boulevardon elérik a **place Valhubert-t**. Jobbra az **Austerlitz** pályaudvar, balra a 28 hektár terjedelmű **JARDIN DES PLANTES**. Tulajdonképpen nem egyéb, mint a természetrajzi múzeumnak és iskolának a kertje. (53. o.)

A kertet XIII. Lajos korában, 1626-ban **Guy de la Brosse** tervei nyomán valósították meg. Leghíresebb igazgatója **Buffon** volt. A konvent, amely csodálatos módon a legválságosabb időkben is sokat törődött a szellemiekkel, egy tizenkét tanszékes természet-tudományi szabadegyetemmé fejlesztette a növénykertet. **Muséum d'Histoire naturelle**-nek keresztelték és hivatalosan még ma is ezt a nevet viseli.

A **Jardin des Plantes** nyugati oldalán áll Páris mohamedán mecsete. (**LA MOSQUÉE**.) **Heubès**, **Fournez**, **Mantout** tervezték spanyol-mór stílusban (1923—27). A fürdő, kávéház, üzletek egész nap nyitva maradnak. A **rue Geoffroy Saint-Hilaire-n** és a **rue Linné-n** észak felé megtalálják az **ARENES DE LUTECE-t**. (52. o.)

A II-III. századból való. Tizenhatezer néző számára volt benne hely. 1870-ben találták meg. Ma időközönként színielőadásokat és népgyűléseket rendeznek benne.

A **rue Linné-n** és a **rue Jussieu-n** tovább a **rue des Écoles-ra**. A **rue Monge** keresztezésénél jobbra a **SAINT-NICOLAS DU CHARDONNET** templom. **Le Mercier** tervezte, halála után **Le Brun** folytatta a munkálatokat (1656—1709). A sokáig befejezetlen templom főhomlokzata csak 1936-ban készült el. A **rue des Écoles-on** mielőtt a **Sorbonne-hoz** érnek, meglátják a **COLLEGE DE FRANCE-t** (52. o.). Építését 1610-ben kezdték és 1877-ben fejezték be.

10. Luxembourg, Montparnasse, Cité Universitaire.

A **Lycée Saint-Louis-nál**, **boulevard Saint-Michel** 40, ered Páris leghosszabb uccája, a **rue de Vaugirard** (4.4 km). Ha elindulnak, jobbfelé meglátják a **Wailly- és Peyre-től** tervezett **ODEON** színház hátsó részét (1889—92).

Stílusa antik templomra emlékeztet. Sem a homlokzata, sem a

belseje nem érdekes. Boltíve alatt könyvkereskedők tanyáznak.

Balra a **PALAIS DU LUXEMBOURG**, — ma a Szenátus (54. o.).

A palotát **Medici Mária** építette, **Salomon de Brosse** tervei szerint (1615—1620). A királyné halála után a második fia, **Gaston d'Orleans** örökölte. Közvetlenül a forradalom előtt **Provence grófjái**, a későbbi XVIII. **Lajosé** volt. A forradalom börtönné züllesztette. Itt volt bezárva a **de Noailles** család több tagja, **Hébert**, **Danton**, **Desmoulins**, **Fabre d'Eglantine** stb. **Napoleon** helyezte a palotába előbb a konzulátust, majd a szenátust. A kertre néző, új homlokzatot **Gisors** tervezte (1836—41). Belső részét **Chalgrin** alakította át. Különösen látványos a **Nagy-ülésterem** és a **könyvtár** (**Delacroix** freskóival). A szenátus elnökének, gyönyörű falikárpitokkal díszített fogadóterme és a nagyszalón, művészi szépségükön kívül történeti érdekességük is. Ezek voltak **Provence grófja**, **Condé**, **Barras** és **Bonaparte** hivatalos helyiségei.

A **rue Vaugirard-on** tovább balra a **Petit Luxembourg**, ma a szenátus elnökének palotája. Mellette a ***MUSÉE DU LUXEMBOURG** (57. o.)

A múzeum modern szobrokat és festményeket őriz, amelyek bizonyos idő múlva a Louvre-ba kerülnek, hogy újabbaknak adjanak helyet. A gyűjtemény 1938 után átkerül az **avenue de Tokio**n épült tágasabb múzeumba. Szobrok: **Bourdelle**, **Despiou**, **Maillol**, **Landowski** stb. művei. Képek: **J. E. Blanche**, **J. P. Laurens**, **Albert Besnard**, **Toulouse-Lautrec**, **Pierre Bonnard**, **Suzanne Valadon**, **Le Fauconnier**, **Utrillo**, **Vlaminck**, **Henri-Matisse**, **Van Dongen** stb. festményei.

A múzeummal szemben, a **rue Férou-n** a **place St.-Sulpice-re** találunk. Jobbra emelkedik a hatalmas **SAINT-SULPICE** templom.

1646-tól 1745-ig építették. Méreteiben és arányai-ban a **Notre-Dame-ot** utánozza. Tervezésében és kivitelezésében dolgoztak: **Garnier**, **Oppenord**, **Gittard**, **Le Vau**. A homlokzat **Servandoni** munkája, az északi torony **Chalgrin-é**. Belső részének hossza 110 m, szélessége 56 m, magassága 33 m. A legszebb része, a főbejáratától jobbra, az első kápolna **Delacroix** freskóival. A nagy romantikus festőnek ez az utolsó munkája: tíz évig dolgozott rajta (1853—63). A forradalom győzelmi templommá alakította át a **Saint-Sulpice-t**. 1799 november 5-én itt ülték meg

a nagy bankettet az Egyiptomból visszatérő Bonaparte tiszteletére.

A Saint-Sulpice negyed a katolikus szobrászat, kegyeskereskedések és könyvkiadás középpontja.

Menjenek vissza a múzeumhoz és lépjenek be a ***JARDIN DU LUXEMBOURG**-ba. Egy gyönyörű francia kert tárul szemük elé, szabályos virágágyaival és utáival. Milyen szépnek kell a Luxembourg-nak lennie, hogy eddig mégsem sikerült teljesen elrontani. Először is 1782-ben és 1866-ban kihalítottak testéből egy jókora darabot és 23 hektárra csökkentették terjedelmét. Valaha a boulevard Saint-Micheltől a rue Madame-ig ért. Azután kezdték tele rakni a kertet szobrokkal. Micsoda szoborhadsereg lepi el a sétányokat és a pázsitokat! A legtöbb csak nem is jó szobor és még hozzá kőből faragták, úgy hogy még arra sem lehet remény, hogy a legközelebbi háborúban ágyút öntenek belőlük. Gyönyörűszép és sok mindenért kárpótol Dalou Delacroix-ja. A palota nyugati oldalára helyezték 1861-ben a Fontaine de Médicis-t; valószínűleg szintén de Brosse alkotása.

A medence déli részén Scheurer-Kestner szobra. A két mellékalak az igazságszolgáltatást és az igazságot ábrázolja. (Dalou.) Királynőkön és híres asszonyokon kívül újabban sok írónak és zeneszerzőnek emeltek szobrot a Luxembourg-ban: George Sand (Sicart), Flaubert (Clésinger és Escoula), Verlaine (Niederhasern), Massenet (Gasq), Chopin (Dubois). A kert szép időben nagyon élénk, diákoktól és gyermekektől zsúfolt.

A Luxembourg-nak folytatása dél felé az **avenue de l'Observatoire**. Jobbra a Lycée Montaigne, az egyetem gyógyszerintézete, majd a vörös téglából spanyol-mór stílusban épült művészettörténeti és archeológiai intézet. A rue d'Assas keresztezésénél az impozáns és művészi FONTAINE DE L'OBSERVATOIRE. Tervezte Davioud, a nyolc tengeri lovat Frémiet készítette, a középső csoport Carpeaux nagyszerű munkája. A boulevard Montparnasse sarkán a híres Closerie des Lilas, régen írók törzskávéháza. Ady Endre és József Attila gyakran látogatták. Előtte, szemben azzal a hellyel, ahol kivégezték, Ney tábornagy szobra. (Rude, 1853.) Egyik legszebb párisi szobor, tele lendülettel és erővel. Az

avenue-t dél felől az **OBSERVATOIRE** zárja be. (60. o.)

XIV. Lajos építtette, Perrault tervei nyomán (1667–72). Bent a használatban lévő műszereken kívül, őriznek történeti érdekességeket is. (Fresnel és Arago a fénytani kísérleteihez használt prizma, egy gyönyű ingaóra, amelyet XIV. Lajos ajándékozott az intézetnek stb.)

A kertben áll a **Hôtel de Massa**, egy kecses XVIII. századbéli palota, az írók egyesületének a tulajdona. Érdekessége, hogy az avenue des Champs-Élysées-ről hozták át, szétbontott állapotban, kövenként és itt állították össze újra (1927).

Az avenue de l'Observatoire-ra merőlegesen, jobbra nyílik a boulevard de Montparnasse, kávéházaival és mulatóhelyeivel (La Coupole, le Dôme, la Rotonde). Balra a boulevard Raspail a **MONT-PARNASSE** temetőhöz vezet.

Ismertebb személyiségek sírja, szakaszonként: 1. Houdon, szobrász. 2. Gérard, festő. 3. Rude, szobrász. 4. Huysmans, író. 5. Littré, filológus. 6. Baudelaire, az Aupick család sírboltjában. 7. Coppée, költő. 8. Theodore de Banville, költő. 9. Faguet, kritikus. 10. Saint-Saens, zeneszerző. 11. Henri Poincaré, matematikus. 12. Leconte de Lisle, költő. 13. Boucicault házaspár, az első áruház tulajdo, nosai, jótékonyaságukról nevezetese. 14. Brunetiere, kritikus. 15. César Franck. 16. Guy de Maupassant. 17. Paul Bourget. 18. Baudelaire szobra. 19. 6. szakaszban. 20. Alfred Dreyfus. 21. Labori, a híres védőügyvéd.

A boulevard Raspail-on délfelé folytatva útjukat eléri a Belfort védőjéről elkeresztelt **PLACE D'ENFERT-ROCHEREAU**-t. A tér közepén Bartholdi Lion de Belfort-jának kicsinyített bronzmásolata. (A sziklába vájt eredeti, Belfort-nál a vonatból látható.)

Bejárat a gall-római korszakból fennmaradt katakombákba a 2-es háznál. (59. o.)

Kelet felé a boulevard Arago vezet a Santé-börtönhöz. A börtönt félelmetesen vastag falak veszik körül. A szökés innen igen körülményes lehet. Ez a csendes ucca néhányszor egy évben a hajnali órákban telik meg izgatott és ellenszenves néptömeggel. Franciaországban még mindig életben van a **Code Napoléon**-nak az a szakasza, amely úgy intézkedik, hogy a halálos ítéleteket köztéren hajtsák végre, nyilvánosan. Ez a köztér a boulevard Arago, amelyet ilyenkor elzárnak s kijátszák a bizonyos paragrafust, hogy korunk erkölcsi felfogásához hí-

ven megkímélik az embereket az efféle véres és kegyetlen színjátéktól. De a tömegben nem lehet segíteni. Még mindig bízik a Code Napoleonban és ott szorong a rendőrök sorfala mögött.

Tovább nyugatnak vezet az avenue du **PARC-MONTSOURIS** a hasonnevű kertbe. Nyugodalmas hely, terjedelme 16 hektár. Nincs még telerakva szobrokkal és a Luxembourg után megkönnyebbül benne az ember. Déli határa a **boulevard Jourdan**, egyike Páris gyűrű-boulevardjainak. Régen ezek határolták a várost és a mindenben rendszert kedvelő franciák valamennyit Napoleon tábornagyairól nevezték el, úgy hogy Páris térképe történelmi segédkönyvként is felhasználható. A gyűrű-boulevardokon kívül emelkedtek Thiers erődítményei. Ezeknek utolsó maradványait a háború után teljesen lerombolták és helyükbe modern házsorokat telepítettek. A város terjedelme valamivel megnövekedett.

A boulevard Jourdan déli részén létesítették a háború utáni szellem egyik legrokonszenvesebb alkotását, a ***CITÉ UNIVERSITAIRE-t**.

A **Deutsch de la Meurthe** házaspár tízmilliófrankos adományából építették fel normand stílusban a francia egyetemi hallgatók otthonát (1921—25). A francia kormány minden nemzetnek, amely diáktothont akart építeni, díjtalanul bocsájtott telket rendelkezésére. A franciákon kívül már felépült a holland, örmény, indokínai, kubai, görög, kanadai, argentinai, Egyesült-Államok-i, belga, japán, spanyol, svájci, dán, svéd diáktothon és 1936-ban **Rockefeller** alapítványából a **MAISON INTERNATIONALE**, amely arra szolgál, hogy a különféle nemzetiségű diákok egymással összelátálkozzanak. A telep érdekessége még az is, hogy minden nemzet a pavillonját saját hagyományos stílusában tervezette, úgy hogy a házcsoport úgy hat, mint valami állandó építészeti világiállítás.

Ha még ráérnek és érdeklő önöket a modern építészet, sétáljanak még kelet felé a **bd. Jourdan-t** folytató úton. A boulevard Lefebvre és a square **Dr. Calmette** kereszteződésénél, a vörös, modern stílusú **SAINT-ANTOINE DE PADOUE** templom. (Azéma, 1934—1936.) A tornyot díszítő négy szobor egyike Magyarországi Szent Erzsébetet ábrázolja. A boulevard Lefebvre folytatásán, a boulevard Victor-on, a Légügyi minisztérium és múzeum. Még néhány érdekesebb modern építészeti erőfeszítésre hívjuk fel ebben a kerületben az érdeklődők figyelmét.

A régi Vaugirard-i gázgyár helyén létesítették a square Saint Lambert-t. Mögötte a Lycée Camille-Sée, 1800 leánynövendéknek. (Le Cœur, 1934.) A bd. Lefebvre 135-től észak felé vezető rue Brancion és rue des Favorites sarkán, az új postaépület csekkelszámolásra. (Roux-Spitz, 1936.)

Tovább folytatva útjukat, észak felé a rue du Dr. Roux-ban rábukkannak a **PASTEUR-INTÉZET**-re. Külön engedély nélkül csak Pasteur és Roux sírját lehet megtekinteni. (61. o.)

11. Az Institut és a Saint-Germain-negyed.

Induljanak el a place Saint-Michel-től nyugat felé a Szajnaparton. Szép időben ott tanyáznak a filozófuskülsejű könyvkereskedők. Lehet kotorászni könyveik között, lehet beszélgetni velük. (Csak azt nem kell elhinni mindegyiknek, hogy Anatole France éppen önála vásárolt.) A quai des Grands Augustins és a rue Dauphine sarkán gázolta halálra egy szállítókosci Pierre Curie-t 1906 április 19-én. Quai de Conti 11, a **HOTEL DES MONNAIES**. (1771—1777, Antoine.) Régen a Nevers és a Conti család palotája volt, ma pénzverde és érme-múzeum. (60. o.) 13, a **Hôtel Guénégaud**, amelynek padlásszobájában lakott Bonaparte 1792-ben.

Az **INSTITUT DE FRANCE**, a francia akadémiák épülete. (60. o.) Mazarin kétmillió tallért és 45 ezer font évjáradékot hagyományozott a palota építésére és fenntartására. Eleinte más volt a rendeltetése. Négy nemzet kollégiumának vagy Mazarin kollégiumnak hívták, hatvan Elzász-, Flandria-, Roussillon- és Piemont-ból származó ifjú részére készült. A forradalomban egy ideig börtönné használták. 1795-ben megszervezték az Institut mai rendszerét, amelybe Richelieu Académie Française is beolvadt; ennek az intézménynek ajándékozta Napoleon 1805-ben a Mazarin kollégiumot, a bíboros 275 ezer kötetes könyvtárával együtt. Építették Le Vau és tanítványai: Lambert és d'Orbay, 1665—88. Napoleon alatt Vaudoyer restaurálta. Mazarin kápolnáját ala-

kftották át ülésteremmé. Innen ered az irodalmi és tudományos hagyományú „Sous la coupole“ kifejezés.

A rue Bonaparte és a Szajnapart sarkán megpillantanak egy nagyon szép korai barokk palotát. Ez a **HOTEL DE TRANSYLVANIE**, amelyben Rákóczi „Académie de Jeu“-je működött.

Az ucca másik oldalán az **ÉCOLE DES BEAUX-ARTS**. Bejárat rue Bonaparte 14. (59. o.) Az épület a XIX. században készült (Debret, Duban).

Az udvarokon régi, lebontott paloták és templomok homlokzatrészei és szobrai. XII—XVI. század. II. Henrik, Diane de Poitiers-nek építtetett Anet-i kastélyának kapuja, Jean Goujon és Philibert de l'Orme műve stb. A múzeum többi része gipszmásolatok gyűjteménye és időnként kiállítják a növények munkáit is.

A rue Bonaparte dél felé a ***SAINT GERMAIN-DES-PRÉS** templomhoz vezet.

Páris legrégebbi temploma, az egyetlen, amelynek legnagyobb része még román stílusban épült. A templom egy VI. századbeli apátság helyén áll, amelyet St. Germain, Páris püspöke alapított. A VII. századtól az apátság a Benedek-rend tulajdonába került, akik a forradalomig szellemi céren nagy hatást gyakoroltak. A mostani templom építését a XI. században kezdték. Ebből az időből való a nyugati négyszögletű torony és a főhajó. A kórust a XII. században fejezték be és III. Sándor pápa szentelte fel 1163-ban. A XII. századból való főkapuhomlokzatát a XVII-ben beépítették. 1822-ben restaurálták és a kórus két oldalán emelkedő tornyokat lebontották. Belső részének hossza 65 m, szélessége 21 m, magassága 19 m. A kórusban már felbukkannak a csúcsíves építészet legkezdetlegesebb vonalai.

A templom mögött, a kis rue de Fürstenberg 6-os házban volt **DELACROIX MŰTERME**. (Megtéríthető, hétfő kivételével, 10—17 óra között. Belépődíj 2 fr.)

A templom mellett halad el a boulevard Saint-Germain, a balpart legszebb útvonala. A harmadik császárság alatt vágták és szegélyezték házakkal. A pont de Sully-nél indul, a borcsarnokonál, szerény környezetben. Azután keresztülszeli a Quartier-Latin-t, itt könyvkereskedők és kiadók lepik el házaikat, majd belefut az arisztokratikus Faubourg Saint-Germain-be, paloták és minisztériumok közé, míg a Concorde hídnál eléri újra a Szajnát.

A boulevard Saint-Germain és a rue des Saints-Pères sarkán a régi Charité kórház. A kis kertet

egy középkori temető helyén létesítették. A kórház 1935-ben megszűnt, a régi épületeket jórészt lebontották s erre a területre emelik az új Orvostudományi fakultást. Bd. St.-Germain 230-tól a rue SAINT-THOMAS-D'AQUIN vezet a hasonló nevű templomhoz. Homlokzatának legnagyobb része a XVIII. században készült, klasszikus stílusban. 1794-től a jacobinusok klubja foglalta el. 246—248, Közmunkaügyi minisztérium. 231, Hadügyminisztérium. (A rue Saint-Dominique-re néző szárny a Hôtel de Brienne, a XVIII. századból.)

A FAUBOURG SAINT-GERMAIN, ahová most behatolnak, s amelynek előkelő légkörére bizonyosan sok regényből emlékeznek, a XVIII. században lett az arisztokrácia elzárt negyede. Amikor a Marais kiment a divatból, a pénzemberek a Faubourg Saint-Honorén ütötték fel tanyájukat, az arisztokraták pedig ide jöttek. Ide zsúfolódtak a minisztériumok és a külföldi követségek (néha magánpalotákba, amelyek gazdája tönkrement) — arisztokraták is találhatók még elvétve és ide csődült valamennyi sznob, aki még számít Párisban. A Faubourg Saint-Germain háromszög, amelyet a rue des Saint-Pères, a rue du Cherche-Midi, a boulevard des Invalides, a rue de Constantine és a Szajna határol.

Ennek a kerületnek a leírásában csak arra szorítkozhatunk, hogy megjelöljük a fontosabb uccákban a nevezetesebb házakat.

Quai Voltaire 19. A régi Voltaire szálloda; Baudelaire lakott benne és Wagner itt fejezte be a Nürnbergi Mesterdalnokok szöveggönyvét. A Szajnaparton tovább a quai d'Orsay-n a Gare d'Orsay, földalát süllyesztett vágányokkal. Tovább a HOTEL DE SALM, ma Palais de la Légion d'Honneur. Rousseau építette a német Salm herceg részére (1782). Amikor Napoleon a becsületrendet megalapította, szerezte meg a rend kancelláriájának a palotát. A kommun alatt leégett, 1878-ban újjátépítették. Megtekinthető a becsületrend múzeuma. (57. o.) A boulevard Saint-Germain keresztezésénél a PALAIS BOURBON, ma Chambre des Députés. (Képviselőház. 52. o.)

XIV. Lajos és Mme de Montespan törvényesített leányának, Bourbon hercegnőnek készült, korai rokokó stílusban (Giardini, Lassurance, Aubert, Gabriel, 1722—1728). 1795-ben került állami tulajdonba. Akkor építették az üléstermet, eredetileg az „öt-százak“ tanácsának. Az északi, Szajnára néző, görögstílusú, 12 corinthusi oszloppal megterhelt homlokzatot Napoleon uralkodásakor aggatták a palotára. A Place du Palais-Bourbon-ra néző homlokzat és a francia udvar megtartotta régi vonalait. Ülésekre magyar állampolgár a questurától csak abban az esetben igényelhet jegyet, ha ellátja magát a követség ajánlólevelével. A palota legértékesebb része a könyvtár, DELACROIX freskóival.

Quai d'Orsay 35, a HOTEL DE LASSY, a kamara elnökének palotája. 37, a „Quai d'Orsay“ néven emlegetett Külügyminisztérium. III. Napoleon emeltette (1853, Lacornée). Egyik kertre néző teremsorát, VI. György angol király 1938-as látogatására, udvari lakosztállyá alakították át.

Rue de Lille 78, HOTEL DE BEAUHARNAIS.

Eugène de Beauharnais, Napoleon mostohafia, vásárolta magának az 1714-ben elkészült palotát. 1814-ben Frigyes Vilmos porosz király szerezte meg egy negyedmillió frankért. Kitűnő vásárt csinált. A palota azóta porosz, illetve német követség.

A rue de Verneuil egyik házában lakott Bercsényi francia tábornok, Bercsényi Miklós fia. (Emléktábla.)

A rue de Grenelle, egy kis túlzással a párisi „Downing street“. 79, orosz követség. 87, Hôtel de Bauffremont. 110, Hôtel de Rochechouart, ma Köz-oktatásügyi minisztérium. 101, Hôtel Charolais, ma Kereskedelemügyi minisztérium. 138—140, Hôtel de Sens, ma a vezérkari hivatal. 127, Hôtel du Chatelet, ma Munkaügyi minisztérium.

Rue de Varenne. 50, Hôtel Galliffet (Le Grand, 1775—1796), ma olasz követség. 47, Hôtel de la Rochefoucauld. 57, HOTEL DE MATIGNON, 1888-tól a háború kitöréséig osztrák-magyar követség, ma a miniszterelnök hivatala. 77, HOTEL BIRON, ma **RODIN-múzeum. (54. o.)

Rokokóstílusban épült, egy parvenü, meggazdagodott parókakészítőnek. (1728—31, Aubert és Gabriel.) Utána Biron tábornagy tulajdonába került, majd a Sacré-Coeur zárda foglalta el és benne halt meg Sophie Barat 1865-ben. 1904 óta Rodin műterme, majd a halála óta műveinek múzeuma. Itt látható Rodin valamennyi jelentősebb munkája. A kertben a „Penseur“, amely talán megfelelőbb helyet foglalt el a Pantheon előtt.

Rue Oudinot. 17, HOTEL DE RAMBOUILLET DE

LA SABLIERE, ma Gyarmatügyi minisztérium. A minisztériummal szemben keresztezi az uccát a **rue Monsieur**. (Szt.-Benedekrendi nővérek zárdája és temploma. 25. o.) Ez a két ucca kolostorokkal és kórházakkal zsúfolt. Paul Bourget, Páris legfőúribb negyedének legkatolikusabb uccájában, a **rue Monsieur**-ben lakott és halálosan betegen, meghalni is csak a **rue Oudinot** 19. számú, Szent János barátok kórházába ment. A **rue Oudinot** valaha **rue Plumet**-nek hívták és a 12-es ház kertjét Victor Hugo írja le a „Nyomorultak”-ban. (*L'Idylle de la rue Plumet.*)

A **Carrefour de la Croix-Rouge**-ról indul, majdnem párhuzamosan a **rue Vaugirard**-ral, a **rue de Sèvres**. 11, **Premontrei kolostor**. 17, **Lutetia** uszoda. 33, az udvarban **Église diocésaine des Étrangers**. (26. o.) 42, **Hôpital Laennec**. Gyógyíthatatlan betegeknek alapította **La Rochefoucauld** bíboros 1632-ben.) 95, **St. Vincent-de-Paul**-tól alapított **Lazarista misszió**.

12. Az Invalides és a Champ de Mars.

A **Faubourg Saint-Germain** nyugati oldalán emelkedik az **Invalides** negyed. A ****HOTEL DES INVALIDES**, amely 127 ezer négyszögméternyi területet foglal el, megtervezésében, felépítésében és elhelyezésében hibátlan remekmű. Északi homlokzata a **Pont Alexander III.** tengelyében fekszik, déli, a **Dôme**, az **avenue Breteuil**-re nyílik. Mind a két oldalon már egy kilométernyi távolságból kibontakoznak az épület tökéletes arányai, a vonalak szépségei — **XIV. Lajos** uralkodásának legmaradandóbb párisi alkotása. Az 1937-es Világkiállítás minden estjén kivilágították az **Invalides** északi homlokzatát. A látogató, aki kóválygó fejjel ott lépett ki a kiállítás kapuján, arra döbbsent, hogy a modern építészet nagyszerű erőfeszítései ellenére mégis ez a homlokzat jelenti az igazi Párist.

XIV. Lajos 1670-ben elhatározta, hogy rokkant katonáinak palotát emeltet **Libéral Bruant** tervei szerint. 1677-ben **J. Hardouin-Mansart** folytatja munkáját és a **Dôme**-ot már teljesen az ő elgondolása nyomán fejezték be: beforrasztotta a lehiggadt barokk díszítőelemeket a klasszicizmus formáiba. A palotának valaha 7000

rokkant ápolója volt. Ma számuk 150-re csökkent és inkább hagyományból gondozzák őket ezen a helyen. Ma az Invalides-ben van Páris katonai kormányzójának lakása és hivatala, Szajna megye katonai parancsnoksága, a legfőbb nemzetvédelmi tanács és a Hadügyminisztérium több alosztálya.

A déli homlokzat előtt sorakoznak a zsákmányolt ágyúk, amelyeknek Napoleon rendelete szerint minden győzelem alkalmából meg kell szólalniuk. Ehhez a hagyományhoz a köztársaság is ragaszkodik. Utoljára 1918 november 11-én az Invalides ágyúinak dörgése jelentette Páris népének a fegyverszünetet.

A 102 m hosszú és 63 m széles udvarban áll Dumesnil és Hoche tábornokok szobra. Az egyik sarokban az a kis Citroen autó, amely 1922-23-ban keresztülszelte a Szaharát. Az udvarról nyílik az **ÉGLISE SAINT-LOUIS**, a katonák temploma. Zászlókkal van díszítve. A zászlók között alig akad idősebb száz évesnél. 1814 május 30-án, néhány órával mielőtt a Napóleont megverő szövetségesek bevonultak Párisba, Sérurier tábornagy inkább elégette a templom 1400 zászlaját, mintsem az ellenség zsákmányául áldozta volna. A templom hátsó részének jobb sarkában Napoleon Szent Heléna-i szarkofágja. A l'Église Saint-Louis a francia tábornokok temetkezési helye. Itt található: Turenne, Jourdan, Moncey, Mouton, Oudinot, Exelmans, MacMahon stb. sírja. Ebbe a templomba temették a világháború valamennyi nevezetesebb hadvezérét, Gallieni és Joffre kivételével. Az udvar megtekinthető reggel 7-től este 7 óráig. A templom abban az időben van nyitva, mint a múzeum. Belépés díjtalan.

MUSÉE DE L'ARMÉE, a hadsereg múzeuma. Belépés az udvarról. (55. o.) A múzeum alapját XIV. Lajos Bastille-ban elhelyezett gyűjteménye képezte.

a) **FEGYVER- ÉS FEGYVERZETGYŰJTEMÉNY**. Salle de Pierrefonds: Páncéltöltényök a XV—XVII. századból. A második üvegszekrényben **KORVIN MÁTYÁS KIRÁLY PAJZSA**. Salle François I. A francia királyok fegyverzetei. Salle Kléber. Keleti fegyverek és fegyverzetek. Salle Louis XIII. Támadó fegyverek a XV. századtól a XVII. század végéig. Az első emeleten: emlékek a világháborúból. b) **TÖRTÉNELMI GYŰJTEMÉNY**. Galerie Turenne: zászlók. A negyedik üvegszekrényben **Napoleon kalapja, pisztolyai, kardja**. A többi termet a francia történelem különböző korszakaiból maradt emlékek töltik meg.

A ***DOME DES INVALIDES** a legszebb egyházi

épület, amelyet Franciaországban a renaissance óta emeltek. (J. Hardouin-Mansart, 1679—1706.) Főbejárat a place Vaubanról. Aki előzőleg a múzeumot vagy a Saint-Louis templomot látogatta meg, baloldalt, Hoche szobra melletti folyosón, jut a Dôme előtti térségre.

A Dôme közepén, süllyesztve ****NAPOLEON SIRJA.** (53. o.) A szarkofág finnországi vörös gránitból készült. A díszkoporsó körüli folyosón domborművek és szobrok Napoleon győzelmeit hirdetik. A császár végrendeletében azt az óhaját fejezte ki, hogy „szeretném, ha hamvaim a Szajna partján pihennének, a francia nép között, amelyet annyira szerettem“. Ha ezt a kívánságot szószerint értelmezik, sírját egyik köztemetőben kellett volna elhelyezni. Ez őszintébb lett volna, de kevésbé hatásos. Ha belépnek a Dôme-ba, meglátják, hogy a szarkofág elhelyezése lenyűgöző építészeti mestermunka s megérte, hogy félreértsék Napoleon utolsó kívánságát. (Készült Visconti tervei szerint, 1843—61-ben.)

Ha a bejáratától jobbfelé haladnak, az első kápolnában **Joseph Bonaparte** nápolyi király, a másodikban **Vauban** sirja. A harmadik (Saint-Ambroise) kápolnában **Foch** tábornagy díszkoporsóját viszi a vállán nyolc rohamsisakos katona (Landowski, 1937). Vauhannal szemben **Turenne**, Joseph Bonapartéval szemben **Jerôme Bonaparte** síremléke.

Az Invalides keleti oldalán halad a boulevard des Invalides, szép palotáival és kertjeivel. 33, Lycée Victor-Dupuy, régen **Sacré-Coeur**, a háború első évében Gallieni tábornoknak, Páris katonai kormányzójának főhadiszállása. A place Vauban-on **Fayolle** és **Gallieni** tábornagyok szobra. A Dôme tengelyében vezet dél felé, a csendes és széles **avenue de Breteuil**, amelyet már 1680-ban fektettek. Hardouin Mansart ide a Dôme elé egy hatalmas teret képzelt, amelyet két félkörben futó oszlopsorral akart elzárni, mint Bernini a római Szent Péter templom előtti területet. Szerencsére halála megakadályozta abban, hogy remekművének térhatását egy ilyen túlterhelt előtérel csökkentse.

Ha dómból kilépnek, jobbra, délnyugatnak az avenue de Lowendalon elérik az **ÉCOLE MILI-**

TAIRE-t. Még akkor is tanácsos ezt a kis kerülőt megtenni, ha utána az Eiffel toronyhoz készülnek, mert az iskola főhomlokzata a **place de Fontenoy-ra** nyílik.

Az **École Militaire** Franciaország katonai főiskolája. Mme de Pompadour még nagyobb érdemeket akart szerezni, mint Mme de Maintenon a Saint-Cyr alapításával és **Paris-Duverney** bankár anyagi segítségével rábírta XV. Lajost az iskola felépítésére. A királyi rendelet szerint az iskola célja 500 vagyon-talan, katonai pályára készülő nemes ifjú kiképzése. **Bonaparte** egy esztendőt töltött itt. Az iskolában van ma elhelyezve az **École Supérieure de Guerre**, a **Centre des Hautes Études Militaires** stb. Az épületet **Gabriel** tervei szerint, 1752—69 között emelték. 1856-tól 1865-ig megnagyobbították. Ma 116 ezer négyzetméter területet foglal el.

Az **École Militaire** északnyugati homlokzata (**place Joffre**) és a Szajna között terül el a **CHAMP-DE-MARS**.

Eredetileg katonai gyakorlótérnek szánták. **Gabriel** elgondolása szerint valósították meg 1765—67-ben. 1780-ban és a restauráció idejében löversenyterül szolgált. 1790 július 14-én itt ünnepelték meg a Bastille ostromának első évfordulóját. Autun püspöke, **Talleyrand**, háromszáz pap és száz ministráns-gyerek segédletével szolgáltatta a misét. Ez volt életének utolsó miséje. Utána hamarosan pályát változtatott... E helyen végezték ki **Baillyt**, Páris polgármesterét 1793-ban és 1794 június 8-án pedig **Robespierre** rendezte a legfelsőbb lény ünnepét. **Napoleon Champ de Mai**-nek keresztelte, mert minden új rendszernek az az első dolga, hogy terek és utcák nevét megváltoztassa még akkor is, ha ennek nincs semmi értelme. Ma a **Champ-de-Mars** a nemzetközi békét szolgálja: a **Világkiállítások** színhelye. (1867, 1878, 1889, 1900, 1937). A terület parkosítása 1908-tól 1928-ig tartott.

A **Champ-de-Mars-on** emelkedik Páris kétségenkívül legismertebb építészeti csodája, a ****TOUR EIFFEL**. (54. o.)

A **Tour Eiffel** 300 méteres magasságával ma már a harmadik helvre csúszott vissza. (A newyorki **Empire State Buildig** 375 m. a **Chrysler Building** 313 m) Eiffel építette 1887—1889-ben. Súlya 7 millió kilogramm. 12 ezer fémrészből rakták össze. A Walesi Herceg (a későbbi VII Edward) látogatásával avatték fel 1889 június 10-én. Legfelsőbb emeletéről teljesen tiszta időben állítólag 90 km-nyire lehet elláttni. (Télen, egy órával az alkonyat előtt.) Ha egy

kicsit párás a levegő, még akkor is nagyszerű látvány tárul a néző szeme elé. A torony első emeletén drága vendéglő és uzsonnázóhely.

Páris környéke.

Oda-vissza jegyeknél második és harmadik osztályon 20%, első osztályon 30% kedvezmény. Egyes helyekre (Chartres, Fontainebleau stb.) minden vásár- és ünnepnapon, Chantillyba és Compiègne-be pedig lóversenyek napján váltható 50%-os menetérti jegy. (Azonkívül a place Denfert-Rochereau-ról autóbuszok indulnak Páris környékére.)

VERSAILLES.

1-es autóbuszon a Louvre-tól 75 perc. — A Gare des Invalides-tól (18 km) tíz-húsz percenként közlekedő villamosvonatokon 35 perc. A Gare Saint Lazare-tól és Montparnasse-tól 40 perc. (Az utóbbi vonalat csak az használja, aki Chartresből jön, mert a kastélytól elég távol fekvő Versailles-Chantiers állomásnál kell leszállni)

Versailles (68.600 lakós) Seine-et-Oise département székhelye. A királyi város jellegét még ma sem vette le. Az uccái szélesek, egyenesek és világosak. A három leghatalmasabb avenue-je a kastély előtti téren fut össze. A kastély a város szélén épült, mintha urai jelezni akarták volna, hogy nem óhajtanak keveredni lakósaival, csak éppen megtűrik őket maguk mellett. A város tartózkodó és merev maradt. Uccáiban nem lehet kedélyesen és rejtőzködve csatangolni. Az emberre valami szertartásosság nehezedik.

Akár a Rive Gauche, akár a Rive Droite pályaudvartól villamoson 5—8, gyalog 12—15 perc alatt a

****PALAIS DE VERSAILLES**-hez lehet érni. A kastély előtt XIV. Lajos lovasszobra (1836). A Cour Royale-t közrefogó klasszikus stílusú jobbszárnyat XV. Lajos uralkodása korában Gabriel, a balszárnyat XVIII. Lajos idejében Dufour építette. E két szárny

kivételével az egész kastély befejezése XIV. Lajoshoz fűződik, s XIII. Lajos kis vadászlakának a helyét foglalja el. Tervezték Le Vau és Jules Hardouin-Mansart, a teremeket Charles Le Brun díszítette, a kertet André Lenôtre elgondolása nyomán valósították meg.

XIV. Lajos a nimwegeni békekötés után (1678), költözött az udvarral Versailles-be s több mint száz esztendeig a politikai élet ott zajlott le. 1789 június 20-án a rue Gravelle-i Jeu de Paume-ban követelték a harmadik rend képviselői az alkotmány helyreállítását. (Labdaházi gyűlés. A labdaházban ma Musée de la Révolution. Megtekinthető hétfő kivételével 10—12 és 14—17 óra között. 1 fr.) 1815-ben a porosz hadsereg sok kárt okozott a városban. A kastélyt Lajos Fülöp hozatta helyre és rendezte be a múzeumot. 1919 június 28-án írták alá a németek a kastény tükörtermében a békeokmányt.

*Musée National de Versailles, a kastélyban. Bejárat Cour de la Chapelle-en, a kápolna mellett (58. o.). A múzeum két részből áll. XIV. Lajos fogadótermeiből és lakosztályaiból s az északi szárnyban elhelyezett, kissé hivatalossá merevedett, Lajos Fülöp történelmi múzeumából.

Északi szárny. A földszinten: Salle des Tableaux d'Histoire de Clovis à Louis XVI. Salle des Croisades. — Az első emeleten: Salles des Tableaux d'Histoire de 1794—1830. Galerie de Sculpture. — A folyosó végén az „Opera“. Az ör borraivaló ellenében megmutatja. — Tableaux d'Histoire contemporaine.

Kápolna. Hardouin-Mansart és Robert de Cotte. 1689—1711.

A kastély középső része. Salon d'Hercule, XV. Lajos idejéből. — Grands Appartement du Roi (II—X.). A király fogadótermei. Hétfőn, szerdán és csütörtökön este 6—10 óra között ezekben zajlott le az udvari élet. Diszes falifestmények és kárpitok. — Salon de la Guerre. Le Brun falfestménye. Coysevox domborműve XIV. Lajost ábrázolja. — *Galerie des Glaces. Építette Hardouin-Mansart, díszítette Le Brun. 1678—84. A falfestmények XIV. Lajos uralkodását dicsőítik. Itt koronázták I. Vilmost német császárrá és itt írták alá 1919-ben a német békeszerződést. — Salon de la Paix. Le Brun festményei a békés Franciaországot ábrázolják. — Appartements du Roi. (I—X.) a Galerie des Glaces-szal párhuzamos. Négy terem csak borraivaló ellenében látható. — Vissza a Salon de la Paix-n az Appartements de la Reine-be. (Marie Antoinette lakosztálya.)

Déli szárny. Galerie des Batailles. 120 m hosszú, 13 m széles. Csataképek. — Salle de 1830. Képek Lajos Fülöp korából.

A második emeleten és a földszinten történelmi képek.

A kastély déli szárnyán a Cour des Princes-ről bejárat a Salle du Congrès-be. Ebben a teremben ül össze hét évenként a Nemzetgyűlés (a Szenátus és a Képviselőház), hogy megválassza a Köztársaság elnökét.

****Parc de Versailles** a francia kertészet remeke. Mint ahogyan Corneille klasszikus tragédiáiban az embernek alá kellett vetnie szenvedélyeit és érzelmeit a józan észnek, az államérdeknek, ugyanúgy irányítják a francia kertben a természetet. A fák és bokrok nem nőhetnek úgy, ahogy akarnak, hanem mértani és építészeti szabályoknak kell engedelmeskedniök. Az abszolút monarchia ura még a természetet is ráncbaszedte és fegyelmezte. A versaillesi parkot a racionális francia szellem hozta létre. Minden kiszámított, mesterkéltnél, előre átgon-dolt. Távlatok vannak és hajlíthatatlan tengelyek.

A palota északi szárnya előtt a **Bassin de Neptune**. A park a legszebben látható a tükörterem (a kastély középső része) előtti **Parterre d'Eau**-ról. A főten-gelyben a **Bassin de Latone**, **Tapis Vert**, **Bassin d'Apollon** és a **Grand Canal**. A főten-gellyel párhuzamosan jobbra az **Allée de Flore et de Cérés**, balra az **Allée de Saturne et de Bacchus**.

A **Grand Canal** elejétől jobbra az **Allée de la Reine**n tíz perc alatt a **Trianoni kastélyokhoz** (58. o.).

***GRAND TRIANON, Hardouin-Mansart, 1687—88, XIV.** Lajosnak épült, hogy a fogadások és az udvari élet fáradalmait egy kisebb, csendesebb kastélyban kipihenhesse. Ebben a kastélyban írták alá a magyar békeszerződést 1920 június 4-én.

Musées des Voitures. Udvari díszhintók érdekes gyűjteménye.

***PETIT-TRIANON.** Gabriel, 1762. Madame de Pompadournak készült, de 1769-ben XV. Lajos már Madame Dubarryval avatta fel. A kastély az Empire stílus remeke. A nagy szalón berendezése a **Louis-Quinze** bútortervezés szép példája. Ez a kastély ked-venc tartózkodási helye lett Marie Antoinette-nek, aki Versailles kietlen arányaiból ide menekült. A trianoni kert északi részében, egy kis tó körül a **Hameau** (a tanya). Romantikus falu (**Hubert Róbert, 1782—86**), amelyben a királyné és udvartartása játszadozott „romlatlan, paraszti életet”. Marie Antoinette mint afféle felületes nő, csak azt olvasta Rousseauból, hogy vissza kell térni a természet-hez. Éppen a legkevésbé lényegeset. Fogalma sem

volt róla, hogy Rousseau mást is akart és tanításai hozzájárulnak majd a királyság bukásához.

CHANTILLY. A Gare du Nord-tól 41 km, 35—70 perc. A vonat Saint-Denis-n át halad, úgy hogy a két kirándulás könnyen egyesíthető. A XVII. és XVIII. században Chantillyban székeltek a Condé hercegek, a világháború alatt pedig a francia vezérkar. A pályaudvartól 25 percnyire van a *kastély (00. o.). Két részből áll: Jean Bullant-tól 1560-ban épített Petit Chateau-ból és a Condé család utolsó tagjának, Aumale hercegnek 1876—83-ban készült Grand Château-ból. A kastélyban a *Musée Condé. A nagyon szép parkot Lenôtre tervezte.

CHARTRES. A Gare de Montparnasse-tól 88 km. 1½ óra. A vonat Versailles-t, Rambouillet-t (XIV. századbeli kastély, a köztársasági elnök nyári lakhelye) és Maintenont (XVI. századbeli kastély) érinti. Chartres nevezetessége a **Cathédrale Notre-Dame (1134—1260). A XIV—XVI. században meg-nagyobbították. A nyugati homlokzat és a két torony között lévő Portail Royal korai gót stílusú, a szobrokkal gazdagon díszített oldalkapu és a rózsza a XIII. századból maradt fenn. A krypta, a legnagyobb Franciaországban, két 110 m hosszú folyosóból áll.

COMPIEGNE. A Gare du Nord-tól 84 km, 1½ óra. A klasszikus stílusú *kastélyt Gabriel építette 1751-től 1786-ig. Compiègne-től 5 km-nyire a Carrefour de l'Armistice, a szalónkocsi, amelyben 1918 november 12-én a fegyverszünetet aláírták. (52. o.)

FONTAINEBLEAU. A Gare de Lyontól 60 km, 1 óra. Aki az erdőt szeretné látni, a place Denfert-Rochereau-tól menjen autobuszon. Tizenötezer lakosú, nagyon szép fekvésű vidéki város. A *kastély legnagyobb részét I. Ferenc építtette a XVI. században, korának legnagyobb olasz és francia művészeivel. (Primaticcio, Rossa, Cellini, Vignola, Philibert de l'Orme, Jean Goujon, Germain Pilon (52. o.). A teljesen egyéni francia renaissance építészet innen eredt. A főbejárattól az I. Ferenctől 1529-ben épít-

tettett Cour du Cheval-Blanc-ba érnek. Ebben az udvarban búcsúzott el Napoleon 1814-ben hadseregétől. Az udvart helytelenül Cour des Adieux-nek is nevezik. A kastély termei sokkal tökéletesebben megőrizték egykori berendezésüket, mint Versailles. Napoleon és Medici Mária lakosztályán úgyszólván semmit sem változtattak. — **Kertek.** A kastély mellett a Cour des Fontaines. A halastótól jobbra a Jardin Anglais, Napoleon idejéből. A tó másik oldalán a Parterre (Le Vau és Lenôtre). — Az erdő. Akinek kevés ideje van, menjen el a Rochers-hez és a Gorges de Franchard melletti vendéglőbe.

MAISON LAFFITTE. Vonaton a Gare Saint Lazare-tól 17 km. A Porte de Neuilly-től a 62-es autóbuzson. Tizennégyezer lakosú város a Szajna partján. A kastélyt Mansart építette (1642—50). Klasszikus stílusú, ámbár teteje és kéményei a francia renaissance-ra emlékeztetnek. (Megtekinthető hétfő és kedd kivételével 10—12 és 13½—16 (17) óra között.)

NEUILLY-SUR-SEINE. Metro, 1-es vonal. Közigazgatásilag nem, de valójában Párizshoz tartozik. Auteuil-re emlékeztet. A kertek és villák helyét, mind inkább modern házsorok foglalják el.

NOGENT-SUR-MARNE. A Vincennes-i metróvégállomástól a 120-as autóbuzson. Vonaton a Gare de la Bastille-tól. Csak nyáron érdemes kimenni. A Marne partján kedélyes kis vendéglők, szerényebb, polgároknak készült zenés kávéházak. Fürdési és evezési lehetőségek.

SAINT-DENIS. Vonaton a Gare du Nord-tól 7 km. Autobusz: az Operától 48, a Jardin des Plantes-től 9, a place de la République-től 53. Nyolcvanezer lakosú, kietlen gyárváros. A **Basilique** (53. o.) a francia gótika egyik első és legszebb alkotása. 1137-ben Suger apát kezdte építeni. A kórus 1144-ben készült el. A kereszthajó és a kórus felső része **Pierre de Montreuil** tervei nyomán valósult meg (1231—81). A kriptában temették a **Bourbon** család tagjait. A jelentősebb sírok gipszmásolata a Musée des Monuments Français-ban, a Trocadéroban.

SAINT-GERMAIN-EN-LAYE. A Gare Saint-Lazare-től 21 km. Sokkal jobb a Porte de Neuilly-től az 58-as autóbusszon Malmaison-on át. A *kastély francia renaissance épület I. Ferenc idejéből, 1540—47. A gótikus kápolna Pierre du Montreuiltől, 1238. A kastélyban a *Musée des Antiquités Nationales. (58. o.) — A park legszebb része a 2400 m hosszú *Terrasse. Lenôtre, 1669—73. Tág kilátás a Szajna völgyére.

SEVRES. 1-es autóbusszon a Louvre-től. Vonaton Gare Saint-Lazare-től vagy a Montparnasse-től. A kirándulás könnyen összeköthető Versailles-jal. Sèvres nevezetessége a porcellángyára. Manufacture Nationale (56. o.). A gyár huszonötszemélyes csoportokban tekinthető meg télen 14—16, nyáron 14—17 óra között, szombat és vasárnap kivételével. Sèvres mellett Saint-Cloud. Nagyon szép park.

VINCENNES. A kastélyhoz az 1-es metróvonal vezet. A kastély a XIV. században épült, VI. Fülöp és V. Károly uralkodása idejében. XV. Lajos börtönné alakíttatta át. (Condé, Mirabeau, Enghien herceg, akit Napoleon 1804 március 20-án a déli árokban kivégeztetett.) Ma kaszárnya és az egyik szárnyában helyezték el a Musée de la Grande Guerre-t. (56. o.) A 8-as metróvonal visz a Bois de Vincennes-be. Musée de la France d'Outre Mer (56. o.) és a Parc Zoologique (53. o.).

OSZK

TARTALOMJEGYZÉK

	Oldal
Bevezetés	3
Előkészületek	3
Mikor utazzunk?	4
Ruhák	5
Megérkezés	5
Français, tel qu'on le parle	6
Francia udvariasság	7
Szállodák	8
Metro és autobus	10
A francia konyha	12
Dohányzás	14
Kávéházak	14
Mulatóhelyek	15
Színházak	16
Mozik	19
Bálok	19
Páris tudományos élete	21
Képzőművészet	23
A törvényszék	24
Hitélet Párisban	25
Posta és telefon	26
Párisi ismerőseink	27
A francia szellem	30
Tanácsadó az Útikönyv használatához	32
Páris története	34
Városkép	38
Földrajzi adatok	39
Útirányok Párisba	40
Vízum	41
Vám	41
Pénz	42
Időszámítás	42

	Oldal
Nyelv	42
Pályaudvarok	42
Közlekedés	43
Autotaxi-Díjszabás	43
Métro	43
Autobusz	44
Szajnai hajók	45
Színházak	46
Prózai színházak	46
Avant-Garde színházak	48
Zenés színházak	48
Music-Hallok	49
Színház kabarék. Kisebb kabarék	49
Cirkuszok. Varietéek	49
Hangversenyzenekarok	49
Mulatóhelyek. Dancingsok	50
Kertek, múzeumok, templomok és egyéb gyűjtemények	51
Mindennap megtekinthetők	52
Vasár- és ünnepnapok kivételével mindennap megtekinthetők	54
Hétfő kivételével mindennap megtekinthetők	55
A hét bizonyos napján tekinthetők meg	59
Szállodák	61
Luxusszállodák	61
Elsőrendű szállodák	61
Másodrendű szállodák	62
Harmadrendű szállodák	64
Vendéglők	69
1. Luxusvendéglők	69
2. Elsőrendű vendéglők	70
3. Polgári vendéglők	72
4. Egyszerű vendéglők	73
Külföldi vendéglők	75
Vegetáriánus vendéglők	76
Cukrászdák és uzsonnázóhelyek	77

	Oldal
Fontos címek	77
Tudakozódó- és utazási irodák	77
Pénzváltás	78
Konzulátusok	78
Párisi Magyar Egyesület	79
Rendőrfőnökség	79
Uszodák	79
Sport	79
A város leírása	81
1. Opéra—Madeleine—Concorde — Tuileries— Palais-Royal	82
2. Opéra — Place Vendôme — Faubourg Saint-Honoré — Parc Monceau — Champs- Elysées	90
3. Saint-Germain l'Auxerrois — Les Halles — Quartier du Marais — Place de la Bas- tille — Hôtel de Ville	93
4. Trinité — Europe — Montmartre — La Villette — Buttes Chaumont — Père Lachaise — Place Voltaire — Place de la République	100
5. Trocadéro, Passy, Auteuil	106
6. Bois de Boulogne	109
7. A Szajna	110
8. A Cité és a Saint-Louis sziget	112
9. A Quartier-Latin és környéke	116
10. Luxembourg, Montparnasse, Cité Univer- sitaire	121
11. Az Institut és a Saint-Germain-negyed	126
12. Az Invalides és a Champ de Mars	130
Páris környéke	134
Versailles	134
Maison Laffitte	138
Neuilly-sur-Seine	138
Nogent-sur-Marne	138
Saint-Denis	138
Saint-Germain-en-Laye	139
Sèvres	139
Vincennes	139

OSZK

Országos Széchenyi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

CSERÉPFALVI-UTIKÖNYVEK

A SAJTÓ:

„...Cserépfalvi cég kitűnő idegenforgalmi kiadványai új stílust jelentenek a magyar könyvkiadásban...”
(Pester Lloyd)

Angol nyelven:

BUDAPEST — Bound P 3.60, paper P 2.50

Francia nyelven:

BUDAPEST — Relié P 4.80, broché P 3.40

Német nyelven:

BUDAPEST und Ungarn

Gebunden P 3.60, br. P 2.50

Olasz nyelven:

BUDAPEST — Rilegato P 3.60, boss. P 2.50

Magyar nyelven:

RÓMA..... Kötve P 3.60, füzve P 2.50

Magyar nyelven:

PARIS..... Kötve P 3.60, füzve P 2.50

A legszebb és legnívósabb ajándék, melyet külföldre küldhetünk Magyarország külföldi barátai részére:

Miklós Elemér: La Hongrie Pittoresque

Miklós Elemér: Das Malerische Ungarn

Miklós Elemér: Picturesque Hungary

185 mélynyomású gyönyörűen illusztrált könyv

Balogh Rudolf képeivel. Ara: füzve P 9.—

Pékáry—Tersánszky:

Historie de Hongrie. Illustré P 6.—

Pékáry—Tersánszky:

History of Hungary. Illus. P 6.—

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

1941 NOV. -3.

OSZK

Oslovi Székelyi Könyvtár

